

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:
Szerkesztők:

VIDA GÁBOR
CODĂU ANNAMÁRIA
DEMÉNY PÉTER
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
LÁNG ZSOLT

Tördelőszerkesztő:
Korrektor:
Tipográfia:

SZABÓ RÓBERT CSABA
MOLNÁR ROZÁLIA
SZŐCS KATALIN

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

FEKETE VINCE:

Halálritmusgyakorlatok (Versciklus) ■ 5

KARÁCSONYI ZSOLT:

Az elveszett (Vers) ■ 11

TÓTH MARCSI:

Fölöttünk a Gloriette (Novella) ■ 13

BIRÓ SÁRA:

Frida Kahlo önarcképeire (Versciklus) ■ 22

BALLA ESZTER:

Önarckép (Vers) ■ 24

CSORVÁSI NOÉMI:

hiányok (Vers) ■ 25

FENYVESI ANNA:

Családom, családod, családja... (Genealógiai esszé) ■ 26

KÁNTOR ZSOLT:

Citrom; Jegyzetek alvó hölgy „tetemén”; A polc planetárium
(Versek) ■ 38

FELLINGER KÁROLY:

Együtt; Lobogás; Tartalomjegyzék; Függés; Ahogy a házakról;
A cseresznyefa; Korhadtt diófaágak; A szegény (Versek) ■ 40

SIMONFY JÓZSEF:

Madár; Még nem; Metszőolló (Versek) ■ 44

POMÁZI ADÉL:

Egyéjszakás kaland (Kisregény) ■ 46

BALÁZS IMRE JÓZSEF:

Éjszakák a zenben (Versciklus) ■ 70

VÖRÖS ISTVÁN:

Még hogyan halhatott volna meg József Attila? (Versciklus) ■ 72

SÉTATÉR

„A közös nyelv nem adott, de helyzetenként megkereshető”

(Codău Annamária beszélgetése André Ferencsel) ■ 76

MÉSZÖLY MIKLÓS 100

NOVÁK ILDIKÓ:

Reflexiók, szabadon (Mészöly nyomában, belső tereken) ■ 84

TÉKA

BORSODI L. LÁSZLÓ:

A nyomtalanság ösvényein (Karácsonyi Zsolt: *Függőleges állat. Versek*) ■ 94

NAGY ZALÁN:

Társadalmi Tagságdíj (Mărcuțiu-Rácz Dóra: *már minden nő hazament*) ■ 100

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Hagiográfia hipsztereknek (Ferenczy Noémi: *Egy közülünk. Keresztény vértanúkról fiataloknak*) ■ 104

TALÁLT VERSEK

CHARLES BAUDELAIRE:

Az örvény; Himnusz; Áhitat ((Babits Mihály, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád fordításai) ■ 108

NÉVJEGY

TÓTH MARCSI ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek / szemle / Látó-repertórium

Fekete Vince

HALÁL RITMUSGYAKORLATOK

(TENGÉR GYÜMÖLCSEI)

Sétálnak a híres tengerparti
városkában, egy parti teraszon
elfogyasztott tengergyümölcssei
vacsora
után a lassan ereszkedő estefelében, a
valamikori
Monarchia második legnagyobb
üdülőhelyén;

mediterrán növényzet, babér, leander,
pálmák
az apátság nevéből származó településen;
népszerű,

klimatikus gyógyhely, hosszú parti sétány, víz,
hullámmázás, csend,
és a
város jelképe
a sirályos lánnyal. Megállnak, nézik
a vizet, a hegyet,

a szobrot, a nyaraló, sétáló
embereket. Arra gondol, hogy
az anyja nyelve, aki nem látta soha még a
tengert, lassan, fokozatosan
megszűnik; kölcsönnyelve lesz, teljes
idegenség
a szájban, mintha egy nagyon ritka ászkarákféle,

proterandrikus hermafrodita, nyelvevő tetű
telepedett volna meg valahol

a nyelve tövénél,
amely – kezdetben még hím parazitaként –
társaival
együtt valahogy beúszott

a fejébe, három pár lábával a nyelv
tövéhez rögzítette magát, és elkezdte szívni
a vérét;

és addig szívja, rohasztja, eszi a nyelvét,
amíg az
teljesen el nem sorvad, funkcióját nem
veszti,
és át nem veheti annak
a szerepét.

Arra gondol, hogy lassan ő is ezt az új
nyelvét, a *nyelvet* használja
nyelvként; hogy a parazita táplálkozik
a vérből, és

nemcsak elrohasztja, feléli, hanem
nyelve helyére telepedve ott alszik,
eszik, pázlik, szaporodik

a szájában, és ha
valahogy túl is élné Őt,
az nem azt
jelentené, hogy meg is
menekülhet tőle, mert

valamelyik várakozó társa rögtön
odatelepszik annak a helyére.

Ez jár a fejében újra
meg újra. Hogy ez a parazita
át tudja venni egy szerv funkcióját,
hogy feléli, megeszi az Ő nyelvét is –

S hogy hetvenhét éves. Nem látta soha még
a tengert. Az áttetsző, tiszta tengert. A sirályos
lány. A *Lungomare*. És a tenger
gyümölcsei vacsora.

(CYMOTHOA EXIGUA)

Ritka ászkarákféle,
proterandrikus hermafrodita, nyelvevő tetű,
amely
– kezdetben még hím parazitaként –
társaival
együtt a kopoltyún keresztül beúszik a hal

fejébe, ahol az ivarszerve
visszafejlődik,
és nősténnyé alakul, majd három pár
lábával a nyelv
tövéhez rögzíti magát, és elkezdi szívni
a vért;

addig szívja, rohasztja, eszi a
nyelvet, amíg az
teljesen el nem sorvad, funkcióját
nem veszti,
és így át nem veheti annak a szerepét.

Ha a nyelv már elhalt, a „gazdahal” ezt
az új
nyelvét, vagyis a *nőstényt* használja
nyelvként;
ilyenformán működtetheti *új* szervét, a
parazita
pedig továbbra is táplálkozhat a véréből. De

nemcsak elrohasztja, feléli a nyelvet
a *nyelvevő*,
hanem annak helyére telepedve ott
alszik, eszik,
és – más szájfertőző ászkarákból
kiindulva
sejthető – néha talán még ott is párzik,
szaporodik

a szájban, pláne,
hogy a nőtény *nyelvátvétele* után
– *ugrásra készen* – a kopoltyúkamrában
várakoznak
továbbra is a társai, a hím paraziták,
amelyek addig
egyébként úgyszintén *a gazda*
vérét szívták...

Számos példa van arra is, hogy a gazda-
test túléli
a parazitát, vagyis tovább él a nyelve
helyére
illeszkedett ászkaráknál. Azonban ez nem
azt
jelenti, hogy meg is menekül, mert amikor a

nyelv helyén ülő nőtény elpusztul, egy másik
hím változtatja meg nemét és telepszik rögtön

annak a helyére. Ez az
egyetlen ismert
parazita,
amely képes átvenni egy szerv funkcióját azáltal,
hogy megeszi az áldozatai nyelvét – – –

(KÍSÉRLETI CSEND)

Szavakat próbál kimondani, olyanokat,
hogy élet, élek, vagyok, nagyon mélyről
érkeznek, talán a gyomorból, vagy a
mellkasból, igen, talán a mellkasból,
de semmiképp sem a szívből. Vagyok,
élek, élet, formálja, próbálgatja. És
most minden egyes szó hangsúlytalan,
az élet is hangsúlytalan, a vagyok is,
és az élek, az is, teljesen hangsúlytalan.

Azzal kísérletezik, hogy szavakat formál,
ami teljesen lehetetlennek tűnik, pedig a
szája már mozdul, mintha tátogna, mintha
gyakorolna, a hang még nem hallatszik,
az ajkak üresen, hang nélkül képeznek
valamit, mint amikor bemelegít a beszélni
kívánó a szája körüli izmaival, és mint
akinek rettenetes erőfeszítés, fájdalom,
igen, éles, hasító fájdalom a megszólalás,
a történet is, amit el szeretne mesélni, mert
az eredmény, amit megformál a száj, az
homályos és megragadhatatlan ebben a
kísérleti csendben, ürességben, amit nem
foglalnak el a megképzett szavak, így
minden egyes szó, amely elhagyja a száját,
mintha egy-egy ólomsúly volna, ami
véresen szakad ki belőle, mintha egy
kőszobor akarna megszólalni, pont olyan...

(LIVING WORDS)

Halló, te vagy, amit fel kell adni,
amit te tudod, te *es*, más *es* az övét,

arra gondoltam, hogy nem azért van-e,
hogy megy az ízék után, hogy arról
tudjon hogyhívjákolni a miféle,

állj meg, mert te se tudod, és én sem,
nem is ismerem, a, a... mit is,
a mifélét, a hogyishívjákot, na,

de te tudod, mondjad, na, azt a,
azt az izét, azt a mifélét, nehogy

úgy legyen akkor, mert akkor az,
a tiédde is, vagy inkább máskor,

mert hogy azt mondták, itt ne,
ebben a, ebben az ízében, ma,

nem, a tegnap, hogy akkor majd
lesz, tényleg, s te is megtudod majd,

amikor itt, vagy ott, akkor, minden,
ami, itt van, ha hozod, akkor majd,
de meglátjuk, ha lesz úgy...

2.

Sűrű, mozdulatlan, fekete víz a lélek
felületén. Mondatai hozzáférhetetlenné
válnak, már nem tud kapcsolatba lépni
velük. A hangzó, a kimondott szavak,
mint a jég, elolvadnak, mintha nem is
beszélne, csak zörej, zümmögés,
érthetetlen, összefüggéstelen mormogás
jönne a szájából.

Nincsenek hosszú és mély és magas
hangok, csak idegen anyag, és
feneketlen, tölcészerű semmi,
ami már soha ki nem tölthető

AZ ELVESZETT

Mondják,
az idő elveszett.
Valahol, a bolygó körül,
annyira gyorsan kezdett pörögni,
hogy először csak a szavak váltak le róla,
aztán a gyönyörök, fájdalmak, legvégül a gyűlölet...
És az idő, ó jaj, szegény idő, nem mer, nem mér és –
tágul, egyre tágul. Szegényke, mondanák falusi
öregasszonyok, ha látnák. De az idő, ó jaj,
az idő, már annyi se látszik belőle,
hogy érintsék ifjak szerelmetesen,
hogy átvillanjon félvak, falusi nénik
látómezején.

Mi tettek veled, kérdezné a Hős,
ha valahol, a Középkorban megpillantaná.
Lázadj fel, mondaná minden korábbi én, aki ő volt.
De az idő, szegényke, nem fut végig
kardok acélján, nem roskad porba a porondon,
annyira szegény, meztelen és időtlen,
hogy még ez a divatjamúlt szánakozás sem érhet el hozzá.

Pedig én
emlékszem rá, pedig én emlékszem rá.
Emlékszem a tincseire, arra a pufók, mégis izmos testre,
amilyen ő volt. Hányszor elverték, mert konok volt,
meg akart állni, amikor senki se kérte.
Előresietett, amikor mindenki
elvolt magával, mással,
elvolt magában,
másban.

Amikor teljesen lelassult: senki sem ért a nyomába.
Ő pedig állt a néma gyorsulásban.
Pontosan akkor, a néma gyorsulásban:
elpattant benne valami.
És attól kezdve hagyta, hogy ő, álarcok igaz királya,
engedte, hogy ő Ő legyen.

Mi lett belőle? Odakint a bolygók, a csillagképek sejtik is talán.
Érzékelik, hogy hűlt remények kifeslett, zsírúj ködmönében
árválkodik, és hízik, egyre hízik,
vagy vékonyul és keskenyül,
tűnik és újra testesül.
Szegény idő,
apró idő...

Ne
bocsáss meg.

Elhagytalak

ma
gamba
n.

FÖLÖTTÜNK A GLORIETTE

Ennyi szót tudni, öcsém!, mondta elismerően Adrián Kismarának, amikor az már harmadjára mutatta neki, hogy a *thief* szó téhá-ját nyelvét a felső metszőfogaihoz nyomva kell kiejteni, és nem csak úgy simán kifújni az f-et, mint amikor azt mondjuk, hogy *főka*. Kened-vágod, király vagy, fiúfi!, grimaszolt a fiú, és élvezettel nyújtogatta a nyelvét.

Elalszunk a hűtőberregésre, nem mozdulnak előre az óra mutatói már napok vagy hetek óta, és kiskabátban járunk májusban is, gondolta Kismara, de aztán csak annyit mondott, hogy Present Perfect Tense, haladjunk, sose lesz kész ez a házi. *The thief has walked into the house, while they were sleeping*. Ne akadjunk le ennél az egy szónál, most már tudod, mit jelent. Ja, mondta Adrián, ráfújom anyám tükrére a dekorspray-jel, ha még egyszer elveszi a zsebpénzem, amit apám szokott küldeni Olaszból. Szép fiú volt. Homlokába hulló gesztenyebarna, göndör fürtjei alól szikrázó dactól izzó sötét szemek követeltek figyelmet, hamar kipiruló arcán gödröcskék táncoltak, valahányszor, mintha csak különös kegyet gyakorolna, odavetett egy mosolyt a lánynak. Széles vállai időnként megmozdultak az angolkönyv felett, és mikor durva kezével lapozott egy gyorsat, csak úgy süvöltött a papír. Nem tudtam, hogy apukád, kezdte Kismara, de aztán elakadt. Most kellett volna elharapnia a nyelvét. Adrián apja csak legenda volt, mert az biztos, hogy él valahol a világban egy olasz, akit Endzsi még fénykorában ágyba csalt az ablakára lógó fenyőfák alatt, de, hogy nem ő küldözgeti a pénzt a fiának, arra bárki mérget vett volna. Endzsi kegyes hazugsága ez, amiben egy szem gyereket ringatja, aki lassan kinövi a házat, a falut, az erdőt, és egy cross motorral *eltép ebből a kibebaszott világból melegebb éghajlatra*, ahogy mondogatni szokta. Kérsz kólát?, kérdezte mentőövként a lány, és már fel is pattant a konyhaszékről, hogy a hűtőből a minivaj és az előrecsomagolt virslik naponta növekvő tornya mögül előbányásson egy RC-s üveget. Csak ez volt a kisboltban, azért durva, hogy egy rohadt Pepsit nem lehet itt kapni!, mondta magyarázkodva a fiúnak, de az csak flegmán annyit mondott, hogy nekem jó. A felsistergő szénsav apró buborékgyöngyöket köpött az arcukba, a pohár üvegén át a fiú szeme most mélabús barna foltnak tűnt,

mint a dámszarvasoké az állatsimogatóban. Apám Jesolóban lakik, és van egy baszott nagy hajója, mondta, és egy óriásit bőfögött. Kismara nem mert ránézni. Ja, az jó, mondta, és a bambusz tányéralátét rovátkáit kezdte számolgatni. Ha tizenennyolc leszek, kimegyek hozzá stoppal, de az is lehet, hogy motorral, 1120 km, csak két napig kéne repeszteni egyfolytában. Kismara bólogatott, végül is lehetne messzebb is, mondta, nekem van egy ecuadori osztálytársam. Egy kukkot se tud magyarul, már fél éve csak a leghátsó padban színezgeti a szürkemarhás országimázs kifestőket, milyen béna csereprogram már, nem?, kérdezte, és erre mind a ketten nevettek. Biztos vannak féltésőim is, tuti két bőgőmasina, mondta Adrián, és megvetés villant a tekintetében. Kismara elképzelt két barna hajú, fekete szemű, mini Sophia Lorent, akik ontják magukból a *tuttit* meg a *bellát*, és a fagyijuk színe pont olyan, mint a pörgős szoknyájuké meg a pöttyös labdájuké. Adrián kék-fehér csíkos pólóban evez majd egy gondolában, fehér sálját az égnek fújja a szél, a kislányok meg gurgulázva nevetnek. Vagy csak lenézően felhúzzák egy ezüstszürke Fiat Marea ablakát, amikor Adrián közelebb megy, és leveszi a bukósisakját, hogy puszt adjon nekik.

Oszt, amúgy te hol tanultál meg angolul?, nézett Kismarára némi boszszankodással megspékelt elismeréssel a hangjában. Mikor bejött az MTV, kábé akkor, felelte Kismara, és ásított egyet, de amúgy nyelvi osztályba járok, szivacs lenne, ha nem tudnék. Adrián megint bőfögött egyet. Elég zorral ez a kóla, nem? Akkor megint röhögtek. Mondta Endzsi, hogy felvettek a Wignerbe, informatikus osztályba. Adrián büszkén bólintott. Akkor mondjuk korrepetálhatnál engem, mert én halál béna vagyok, órákig keresem a billentyűket, mindig üvölt velem az infótanár. Szerencsére most nem tud, mondta, a szabályos kétkezes gépelés már ugrott, és kendővel felkötött karjára mutatott. Nagyon könnyű pedig, felelte magabiztosan Adrián, csak gyakorlás kérdése az egész.

Felugatott a kutya, a kaffogás mintha kipárnázott falak mögül hallatszott volna, nyomában a délutánt szétziláló, ostoba dallamcsengő hangjával. A postásnő szöszi kobakjára vagy Tatus betonra vetődő robusztus árnyékára számított, de a kapu előtt Áron rugdosta a földet, ugyanolyan ellenállhatatlan nyegleséggel, mint James Dean a *Gian*-ben, és az volt a legjobb, hogy ő maga erről mit sem sejtett. Mindennek éle lett az egész homályos, álmos-matt napban, a teraszon álló asztalok és székek felragyogtak, a sziklakert egy szem ibolyája mindenhatóan kéklott. Na végre, gondolta Kismara, ahogy felismerte a fekete pólón az Alcatraz Psycho Ward feliratot, és a kerítés lécei között kibukkantak a széthordott farmer térdnadrág rojtjai, Áron télen

is ebben rémisztgette a némettanárnőt. Még három lépés a kapuig, gondolta, és visszarendezte arcát tartózkodóra. Hát te?, kérdezte, de a hangja már be is rekedt az izgalomtól. Helló, Lökött, mondta a másik. Egymásra néztek, Kismara végleg felocsúdott a kábulatból, beléhasított a bizonyosság, hogy nincs jobb és biztosabb támpont ebben a kora délutánban, mint a fiú szemtelen vigyora. Ellógtam a hatodik órát, még szerencse, hogy a faterod bejött ma a suliba beszélni az ofővel, ő mondta, hogy itt lábadozol. *A lábadozol* szónál már kerekedett hangjában a röhöghetnék. Kismara felkötött karjával úgy állt a kapuban, mint egy bármikor felborítható papírmásé-figura. Kistoppoltam, egy hülye picse vett fel a Shell-kútnál, Kazincbarcikára ment a nős hapsijához, de nem akartam vele dumálni, úgyhogy benyomtam a fülest. Ja, amúgy itt a *Paradise Lost* kazi, átmásoltam neked, mondta, és a hátizsákjából elővarázsolt egy halálfejes kazettatokat. Nem jössz be?, kérdezte Kismara, anyámék estig Miskolcon piacoznak. Fú, viszont a *Zord idő*, az nincs itt, csapott a homlokára, tudom, hogy lejárt a kölcsönzési idő, csak még nem tudtam elolvasni, mondta aggódva, de fölösleges volt magyarázkodnia, mert Áron csontig hatoló pillantása nevetségessé tette ezeket a gyengécske mondatokat, és az, hogy a fiúnak fikarcnyit sem kellett erőlködnie, hogy mégis mindig nagyvonalúan megértőnek mutakozzon, mikor vele beszélt, mindkőzt a legidegesítőbb tulajdonsága volt. Szarni rá, majd anyám fizeti a késedelmi kamatot, mondta, és egy szórakozott mozdulattal megsimogatta Koli fejét. Adrián kijött a házból, és csak úgy vaktában elrúgta az udvaron a neonzöld, nyálas teniszlabdát. Meg kell etetni Macit, mondta, ahogy a kaput nyitotta, vállával megsúrolta a lányét. Majd gyere át, oszt gyakoroljuk a gépelést!, nézett hátra, és egy csábos vigyorral átment az utca túloldalára, Áronnak még odavetett egy kelletlen hellót, mire az megvillantotta fejszesimogató, tömeggyilkos mosolyát. Ki ez a paraszt? Szolidaritásból ő se ment ma suliba?, fordult indulattal Kismara felé. Nem paraszt, hanem a szomszéd gyerek. Korrepetálok angolból. Néha neki kell vigyáznia a nagybátyjára, tudod, és mutatóujjával megkopogtatta a halántékát. Értem, debil, mondta egykedvűen Áron. Felveszek egy dzsekit, aztán elmehetünk sétálni, mondta Kismara. Harminc fok van, de te tudod, felelte a fiú, és ő is elrúgta a teniszlabdát, látszott, hogy Koli bizalmát a semmivel is sikerült elnyernie. Benn a házban, az előszobatükör előtt Kismara beletúrt a hajába, és eligazgatta rézvörösre festett tincseit. Arra gondolt, hogy most az egyszer eltünteteti tekintetéből ezt a komolyságot, mert a komolyságnak mindig az lesz a vége, hogy még azok a fényképek is szomorúra sikerülnek, amin Lotti legújabb ruhakréálmányaiban pózol,

mindegy, hogy fekete-fehér pöttyös blúzban, neonrózsaszín tütüben vagy épp egy *Fire walk with me* feliratú, Laura Palmer-es pólóban, ciklámen szájjal csücsörítve néz a kamerába, ezek a hatalmas zöld szemek mindig csak olyanok, mint a tizenkét éves Szűz Máriáé, és az *nem annyira fásza*, ahogy Áron mondaná, úgyhogy fölszegte az állát, hunyorított a szemével, és a fél-szemű medvét formáló fatábláról leemelte a kék szalagos kulcsot.

Segítesz?, mondta a fiúnak, ja, bocs, mondta Áron, és a lány szabad karját óvatosan belebújtatta a farmerdzsekibe. Baktattak az utcán, Kismara járása óvatos volt és esetlen. Áron ruganyosan lépkedett, sokszor le kellett lassítania, de ehhez már hozzászokott, ő piros lámpánál is csukott szemmel lépett le a négysávosra, és Kismara sikoltására ilyenkor kéjes vigyorral csak annyit felelt, hogy a gyalogosnak mindig elsőbbsége van. A lovaspályával szemközti fagyisbódénál gyereksor kígyózott, a betonúton friss kupacokban gőzölgött a lótrágya.

Először azt hittem, hülyéskedsz, mikor felhívtál. Tudom, felelte Kismara, hallottam a hangodon. Igazából az állatorvos mondta, hogy szerintem ügyes lennék, meg, hogy lovascombom van, és mivel ő volt itt régen a legjobb díjugrató, még úgyis kiadták neki a lovat, hogy totál be volt nyomva. Anyám egész nap műsorozott Dijankával, úgyhogy leléptem, és bementem a Pokolba Tivadarért, annyira ki voltam már akadva, hogy az se érdekelt, ha tökrészeg. Amúgy ügyes voltam, éreztem a lovat, aztán jött egy varjú, megkocogtatta a csőrét a plexitetőn, bazi idegesítő hangja volt, és akkor felágaskodott velem a Nyina, hiába a futószár, felsikítoztam, mire Tivadar mondta, hogy csendben halunk meg, úgyhogy elharaptam a nyelvem, de nyeregben maradtam. Állati büszke voltam magamra, köptem a vért, mint Clint Eastwood, érted. Aztán elszálltam, hogy ez nekem így megy, elengedtem a nyeret, és egyszer csak lenn voltam a porban, a ló meg kajakra kárörvendőn nézett rám, és megrázta a fejét. Kurvára fájt, nem bírtam ki, folytak a könnyeim, tiszta égő volt. Amúgy nem szoktam sírni, te is tudod. Vagy láttál te már engem sírni?, kérdezte a lány a nagy hadarásban elnehezült mellkassal.

Áron maga elé nézett, és gondolkodás nélkül rávágta, hogy láttalak. Amikor anyám Debrecenbe kísérte Zsófit az egyetemi nyílt napra, és berúgtunk nálunk. Egész este sírtál, csupa víz meg szemfesték lett a pólóm. Kismara arcán árnyék suhant át. Tényleg, milyen viccesek voltak a négyemeletesek, ahogy a könnyein át, mint egy teli pohárból, kicseppentek a szeméből, mint ha épp akkor álltak volna odébb a helyükről. Ők meg csak kóboroltak a lakótelepi padok között, Áron ököllel ütötte a fákat, kiabálták, hogy apátlan, anyátlan, mindegy, csak gazdátlan, becsavarták magukat a játszótéri, kopott

hintába, hogy a lassan szorító rozsdás láncból aztán olyan gyönyörű legyen a kipörgés, mint egy soha véget nem érő, halálos korcsolyaforgás.

Lovascomb, ja, méltatlankodott a fiú, bemosnék annak a fasznak, tuti rád mozdult. Dehogy, anyámba szerelmes. Jó pontokat gyűjt nála. Akkor sikerült, felelte Áron bosszúsan, a kulcsontot még gipszelni se lehet. Mind-egy, most már ez van, gyere, vonatozzunk, mondta Kismara, és a Szalajka felé haladva megszorította kicsit a lépteit. Óra egész, óra fél, recitálta az üveg mögé függesztett menetrendet vizsgálva, Áron is úgy tett, mintha vele együtt nézné, de valójában azt a buckát figyelte a lány ingén, ahol a gombok épphogy csak összetartották a megnyúlt világoskék kockákat, az meg úgy tett, mintha észre sem venné.

A kisvasút komótosan indult meg a sínen, az égerfák lombjai között feltartóztathatatlanul nyomult előre a nap. A lány hunyorgott, és szabad kezét a homloka elé tartotta szemellenzőnek. Szorosan egymás mellett ültek, Áron a térdén dobolt.

Mutattam a legújabb számunkat?, és már dúdolta is. Mostanában Björköt hallgatok inkább, felelte Kismara tettetett unalommal. Na, az a csaj még nálad is lökötebb, van egy klip, amiben gumiszobában vagdossa a haját, elég killer, mondta Áron, és énekelni kezdett. „Majomszabású emberek, bajszuk a szélben lebeg, testük amorf, ocsmány tömb, szemük helyén csak síkos gömb.” Beáról írtam, a bajszos csajról, mekkora egy idióta picsa! Kár, hogy bekavart neked ez a baleset, mert a koncert azért nem volt gyenge pénteken, bedobtam a dobverőket a tömegbe, a tömeg üvöltötte, hogy Zúzzmara, Zúzzmara, aztán öngyújtóval kiégettem a testvériskolás pólóból a katica emblémát, tudod. Baszott nagy lyuk lett, a fejem is átfért volna rajta. A közönség őrjöngött, és követelte a pecsételést, úgyhogy voilá!, és a következő pillanatban már trehányul fel is húzta a pólóját. A mellkasa közepén egy tízcentis, sas formájú, vörös-lilás heg díszelgett. *Sasmadár, sasmadár, el ne szállj, meg ne állj*, énekelgette, a velük szemben ülő kislányok tátott szájjal bámultak rá, még a bajszos jegylyukasztó keze is megállt egy pillanatra a levegőben. Kismara gyomra felkavarodott. Úristen, hülye, mondta, becsukta a szemét, és felszisszent.

A vonat szaggatott ritmusban vette be a hegyi emelkedőket, egy-egy nagyobb nekiiramodásnál alaposan egymáshoz lapította az embereket. Kismara felszisszent. Na, most fáj, mi?, kérdezte Áron, de a hangjában az élcelődés ellenére is volt valami együttérzés. Csak ha nevetek, hö-hö. Szakállas vicc, felelte Áron, tőled tanultam, mondta a másik, és cinkosan összecsapták a

tenyerüket. A kalauz most ért hozzájuk, bizalmatlanul méregette Áront, mikor átyukasztotta a jegyét. Gond van a jeggyel?, kérdezte Áron provokálva. A jeggyel nincs gond, mondta a férfi, és arca beszédesen fürkészte a fiút. Mással se legyen, faszkalap, felelte Áron, és mikor a kisvasút lefékezett a Halastó megállónál, *na csá!* felkiáltással, fél kézzel átlendült a napsárga, nyitott kocsin. Elnézést, mondta Kismara a kalauznak, és lelépett utána a lépcsőn.

Most az egyszer el bírtam volna viselni gyaloglás nélkül, úgy volt, hogy a végállomásig megyünk, mondta szemrehányóan Áronnak. Kihagynád a tavat?, kérdezte Áron lekicsinylően, a halak a legfaszább állatok, semmi fakszni, ívnak meg kussolnak. Akkor ez hogy jön össze azzal, hogy te kifogod őket?, mosolygott Kismara. De csak, hogy utána vissza is dobjam az összest. Apámmal mennyit horgásztunk, mindegy, most már vége, egy depressziós fasz lett, tuti ki fogja nyírni magát, figyeld meg, mondta Áron, és már lüktetett a halántéka. Egy lúzer. Őzikeszemű, na ja, egyszer régen. Bemutatnám neked, de azt nem bírnám, ha bekóstolna, úgyhogy jó ez így. A tó kékeszölden ragyogott, a kacsák nyílegyenes sávban úsztak hol jobbra, hol balra. Olyanok, mint mikor megdöntöd a golyóstollat, mondta Áron. Tényleg, válaszolta Kismara, és máris Áron agyonrágcsált golyóstollában úszó, ruha nélküli sellőnek képzelte magát.

Megnézzük a vízesést? Nem vagyunk turisták, felelte a fiú. Hát pont azért, mondta Kismara, és már el is indult a vízrobaj felé. Utána megmutatom neked az ismeretlen német katona sírját, azt tuti bírni fogod. A fakorlátnak támaszkodtak, a fenyőfák a napfényben is sötéten villogtak. Zúgott a forrás, mint egy erőmű, itt öblös, fenyegető hangja volt, lenn a völgyben a kisebbek inkább csak fecsegve csorogtak. Kismara zöld köves gyűrűjén megcsillant a napfény. Konokul maga elé nézett, csak úgy bírt megszólalni. Ne válaszolj. Megbukok matekból? Áron zavarba jött, és ahogy ránézett, féltő fény jelent meg csíkszemében. Oké, nyelt egyet a lány, és a körmeit az öklébe mélyesztette. Még mindig nem nézett a fiúra. Kémiából? Abból nem, ha belehúzol. Átnézhetjük a képleteket, mondta a lánynak, és közben halványan elmosolyodott. A barcelonai olimpia nyara trigonometriával telik, és könnyekkel áztatott kockás lapokkal, úgy kínlódom majd. Nemsokára, gondolta Kismara, és mint egy feje fölött kimondott verdiktet, beletörődve bólintott egyet. Felkaptatott a forrás melletti kis emelkedőn, kinyújtotta jobb karját, és diadalmasan azt mondta, fölöttünk a Gloriette! Áron értetlenül ránézett. A tisztás neve, tette hozzá Kismara, és ragyogó arccal az előttük elterülő széles rétre nézett. Ezt se tudtad, mi? Mindenki csak Nagy Füves-

nek hívja, az igazi nevét alig tudja valaki. Színes gyerekcupacok virítottak a fűvön, focilabdák repültek ide-oda, a tollasütők, mint súlytalan tézta-szaggyatók, húrjaikon keresztül szűrték át a napsugarat. Mennyi sok kis boldog hülye, mondta Áron, és kiköpött a fűre.

Átsétáltak a tisztás túlsó jobb végébe. Pár lépés emelkedő után, a hegyektől körülölelve egy másik tó terület el méltóságosan, olyan szép volt, mint a tudószanatóriumokat reklámozó század végi képeslapok. Pont itt ért véget a vasúti sín is, a fenyőfák mögött egy aprócska faház álldogált a takarásban. Kismara arcán magabiztos mosoly jelent meg. Gyere, mondta, és az arca kigyulladt, akár egy zöldet mutató közlekedési lámpa. És a katona?, kérdezte Áron, de már akkor tudta, hogy nem érdekli a válasz, hisz a lány ujjaira fonódó világoskék szalagról mint mindentudó inga lógott le a kulcs. Majd máskor, felelte, ömlött tekintetéből a fény, ahogy megfogta Áron kezét. A fiú nem mozdult. Most te is azt hiszed, hogy nekem ez csak így megy, ugye?, kérdezte, és elsötétült arccal csettintett egyet. Nem hiszek semmit, mondta Áron, és megvonta a vállát. Igazából nem érdekel. Kamuzol, mondta Kismara, és úgy lökte el a kezét, mintha döglött angolnát söpörne le magáról, aztán elindult vissza az ösvényen. Ne legyél már hülye!, mondta, és maga felé fordította a lány dühösen hullámozó vállait, mire a mellén megnyúlt világoskék kockákat összetartó gomb végleg megadta magát, és elpatant. Komplikált vagy. Na és akkor!, mondta Kismara, elnézett, vett egy mély lélegzetet, és azt gondolta, már nem igazíthatja meg az ingét.

A kulcs nehezen fordult a zárban, a viaszosvászon terítővel fedett keskeny asztalon üres ketchupos és mustáros vödrök között félig bontott szalvétás zacskók és csomagolt papírpoharak heverték. A bungaló sarkában balra egy ócska ágy állt, a szakadt plédék ázott-fülledt szagot árasztottak. Kismara odalépett a hűtőhöz, és megpörgette a szélmalmos *Nederlanden* feliratú mágnes lapátjait. A hollandok még nem nyitottak ki, anyámnál hagyták a kulcsot, hogy néha felnézzen, nehogy betörjenek, vagy ilyesmi. Egy hónap múlva kezdődik a szezon, tette még hozzá, mert azt gondolta, ha abahagyja a beszédet, még meggondolja magát.

Aztán megfordult, Áron tekintete egyszerre volt elszánt és álmodozó. Vetköztess le, mondta. Áron szeme lángba lobbant, a lány úgy érezte magát, mint egy ritka pillangó a bogárgyűjteményben, amit épp most szúrnak gombostűre. A fiú kibújtatta a dzsekijéből, hagyta, hogy leessen róla. Kigombolta az inge legfelső gombjait, Kismara nyaka süttött, és rajta a bőrre fűzött, törött narancssárga villantó is, amit Áron adott neki, mikor egyszer a Tiszánál voltak. Még mindig hordod, mondta neki, tényleg lőkött vagy,

de ezt már csak suttogta. Óvatosan leemelte a lány nyakából a kendőt, aztán kihúzta karját az ingujjból. A nadrágot is, mondta Kismara, de komoly maradt, ki akarta élvezni a pompás szertartás minden egyes pillanatát. Áron a felforrósodott farmergombjánál fogva közelebb húzta magához, pont fél fejjel volt magasabb a lánynál, Kismara lábujjhegyre állt, hogy egy vonalban legyen az arcuk. Jó érzés volt a derekán érezni a tenyerét, és aztán mikor a fiú a tornacipőjét fűzőgette, még jobb érzés volt jobb karjával a vállára támaszkodni, és úgy nézni előre, mint a vakok. A hűtőn lévő szélmalom mágneslapátjai még leheletfinoman forogtak, a tisztásról beszűrődő tompa gyerekszívaj álmosítóan burkolta be őket.

Biztos?, kérdezte Áron, és a szeme megtelt áhítattal. Ilyen puha csak egyszer volt a hangja, mikor a megyei ketrecharcos beavatásból kékre verte thai box edzésen, és aztán azt merre mondani neki, hogy semmit sem érzett, mert mindvégig csak az ő felemás színű harisnyás lábait látta maga előtt, a kibírhatatlanul idegesítő ezüst cipőjében. Biztos, mondta Kismara, és lenézett fehér csipkés melltartójára. Áron kikapcsolta a pántot, úgy hullott az ágyra, mint egy elérett szírom. Annyira szép vagy, mondta a fiú, ahogy a lány vállait hátrahúzó nyolcas kötésen végigsimított a kezével. Ezt rajtad hagyom. Kismara bólintott, és megremegett. Áron egy szempillantás alatt ledobta magáról a ruháit, teste óvón tornyosult a lány fölé, aki hanyatt fektült, mert a baleset óta csak így bírt aludni, vagy leginkább így se. Szabadon maradt kezével Áron kétcentis haját borzolta, hideg ujjjaival megérintette enyhén elálló fülét, összegyűrte a bőrt a fenéke fölött, míg az párnaként az ő feje alá igazgatta a levetett ruhákat, a másik kezével pedig lesodorta róla a bugyit. Nem fáj most?, kérdezte Áron, és megsimogatta a kulcsfontján kiálló dudort. Kismara ránézett. A csíkszemekben saját magát látta, a kellenél most is egy kicsit áhítatosabbnak, de nem bánta. Két okkersárga pont volt Áron szemében, abban volt a boldogság, meg a kölyökkutya képében, a szeme körüli ráncokban, a szépen ívelt száján, a buldog nyakában, a sas alakú sebhelyen a mellkasán. Intett a fejével, hogy nem. Figyelek nagyon, mondta Áron, nem leszek béna. Sose vagy az, mondta Kismara, és széttárta a combjait.

Áron szája közel jön, rám borul, mint egy fa, az állott pléd szaga, akár a nedves avaré, gondolta Kismara. Összekoccantak a fogaik, Áron csókja rágógumiízű volt, a nyáluk édeskés. A faház apró ablakán betódult a nap, a porszemek csak úgy szállkostak a fénycsíkban. Olyan érzés, mint mikor elrugaszkozik a repülő, gondolta Kismara, és a hasamba kerül a súly, hirtelen az enyém lesz minden teher, és a hányingertől nem merek lenézni, már csak

előre, mindig csak előre, hogy úgy lengjek végig a fákon, mint ezer felemás korláton, és aztán már csak arra emlékezzem, milyen könnyű volt, hiába horzsoltam le a tenyerem. Elszállnak mellettem a matek egyesek, és kapaszkodom a szárukba, mint az esernyőkbe, Áron jön egy vadászipulón, és betesz maga mögé az ülésre. Nem beszélgetünk, csak repülünk, de a propeller berregésén át is hallom, hogy a hangja úgy reszket, mint a levelek, mint a lombok, de miért reszket úgy, mint a levelek, miért remeg úgy, mint a lombok? Kinyitotta a szemét, az ölnél hasító fájdalmat érzett, a fiú feje megtorpant egy pillanatra, ahogy rászorított a vállára. Vérzel, mondta, a hangja halk volt és rekedt, ahogy átkulcsolta a lány kezét, a körmein, az ujjai redőiben rozsdaszínű csíkok. Nem számít, mondta Kismara, és visszahúzta a fiút. Fölöttünk a Gloriette, suttogta, és újra lehunyta a szemét.

————— Biró Sára

FRIDA KAHLO ÖNARCKÉPEIRE

A KÉT FRIDA

szemöldökei úgy formálnak egytelen vékony sávot
ahogy a Yukatán-földnyelv ér össze Amerikával
valahol Mexikóváros és Detroit között
teste egysejtűként válik ketté
mellkasa megnyílik
a kamrákba és pitvarokba
egyetlen ér szállítja a vért
végig a kreol karokon
egy szabad nő fedetlen kulcscsontjától
egy másik járomcsontig érő gallérjáig
hogy aztán egyetlen ollóvágással
hozza létre magát

még utoljára megfogják egymás kezét
mintha igazi kötelék a testen kívül is születhetne
pedig tudják a nők északon és délen is
második szív csak a medencecsontban növekedhet

HENRY FORD KÓRHÁZ

a gyárok füstjétől reggelre rózsaszín
estére szürke az ég Detroit felett

mikor második fiával vetél el
azt kívánja
teste működjön úgy mint a gépek

medencéje a fájások között
óramű pontossággal táguljon
és két műszaknyi vajúdás után
szüljön végre
de gerincét mintha ólomból öntötték volna
egy csiga lassúságával távozik belőle a magzat
az egyetlen férfi akit szerethet
lila orchideát tesz az ágya mellé
mintha sajnálná gyermeke halálát
mintha igazi kötelék születhetne a testen kívül

ÖNARCKÉP

Akartátok vagy sem,
itt vagyok, mint
hálójába ragadt pók:
önmagam labirintusa.
Meggörbült tükrőmben
magamat meglátni félek.
Ahogy körülöttem
a falról leolvadnak az órák,
a betonfalak között
elkószálnak az álmok,
és rohannak a füstfelhők fölé.
Kívül görnyedt hát és
szélfogó göndör haj.
Belül fogaskerekek, mint
elsüllyedt malmok őrlik
a múltat, s kék, puha köd
jövőről álmodnak a szív lomha
billentyűi.

HIÁNYOK

dobhártyámat véresre kaparták a visszhangok
„kussolj vagy megcsaplak”
a tükör előtt állva próbából szétnyitom ajkaim
a magány eldugítja a nyelőcsövet
nem tanítottak meg verekedni

a zuhany alatt lesikálom a szőrszálaimra ragadt
félig képzeletből felépített családi emlékeket
reggelre újra rám telepszene
nagymamám azt mondta
a hallgatás sírba tesz
ő sohasem hallgatott
egy történet közepén halt meg
a barázdákat a számon tőle örököltem

álomban látom a gyerekem lebegni a wc-kagylóban
nappal nem merek belenézni
a liftben egy férfi válla hozzám ér
a félelem azonnal elrándítja a karom
az ágyékom mégis lüktetni kezd

titkon attól félek ha ütnék
megvakítana a por
a sötétben pedig
jobban hallatszanak a hiányok

Fenyvesi Anna

CSALÁDOM, CSALÁDOD, CSALÁDJA...

GENEALÓGIAI ESSZÉ

Apám haláláig soha nem jutott eszembe családtörténettel foglalkozni, ez az ő felségterülete volt nálunk, én pedig mindig is szerettem a magam útját járni, csakazértis... Mondjuk, ez nem volt túlságosan meglepő az ő árnyékában: apám a mélyszegénységből kapaszkodott ki egy tényleg csodás életajándéknak köszönhetően – egy jó módú szentesi földesúr a helyi újság kezdeményezésére gimnáziumi ösztöndíjat ajánlott fel „egy református gyereknek” (ez lett apám), meg egy másikat „egy katolikus gyereknek” (ez pedig egy későbbi történész, apámnak élete végéig jó barátja), így jutott el ő egyáltalán gimnáziumba, majd pedig egyetemre Leningrádba, és lett egyetemi oktató és irodalmár Szegeden, az elsőgenerációs értelmiségi minden lelkesedésével, határokat nem ismerő tudás-, és a született tanár tanításvágyával. 80 éves volt, amikor 2011-ben megjelent kétkötetes, 700 oldalas önéletrajza, ahol a felmenőiről is elmondott mindent, amit tudott, és amit (ki)mondatlanul is sugallta) tudni lehetett.

Pedig a jelzés, hogy lenne még mit felfedezni, végig ott volt az önéletrajz első kötetének 11. oldalán („a családfámat külön sosem kutattam”), csak nekem nyelvészként nem volt különösebb támpontom ahhoz, hogy egy családfát hogyan lehetne kutatni, meg hát a felségterület az felségterület. 2012 Karácsonyán ugyan nagyon felkaptam a fejem, amikor egy pesti bölcsész ismerős kiposztolta (ahogy ő mondja) a „vérszékelyek”, hogy emberek, kikerült sok millió régi, magyarországi születési anyakönyvi adat az amerikai FamilySearch családkutató adatbázisban az internetre. Regisztráltam, megpróbálkoztam, de gyorsan elakadtam, mert csak születési adatokból lehetetlen családfát rekonstruálni, és az adatbázisban egyébként sem voltak elérhetőek az eredeti anyakönyvek fotói, csak az átírt adatok – és hát a nevek átírása, már akkor láttam, nagyon problematikus volt, látszott, hogy az amerikai ön-

kéntesek nemigen boldogultak a cirkalmas 18–19. századi magyar kézírással, a magyar nevekkal meg főleg nem.

Illetve egyszer, korábban, még csak nem is a gondolatok, hanem az érzések szintjén felmerült bennem, hogy milyen jó lenne felfejteni valami érdekes történetet, amelyiknek valamilyen módon szereplője vagyok, amolyan rejtélyekben gazdag, lehetőség szerint nyomozást igénylő sztorit. Ez még 2006–2007-ben volt, amikor egy amerikai kolléganőm összekötött egy Hawaiiban élő, Shakespeare-ológus ismerőseivel, aki éppen azt próbálta meg kibogozni, hogy honnan is származott az apja, valahol a történelmi Magyarország területéről. Volt pár írásos dokumentum 1920-ból, amikor a család Amerikába vándorolt ki, de igazából nagyon kevés adat volt a kezében. Engem elkezdett érdekelni a kérdés, és másfél év alatt kinyomoztam, hogy hol született Valerie apja: Alsóbajomban, egy Medgyes melletti kis faluban. Amikor Valerie férjével Szegedre jött 2007 tavaszán, egy hosszú hétvégére elmentünk Alsóbajomba, és valóban megtaláltuk a báznai községháza raktárában őrzött anyakönyvekben az apja és annak három bátyja születési, valamint a családfő (Valerie nagyapja) halálozási bejegyzését. Valerie-nek ezek a világot jelentő információk voltak a sokéves keresés végpontja.* Na, akkor fogott el az akkor még ki sem mondott sóvárgás, hogy de jó lenne majd egyszer valami ilyesmit kibogozni, a múlt egy fontos történetét felgöngyölíteni a magam számára is.

Csak miután meghalt előbb anyám, majd az apám is, és az elmondható és meghallgatható családtörténet lehetőségei végleg bezárultak, akkor nyílt meg az az ajtó, amelyen keresztül a családtörténet-kutatásig eljutottam. 2019 tavaszán fedeztem fel, hogy nem sokkal azelőtt felkerültek az amerikai adatbázisba az anyakönyvek lapjainak fotói, nemcsak a születésiek, hanem házasságiak és halálozásiak is. Igaz, hogy továbbra is csak a születésiek kereshetők (a sok hibát tartalmazó indexelésnek köszönhetően), de kis türelemmel az összes végiglapozható online. Egy hónap internetes keresés után végül, egy néprajzos kollégám javaslatára, május közepén elbusoztam Szentesre, és bejelentkeztem a levéltárba, a családtörténet kincsestárába. Az év végéig vagy harminc napot töltöttem a kutatói teremben, majdnem mindig nyitástól zárásig, néha a csendes beleőszülés határáig kergetve a levéltárosokat, az egyébként nyugodt és kedves, vérprofi Zsolttal az élükön, amikor újabb és újabb és újabb 18. és 19. századi dokumentumok kikeresésére

* Valerie Wayne megírta a történetét, amely magyar fordításban a *Korunk* 2011. szeptemberi számában jelent meg.

kértem őket. Amit találtam, tulajdonképpen egy mondattal elintézhető: jobbágy és zsellér, napszámos és kubikos ősök az alföldi mezővárosban, megannyi nincstelen férfi és nő, akiknek az életéről az anyakönyvi adatokon túl csak akkor maradt nyom, ha (nagyon ritkán!) a semminél kicsit több volt nekik, vagy ha a törvénnyel kerültek összeütközésbe, plusz egy vékony, de annál színesebb kismemesi szál, amely a 19. század közepén véget ért. De nekem egy új világot jelentett mindez.

Ahogy jártam Szentesre, és haladtam visszafelé az időben, az apámtól névről ismert ükszülok előtti generációkat felfedezve, a sok jobbágyinak, ház- és házatlan zsellérnek és kismemesnek, az 1750-es évekbe visszavezethető felmenők családfaágain mindenkinek neve lett, születési és halálozási dátuma, házastársa, gyerekei, s a szűkszavú anyakönyvi bejegyzésekből is kihámozható sorsa: „juhász”, „földműves”, „Körösbe fúlt”, „törvénytelen ágyból”, „méhlob”, „gyerekágy”, „kolera”, „hagymáz”, „szárazbetegség”, „kútba esett”. A sok ezer anyakönyvi bejegyzés, amit átnéztem, és a többszáz, amit a családfa összerakásához felhasználtam, majd’ két évszázadon átívelő, madártávlatú képbe sűrítette bele az így feltérképezett családi múltat, megkeverülhetetlen és kézzelfogható, sőt átérezhető ténnyé téve azt, hogy valóban, aki egyszer megszületik, meg is hal, és felerősítve a kérdést, hogy hát akkor mi is az értelme mindennek.

Benépesült az ősökkel az univerzumom, ellensúlyozva azt a számunkra is nehezen felfogható tény, hogy apánk halálával mi ketten lettünk nővéremmel a legidősebb nemzedék a családban (és egyben a családnevet is viselő utolsó Fenyvesiek). Nagybácsik–nagynénik nekem nem jutottak, mindkét szülőm egyke volt, s bár nővéremnek igen (ő apám első házasságából született), de ekkorra elmentek már mind.

God is in the detail, vagyis „Isten a részletekben van” (magyarul miért mégis ördög?). Más tudni, hogy a szentesi felmenőknek nehéz élete volt (meg főleg állandóan ezt hallani gyerekkoromban!), és megint más ezt az előttem kirajzolódó élettörténetekből összerakni.

Gyerekkoromban, amikor apám arról mesélt, hogy mekkora szegénységben éltek – a nagyapja által kukoricacsutkából készített játékaik voltak, tehénszőr labdájuk, a család vacsorája általában főtt kukorica, s ezt később, felnőttként még strandon vett csemegének sem ette meg – én mindig rosszul éreztem magam, mindebből azt hallottam meg, hogy bezzeg nekem mindenem megvan, meg kellene becsülni. Ma már nem tudom, hogy ez azért volt-e, mert apám valóban ilyen felhanggal mondta, szándékosan vagy talán akaratlanul, vagy azért, mert a gyerekek, tapasztalat és tágabb referen-

ciakeret híján, magukra vesznek sok mindent, amit nem kellene. És ez az érzés sokáig megmaradt, felnőttként sem nagyon szerettem apámat a nehéz gyerekkoráról hallgatni, ugyanakkor régóta éreztem, hogy ezen túl kellene már jutni.

Most lassan olvadni kezdett bennem az ellenérzés a szentesi rokonok iránt. Gyerekkoromban én az itt, a levéltárban a szemem előtt kirajzolódó paraszttársadalomnak csak a huszadik század végi, torz maradványát tapasztaltam. A Szentés központjában nagyapám által épített vályogházban víz volt ugyan, de a kert végi budiba kellett kijárni (WC-papír azért volt hál'istennek!). Nagyanyámban és testvéreiben – Szegedről a nyári szünetek végén odacsöppenve, hogy nagyanyám születésnapját nála ünnepeljük – én csak a tanulatlan, hangos parasztokat láttam, akikkel a hangot megtalálni sosem tudtam, és akiknek élete és a sajátom között semmi közös pontot nem találtam a pusztá eredeten kívül. Itt tisztaszoba volt, góré, egyre kevésbé kihasznált tyúkól, míg a szegedi lakótelepi lakásban minden létfenntartáson túl megmaradt pénzből könyv lett. Apám valahogy átalakult, amikor Szentesen voltunk, tudott velük beszélni, ők pedig magukéiként szerették, és persze felnéztek rá, mint maguk között egyedüli diplomásra. Anyám sehogyan sem illett a képbe, ezt gyerekként is láttam: ő ugye orosz volt, Moszkvában nőtt fel, a tanárcsalád értelmiségi baráti társaságában és a Bolsoj és a klasszikus orosz balett előadásain, majd a Lomonoszov Egyetemen tanult, s onnan jött férjhez Szegedre. Nagyanyám és anyám között általam is tapintható, áthatolhatatlan fal húzódott, amelynek lebontását apám ekkorra már nyilván feladta, az én viszonyulásomat pedig alapjaiban meghatározta. Amikor nagyanyám a még 45-ben, a bevonuló szovjetektől tanult és szájában erősen adaptálódott *drasztvutyi* „jó napot!” és *pászibá* (köszönöm) fordulatokkal próbált anyámnak kedvében járni, én helyette szégyenkeztem, mert tudtam, hogy anyámban pont ellenkező hatást értek el, a végletekig növelve benne a szentesi környezet idegenségének érzetét. Mi ketten Szentésre a látogatásokat túlélni jártunk, aztán később már sehogy, hanem apám a nagymamát hozta Szegedre Karácsonyra és Húsvétra – otthoni környezetben valahogy az egész elviselhetőbb lett.

Az anyakönyvek oldalaiból kirajzolódó élettörténetek és sorsok szíven ütöttek. Például amikor megtaláltam legkorábbi szentesi Fenyvesi-felmenőmet, Fenyvesi Gergelyt a város által 1791-ben az éhezőket összeírt listán, vagy amikor Gergely kilenc gyereke közül a három felnőttkort megért fiúból a legfiatalabb, András halotti anyakönyvi bejegyzésében láttam azt, hogy 1866-ban 73 évesen „koldús”-ként halt meg, pedig neki magának is

– két feleségtől született – 14 gyerekéből legalább 3 élt még ekkor. Embereközelbe került az 1831-es kolerajárvány, amikor Gergely István nevű unokájának (ő az első az egymástól leszármazó Istvánok sorában, akik közül egy évszázaddal később apám lett az ötödik) későbbi apósa, Lénárt János van feltüntetve kolerában meghalt felesége, Kis Sára halálának bejelentőjeként (az év augusztusában, amikor volt olyan nap, hogy 90-en is meghaltak Szentesen, az akkor nem egészen 17 ezres városban) – annak ellenére, hogy amikor ezt 2019 nyarán megtaláltam, a *járvány* szó jelentését még igazából magam sem tudtam, nem ismertem.

Napokig próbáltam elképzelni nagyanyai ágon egyik szépapám, Dancsó László sorsát, akinek 1835-ben, 22 évesen kötött első házasságából 11 év alatt 7 gyereke született – és halt meg sorban egymás után, maximum 13 hónaposan mind, az öt fiúból négyen apjuk után Lászlók. A sorban utolsó közülük egyhónapos volt, amikor 1847 karácsonya előtt két nappal meghalt, egy héttel követve a sírba a 30 évesen meghalt anyját. Dancsó végül két évvel később, 37 éves korában újra megnősült, s nála 15 évvel fiatalabb feleségével, Sütő Rozáliával egy gyerekük lett, Rozália – ő lesz az ükanyám. Dancsó még megérte négy unokája születését, de második feleségének egy újabb kolerajárvány okozta 1873-as halálát már nem, 9 hónappal előtte elvitte a „görcs” (egy blogbejegyzésből tudom meg, hogy a 19. századi orvoslásban a tüneti alapú kórleírás dominált és nem az oki alapú). Dancsó legidősebb unokájának, vagyis dédapámnak, Aradi Lászlónak a sorsa csak azért nem ráz meg, mert ő róla apámtól sokat hallottam: négy feleségtől (állítólag) 21 gyereke lett, akik közül az első feleség két fia és az utolsó feleség négy gyereke (köztük a legidősebb lesz a nagyanyám) érte meg a felnőttkort. Az anyakönyvekben megtalálom a házasságokat, a feleségeket, de csak összesen 7 gyereket – a másik 14 valószínűleg meg nem született gyermek, csak az apjuk tartotta számon őket élete végéig.

Meglepődöm, hogy egyes ősök milyen gyorsan újraraházasodtak asszonyaik elvesztése után. (Lehetséges a társ halálán ilyen gyorsan túllenni?) Apám ükapja, Fenyvesi István 27 éves volt, amikor 1841-ben 8 évi házasság után gutaütés vitte el a feleségét, Lénárt Zsuzsannát (10 évvel előtte az ő anyja halt meg kolerában), s István megözvegyülése után bő egy hónappal már újraraházasodott (és ez nem egyedi eset, a családfán máshol is látok ilyet). Aztán rájövök, hogy az élet zord gyakorlati meggondolásai nyilván mindent felülírtak: István két gyereke ekkor négy- és egyéves volt, túlélésük kétszülős családban volt esélyesebb... (A második asszonnyal aztán 43 évig éltek együtt, annak haláláig.)

Már egy hónapja járok át a szentesi levéltárba, amikor egy dokumentumköteg kikérése kapcsán Zsolt felajánlja, hogy menjek be vele a raktárba, ha akarok. Kapva kapok az alkalmon. A raktár a szentesi „megyeháza” (régén tényleg az volt, ma a múzeum és a levéltár épülete) földszintjének jobb oldalán terül el, legnagyobb terme masszív galéria-beépítéses, kétszintes helyiség, sűrűn telepolcozva, a polcokon tartódobozokban több évszázad megyei és városi iratai. Zsolt kisebb tárlatvezetést tart, nagyon jólesik, befogadottnak érzem magam, pedig minden lépésnél érzem a történelmi tudásom hiányosságait (én angol–oroszlakon végeztem). Az ablaknál egy asztalon egy polcra levett és vissza nem tett dobozban a szentesi nemesi családokra vonatkozó dokumentáció, Zsolt gyorsan megjegyzi, hogy abba is bele kellene nézmem. Elhárítom, mondom neki, hogy a mi családkban nem voltak nemesek. De azért csak nézzem meg, javasolja szelíden. Udváriasságból belenézem, lapozom a dobozban az ábécérendben elrendezett dokumentumkötegeket. A D betűnél megállok: Dancsó. Még ekkor is hitetlenkedem, biztos valami másik csapat, nem „a mi Dancsóink”. Kiviszem magammal a kutatóterembe, Zsolt elmagyarázza, hogy a nemesi közgyűlés iratai közül ezek itt a közgyűlésbe való befogadás iratai, fele latinul, fele magyarul. Egy régimagyaros kollégám segít a latinnal, az derül ki, hogy Dancsó Balázs 1663-ban Lipót császártól kapta a nemesi armálist, ami kiterjedt fivéreire (Jánosra, Gergelyre, Imrére, Györgyre és Albertre is). Balázs öccse, János Veszprém vármegyéből származott a Hont megyei Ipolykeszibe, s gyerekei onnan Zsámbokra, majd „Rákóczi járása” után szétszóródtak az Alföldön. A legfiatalabb fiú, György költözött fiaival Szentesre. Az iratok a Csongrád vármegyei nemesség-igazolás dokumentációjából való: a nemességüket el is ismerik az 1760-as évek közepén. Györgytől a le származást könnyen összerakom, tulajdonképpen minden szentesi Dancsó (a 19. században népes család tagjai) tőle származik. Próbáltam kinyomozni mindenfelé, hogy miért is kapta meg a nemességet Dancsó Balázs, de nem találtam.

Rejtély, hogy miért nem hallottam én erről a nemesi ágról, apám soha nem utalt rá, sem a visszaemlékezéseiben, se szóban – pedig ha tudott volna róluk, biztos nem hagyta volna ki az elbeszélésekből, ha más nem, hát egy ironikus félmosoly kíséretében adomázva a tényen. Miért nem mesélt neki a nemesi ősről az ő nagyapja, Aradi László, hiszen neki nagyapja volt Dancsó László, nem volt hát oly messze időben a nemesi rangú családtag. (Azt csak később veszem észre, hogy bár korábbi iratokban mindenhol Ns.

[azaz *nemes*] Dancsó Lászlóként utalnak rá, második házasságának anyakönyvi bejegyzésében és lánya születésekor az Ns. nincs a neve előtt.)

Lassan kezd összeállni a kép. A család három fő ágának képviselői, az Aradiak (nagyanyám apai ági, katolikus felmenői), a Dancsók (az Aradiak ágába ükanyámmal kapcsolódó, szintén katolikus felmenők), és a Fenyvesiek (nagyapám református felmenői) mind a 18. század közepén jelentek meg Szentesen. Az Aradi család – Aradi János, Vesszős Anna és gyerekeik – 1750-ben, a Dancsók az 1750-es évek közepén, a Fenyvesiek pedig az 1760-as évek közepén, amikor még mindig folyt a török hódoltság alatt elnéptelenedett Alföld betelepítése, szervezeten is és spontán módon, a sűrűbb népességű északi és keleti országrészekből elszökő és a jobb életet kereső jobbágycsaládok migrációjával is. Az Aradi családot a Heves vármegye déli részén található Zsadányban találom meg az 1730-as években, ők egy kiskunfélegyházi kitérőt követően kerülnek Szentesre. Hogy a Fenyvesiek honnan jöttek, az nem kinyomozható, mert nem található nyomuk anyakönyvekben: a 18. századi ellenreformáció idején a református egyházközsegek még ritkásan vezetik az anyakönyveket – tulajdonképpen már az is csoda, hogy néhol vezetik ekkor (Szentesen 1741-től, Kecskeméten 1712-től), hiszen az anyakönyvek vezetésének jogát a protestáns egyházaknak csak 1785-ben adta meg II. József.

Szentesen az Aradiak az 1775-ös úrbéri telekosztásnál telkes jobbágyok lesznek, a Fenyvesiek zsellérsorban maradnak. A Dancsók közül van, aki telket kap, van, aki zselléreként más földjét műveli, miközben a nemesek összeírásaiban mind szerepelnek. A Fenyvesi ágba kapcsolódnak be a Kálmánok, a dokumentumok tanúsága szerint a legrégebben Szentesen élő ág, képviselőik a 17. század végéig visszakövethetők a városban. Megjelennek *A szentesi református eklézsia története* című, a 18. század közepén elkezdet, de a század elejére visszanyúló városi krónikában is többször.

A dokumentumok világosan mutatják, hogy az Aradiak a 19. század elejére a város római katolikus közösségének népes, jó módú és proeminens jobbágycsaládjává lesznek. Az időszakos összeírások tanúsága szerint kiterjedt háziállatállományuk volt, a helybeli paraszttársadalomban elfoglalt, átlagosnál jobb társadalmi helyzetükre több jel is utal. Az 1790-es évektől több Aradi is esküdtként szolgált a város tanácsában, sőt, egyikük esküdtbírói tisztséget is ellátott, s az egyik Aradi fiú jobbágy létére egy helyi nemesi család lányát, Fridvalszki Annát vette feleségül. A törvényszéki iratok mutatóiban pedig egyetlen Aradit sem találok (Fenyvesit és Dancsót annál többet). Az Aradiak személyes és családi boldogulásukon túl a város épített

emlékei között is nyomot hagytak az Aradi-keresztként ismert útszéli fészület felállításával és rendben tartásával, amelyet az Aradi család tagjai még a 18. században emeltek.

Nem áll össze, hogy ha ilyen jól ment az Aradiaknak, akkor hogy lett ebből mélyszegénység a 19. század végére. Aztán a kezembe kerül a városi „árvíz- és zivatarkárosultak” 1816-os listája, ahol három Aradit is találok, akik közül kettő felmenőm, apa és két fia, mindhármuknak hatalmas kára keletkezett. Sima László 1914-es várostörténete is megemlékezik róla, hogy 1815-ben, több rossz termésű év után, „bő termés ígérkezik, de ezt meg június 21-én tönkreveri a borzalmas jégeső, mely 212 gazda minden termését elpusztította. Ez a rettentő jégeső délután kezdődött. A veszedelmes felhő napnyugat felől jött borzalmas szélviharral. Amerre a zivatar átvonult, tönkreverte a vetést, szőlőket, agyonsújtotta a kint ért aprójószágot, bárányokat, malacokat. Számos embernek a fejét is beverte a tyúktójás és ökölnyi nagyságú jégdarabok sokasága, s még a következő napon is lapáttal lehetett hányni a szőlőkben a jeget. A rettentő jégeső után segélyakciót indítottak. A tönkrement 212 gazda vetőmag-és élelemsegélyben, adóelengedésben részesült.” Hát így lett a mélyszegénység...

A törvényszéki iratok néhány hajmeresztő és dicstelen történettel szolgálnak. A legkorábbi egy 1805-ös utalás az iratok betűrendes mutatójában, amelyhez tartozó jegyzőkönyv és perirat ma már nem található, és amelynek Fenyvesi vezetéknévű alanyát nem sikerült beazonosítanom, mert 1805-ben nem élt Szentesen Fenyvesi József (az iratokban nem ritka az elírás, s a József, István, János igen gyakori nevek voltak). A mutató szerint „Fenyvesi József káromkodás végett megbüntettetik”, de ennél az egy mondatnál többet nem tudunk arról, hogy mi történt. Pedig érdekes lenne tudni, mi kellett ahhoz, hogy 1805-ben káromkodásért megbüntessenek valakit – milyen körülmények között, mit mondott az elkövető, és milyen büntetést róttak ki rá ezért.

1844-ben a „villámgyorsan újraraházasodó” Fenyvesi István Bálint nevű, akkor 22 éves öccse, foglalkozására nézve juhász, december 23-ára virradó éjjel egy helybéli tanya istállóját „kiásta”, azaz alagútszerű gödröt ásott az istálló fala alá, és azon keresztül „menekített ki” 16 juhot. Ezekből hármat egy szentesi juhásznál hagyott mint sajátját, a többi pedig feleségével, Czakó Borbálával Szegvárra hajtotta eladni. Ott fogták el őket, és így kerültek a törvényszék elé. Fenyvesi Bálint büntetése 3 hónap „rabság” (elzárás) és 25 „bot” (azaz botütés) volt, s feleségét is elzárással büntették (ennek időtartamát nem tudjuk). Következő évben harmadmagával lopott el, hasonló módszerrel, 27 juhot, amiért szintén börtönbüntetést kapott.

Törvényszéki ügyekben a családot legprominensebben azonban a Dancsó „fiúk” képviselték: Dancsó László, Pál nevű bátyja, valamint Ferenc nevű öccsük és József és Péter nevű unokatestvéreik. A legkorábbi fellelhető ügy egyben a legkalandosabb fordulatokat is tartalmazza. 1827. október 28-án Dancsó Pál és egy 19 éves kisteleki gulyás bojtár „pisztoly reá fogással” rátámadt a halasi szenátor béresére Kisteleken, és elhajtották négy ökrét. Október 30-án a késő esti órákban Ányásnál (Szentestől néhány kilométerre délre) akarták az ökröket átúsztatni a Tiszán mint „bitang” (azaz elkóborolt) ökröket, de belefutottak egy strázsába, gyanúba keveredtek, és éjszakára fogva tartották őket. Másnap reggel megjelent egy helybéli – akit a periratok *commissarius* úr-ként emlegetnek, tehát valamiféle biztos volt, pozícióval bíró ember –, és megerősítette, hogy bitang ökrökről van szó. Dancsókat elengedték, a *commissarius* úr magához hajtotta az ökröket, és azokkal 24 köből földet felszántott, majd átadta őket Dancsónak, aki tovább dolgoztatta azokat, még 4 köből földet felszántatva velük, így „annak a’ kezén már elromolva” maradtak. Az ökrök gazdája már november 4-én Szentesen bejelentette, hogy ökreit ellopták, majd végül februárban érték össze a szálak: a gazda Szentesre jött, *billegjük*, azaz jelzésük alapján azonosította ökreit, Dancsóék ellen pedig pert indítottak. Az akkor 23 éves Dancsó Pál ellen a vád az ökrök elhajtása, valamint istenkáromlás volt, mivel amikor anyási elfogásukkor úticéljukat kérdezték tőle, és ő azt mondta, hogy „Bába Antalhoz”. Megkérdezték, hogy melyik Bába Antalhoz? Ő pedig (a perirat tanúsága szerint) azt válaszolta, hogy „nem hajtom én egyikhez sem. Baszom a’ ki teremtette”. A periratok hézagosan maradtak meg, s így nem tudjuk, mi lett a per kimenetele – Dancsó mindenesetre 1829 októberében újabb ügy alperese. Ekkor két hódmezővásárhelyi lakostól elloptak öt lovat, s a lopással egy szentesi férfit gyanúsítottak meg, aki később Dancsó Pállal együtt Dancsó sajátjaiként, kocsiba fogva hajtott el a lovak közül négyet a kunhegyesi vásárba, hogy eladják azokat. Kunhegyesen letartóztatták, mivel Dancsó (egyébként érvényes) úti levelében – amely apja nevére volt kiállítva, de őrá is kiterjedt – három ló leírása szerepel, a kocsijába pedig négy volt befogva. Dancsót orvgazdasággal vádolták meg, de ő az eljárás folyamán azt vallotta, hogy lopott mivoltukról semmit nem tudott, és így vitte őket eladni. A törvényszék azonban bűnösnek találta, és bebörtönözték.

Dancsó Péter 1845-ös ügyével kapcsolatban számos irat elérhető, ez egy színes elemekkel és meglepő fordulatokkal tarkított történet. Őt azért fogták perbe, mert 1844. június 13-án hajnalban lakodalomból hazajötté után nem teljesen tisztázható körülmények között egy csépai származású, szen-

teszi lakos zsidó kereskedőt, Mózes Izsákot vette fel kocsijára, akit annak kérésére Csongrádra vitt – illetve végül Mózes hajtotta a kocsit, mert Dancsó részegségében elaludt. A böldi révnél (Szentestől néhány kilométerre északra) ébredt fel Dancsó, és nem tudva, hova tenni az idegen jelenlétét kocsiján, leparancsolta, de még viteldíjat kért tőle. Mózes felajánlott két garast, de Dancsó többet követelt. Mózes nem volt hajlandó többet adni, és inkább elszaladt, s csak akkor ment vissza a kocsihoz, amikor Dancsó vissza akarta tenni kocsijára a kereskedő tintával teli „puttonyát”. Huzakodtak, majd Dancsó a kocsiról lekapva a vasvilláját, azzal fejbe verte Mózes, majd – „basszom a zsidó istenedet, jézusodat, engem két garas nem csinált, fizess többet!” kiáltások mellett még további csapásokat mért a már fekvő emberre. A dulakodásban kevésbé tisztázható módon lekerült a kereskedőről a nadrágja, amit később a töltésen talált meg egy parasztfiú és vitt be a városházára – Mózes 10 forint nadrágbóli ellopásával is megvádolta Dancsót. Dancsót „nagyobb tekintetű vérengzés” és istenkáromlás bűnében vétkesnek találta a törvényszék, a 10 forint ellopásának vádjá alól felmentették, a sértett orvosi költségeit és az ügyvédi díjat vele megfizették, és „egy hónapi katona vason [azaz a bal lábat a jobb kézzel összekötő hosszú láncon], közmunkán, hetenként kétnapi böjtön” börtönbüntetésre ítélték.

Hogy az egyébként nehéz sorsú szépapám, Dancsó László miért került a törvényszék elé Pál nevű, fent már emlegetett bátyjával és Ferenc nevű öccsével 1844-ben – nem tudni, mivel bár az ügyben több irat is megmaradt, de nem deríthető ki belőlük a per tárgya, csak az, hogy lopott lovakkal volt kapcsolatos. Az ügy még 1847-ben (ez év végén halt meg László első felesége és legutolsó fiuk) is tartott, de Dancsó László büntetlenül jön ki belőle, mint az utolsó per irataiból kiderül. 1848-ban kelt az utolsó per, amelynek a szentesi levéltárban nyoma van: ebben Dancsó László és Ferenc érintett újra, a tárgy egy ló ellopása. A per kimenetét sajnos itt sem tudjuk, az iratok hiányosságának okán.

Egy súlyos következmény azonban kikövetkeztethető. A fent említett, bűnpöri esetektől terhes időszakot követő anyakönyvi adatokból kitűnik, hogy – míg a törvényszéki iratokban Dancsó Lászlót következetesen, nevének minden előfordulásakor az *Ns.* cím említésével nevezik meg, 1850-es házassági bejegyzésében és az összes azt követő bejegyzésből (pl. lánya, Rozália 1851-es születési és 1865-ös házassági, László 1872-es halálozási anyakönyvi bejegyzésében) ez hiányzik. Sőt, házassági bejegyzésében apja neve előtt szerepel a cím, az övé előtt nem, mint ahogy a nemesek 1847/48-as összeírásából is hiányzik a neve (csakúgy, mint törvényszéket megjárt

testvéreié sem). A nemesi címet tehát nagy valószínűséggel elveszthették. Nemesi címet – az általam megtalált történelmi források tanúsága szerint – kétféleképpen lehetett ekkoriban elveszteni, felségárulás és hamis tanúzás miatt. Az előbbi nem látszik túl valószínűnek lólopásos ügyekben meggyanúsított mezővárosi kismemesek esetében. Az utóbbi annál inkább. Nem túl dicső dolog nemesi címet elveszíteni, a családi legendáriumba nem került be az esemény, s talán ezért nem tudták aztán Dancsó László leszármazottai – unokája, Aradi László, és egy évszázaddal később annak unokája, az apám – azt, hogy a családban volt nemesi származású felmenő is.

2019 karácsonyán, félévi kutatás és két hónapi intenzív írás befejeztével családtagjaim a családtörténetet kapják ajándékba, a 100 oldalas kéziratot, a 400 oldalas függelékkel dokumentumokkal és a 60 oldalas családfa-melléklettel. 2020 tavaszán, már a karantén alatt tettem azonban a legnagyobb felfedezést, derült égből jött. Ahogy az gyakran történni szokott, rájöttem valamire, aminek a kulcsa akkor már egy éve a kezemben volt. A kutatásom elején, egy éve, internetes forrásoknak is utánamentem, többek között az Arcanum adattárában is rákerestem a fontosabb családi nevekre. Meg is találtam egy Dancsó Jánost Reizner János 1900-as híres *Szeged története* című négykötetes munkájában, az 1728-as események kapcsán – de ez ekkor nekem semmit nem mondott, illetve azt gondoltam, hogy csupán névrokonról van szó, hiszen úgy tudtam, hogy apai ágon mindenki szentesi. Most, egy évvel később, amikor kezembe került egy akkor bölcsészdi akkurátussággal kijegyzetelt papír, akkor döböntem rá, hogy nem: ez a Dancsó az „én Dancsóim” egyike. Nem más ő – az 1728-as nagy szegedi boszorkányper vádlottja és áldozata, aki 1728. július 23-án 70 évesen a máglyán lelte halálát a többi vádlottal együtt –, mint az én egyik legkorábbi szentesi Dancsó-felmenőm, Dancsó György bátyja! Honnan tudom ezt ilyen biztosan? Nos, Reizner említi, hogy Dancsó János vádlott 1728-ban 70 éves volt (ez 1658-as születési évet feltételez), Ipolykesziből származott, és 1720 óta élt Szegeden. A Csongrád vármegyei nemesi iratok említik, hogy a Dancsó család Ipolykesziből származott, és amikor szétszóródtak az Alföldön, (figyelem!) „János Szegedre ment lakni”! Megnéztem a családfát, milyen korú lehetett akkor Dancsó György nevű felmenőm János nevű bátyja: hát, bizonyosan idős – a Szentésre került György 1760-ban, 90 éves korában halt meg, tehát ő 1670-ben született, János pedig értelemszerűen korábban. Így derült fény arra, hogy a legkorábbi szegedi *connection* a családban az 1728-as boszorkányper vádlottja volt... rokonom.

Szeged alsóvárosi lakásomból, ha a természetbe akar az ember kimenni egy kicsit sétálni, gyakorlatilag egy irányba mehet: a tízpercnyi járásra lévő Tisza-gát túloldalán elterülő, Boszorkánysziget nevű ártéri erdőbe (ez régen sem volt sziget, csak félsziget), a gátra pedig a kijárási Máglya soron keresztül vezet... A karantén vége felé tett sétáim a boszorkányperes felfedezés után a múltba vittek a kora nyári napok forrósága közepette.

Szegeden felnőve az ember gyerekkorától hallja az utalásokat a boszorkányokra, a nótától („még azt mondják, nincs Szegeden ~”) kezdve a pár éve Tündérváros névre átnevezett, eredetileg több évtizedig Boszorkányváros névű belvárosi ételbárig sokfelé találkozni velük, a végén már a füle mellett mennek el az embernek. Őszintén szólva, életemben először gondolok most bele, hogy milyen véresen komoly és borzasztóan valós történelmi tény ez a boszorkánypar, a majd’ 300 éve az akkori várostól egy kilométerre délre felállított három máglyájával, amelyeken négyesével kötözték cölöpökhöz a 12 elítéltet, akik nagy része végül füstmérgezésben halt meg, mielőtt elevenen megéghetett volna.

És aztán most ősszel, a második hullám kezdetén, amikor újra elkezdtünk csak befelé élni, nos, most találok két utalást, amit nem tudok hova tenni. Az egyiket egy 18. század eleji, a magyarországi nemességgel kapcsolatos történelmi forrásban, Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztáiban (összefoglalóiban), a másikat egy 1984-es salgótarjáni konferenciakötetben. Mindkettőben szó van arról, hogy a nemesi címet kapó Dancsó Balázs János nevű fivére leszármazott nélkül halt meg. De hát a szentesi Dancsók pont tőle származtatták magukat! És akkor feldereng, hogy a szentesi levéltárban talált nemesi iratok latin nyelvű részéről kapott regesztában maga a nemesség igazolási folyamatát vezető bíró jegyzi meg az egymásnak ellentmondó tanúvallomások által keltett kuszaság egy pontján, hogy „itt valaki hazudik” – de hogy pontosan mi hangzik el, nem tudom, mert csak regesztám van, teljes fordítást végül nem kaptam. De ez már három, különböző időből és helyről származó nyom, ami ugyanabba az irányba mutat – hogy a Dancsóim Csongrád vármegyében csak behazudták a nemességet, bár sikerrel, ugye. Most már muszáj lesz az 1760-as évekből származó latin dokumentumok teljes fordítását kikuncsorogni valami jó szándékú latinostól...

Rengeteg új információ, történet és részlet. A családfa, ami észrevétlenül az én felségterületem lett. De szeretném az egészet elmesélni apámnak...

Kántor Zsolt

CITROM

(PÓTLÓ)

Anyu klasszikus csirkehúslevese megnyugtat vasárnap.
Egy ampulla intuíció.
Láttam, ahogy pucolta a zöldségeket.
Frenetikus illatok. Fehérrepa. Bekapok egyet.

Már forralta a fazékban a vizet,
Amikor a répákból vékonyka korongokat szeletelt.
Fantasztikus gyorsasággal vágta össze a fokhagymát.
Odakerült végül a vágódeszkára a meztelen karalábé is.

Jaj! Nem kerülhette el a sorsát a friss csirkemell sem.
Megfőtt.
A felforrt egésznek szintézis illata/ jellege lett –
Írtam fáradt naplóm lapszéli senki földjére,
Egybekeltek a színek s az ízek.

Tudtam, a fenomenológia elvisz egy másik irányba.
Mit nekem kompozíciós elvek!
Ha nem megy, előveszek a hűtőből
Egy nagy elbeszélést. Vörösbort.

JEGYZETEK ALVÓ HÖLGY „TETEMÉN”

Tetszés, nem tetszés? Levés és *vanás*.
Egyik így, másik úgy: mire vélje?
Éjfél körül talál rám igazi énem.
Halogatás és tett között a száj –

A bűnnél hamarabb elévül az érdem.
Így megint kimondtam, mielőtt tettem.
In toto – az illúziót kimetszem.
Nem firtatom okát. Bár tudni nem árt.

Átlépném az egészet. Nincs haladás.
Amit el akarok érni: mentem.
S szép, nagy csúszással reagál.

Mindvégig úton vagyok öled felé.
A történelem is tonnányi hiány.
Az idő link – rákattint a talány.

Bort öntök. Az is silány.

A POLC PLANETÁRIUMA

HÁLÓ

Olykor össze kell szedni a fontosabb dolgokat.
S az egészet elpakolni, mert másra kell a hely.
Félrerakni, bedugdosni bizonyos lukakba,
ahonnan újként néznek rám. Micsoda csel!

Szinte életbevágó ügyek vesznek el
idő- és helyhiány miatt.
S mire adódik alkalom s lenne mód,
a kedv esik hanyatt!

Hogy mitől lesz az ember boldogabb!
Semmiségekben lapul a tovább. Elvitel, áthozat.
Akár egy témazáró dolgozat.

Nem dől össze tőle a világ!
De lehet belőle inspirált hangulat.
S hirtelen előkerülnek megvarrt zoknik s egy gyufa.

EGYÜTT

Felzabállak,
teljesen az enyém
maradsz,
jóllakom, csak a szemem
marad éhes miattad,
amit nem bocsáthatok meg neked soha.

Ha teljesen az enyém vagy,
világra kell hoznom téged,
a világra, ahol
sose találkozhatunk,
és ahol sose lehetünk
egyszerre jelen.

Olyan ez,
mint a szerelmes költő radírgumija,
amit már nem is használ,
hiszen egyenesen a gépbe írja verseit.

LOBOGÁS

Halott apámért virraszt az őszi éjszaka,
élteti, betakarja apám hideg szíve,
hitehagyott sírjában magára talál az
Isten, a nemlétbe jut el először híre.

Beszélőre hívja apám a kósza csönd most,
öltögeti nyelvét, tűbe kerül a céna,
vagy mint a setét gondolat, hálás vakremény,
mindenkinek van a börtönfalban egy téglá.

TARTALOMJEGYZÉK

Legkisebb köze
a temetéshez
a halottnak
van.

FÜGGÉS

Függök a testemtől,
Függök a képességeimtől,
a lelkeimtől,
a helytől, ahol élek,
csak a szabadságtól,
az igazságtól
és az Istentől nem függök.
Mindig megvan az a ház,
amelyet nem lehet összedönteni,
bár ha emberek nem lennének,
összedőlne az magától.
Istent nem lehet teremteni,
mert ha lehetne, nem az volna
a tudománynak és a művészetnek
a közös rendeltetése,
hogy tökéletes dominókat
hozzon létre.
Elvesztem a szépségben:
mire feljön a nap,
nincs minek kiderülnie.

AHOGY A HÁZAKRÓL

Ahogy a házakról a vakolat,
úgy potyog le a felpuffadt holdról
nagy darabokban az idő.

Amikor eltűnik,
betemeti a Teremtőt.

Csak azokból a szerelmekből
érdemes síneket önteni,
melyek a végtelenben találkoznak.

A CSERESZNYEFA

A cseresznyefa már kitálalt,
lehullott az a sok levele.
Mire az utolsó is elhagyta az ágat,
elhittem, hogy a kavicsok
megszámolhatók a tó alján,
a tóban, amelyben az égitestek
mosakszanak,
de ruhájukat nem vetik le,
csak amikor eltűnnek a szemünk előtt.

A kavicsok olyanok, mint
a lemerült elemű zsebrádiók,
halszeműek és halszájúak,
alapjában véve
nem hiányzik belőlük semmi,
de valamit mégis
rendelni szeretnének nálam,
azon gondolkodnak,
hogy mi nincs a tarsolyomban.

A cseresznyefa már kitálalt,
az utolsó levele
olyan, mint én,
amikor kihagyom a megítélt büntetőt.
A szabadság felesel itt
a megszelídített cirokseprűvel.

KORHADT DIÓFAÁGAK

Gyóni Gézának

Korhadt diófaágak őrletéből
készül a friss, finom bejglitöltelék,
mire felszáll a köd, felszáll a páva
is, falra firkál, szivárványra az ég.

Szabadságunk annyi, hogy hagyjuk magunk
számításból megalázni dalolva,
boldogok vagyunk mi, reménytelenek,
áhítózunk a jó meleg pokolra.

Mint ütőerünk ver, hátunk csapkodjuk,
nincs mit elveszítenie szívünknek,
úgy akarjuk a jót, hogy érte csalunk,
közben a halál álmunkból felébreszt.

A SZEGÉNY

A szegény, éhes gyermek
legszívesebben a földbe bújna
szégyenében,
hogy meglelve ott
a strucc fejét,
kihúzza onnan
és lerágja.

Milyen irigylésre méltó a múltó pillanat!

Megeszi a széttört homokóra üvegszilánkjait,
s van ideje egy kupacba seperni
a homokot,
hogy beledugja a fejét.

MADÁR

Kezem teljesen elzsibbadt
Az éjszaka feküdt rá
Nem az unoka
Öregség, amiben élek
Fa odvában remete
Házam otthonom is egyben
Asztalomon a mindennapi
Rémület meleg kenyere
Fölszeletem, kiszáll a lelke
Köztem és köztem
Bolygók közti hidegség
Mondani egyre nehezebb
Napjaim napraforgóból
A magok hullanak
Ki az időből
Kőből faragtam, olyan
Akár a madár
Konstatálom elégedetten
Egy óvatlan pillanatban
Elrepültem

MÉG NEM

Gyermekkorban fölrugott
Labdák nem hullanak le
Riadtan látom kis ürgebőr
Kesztyű csuklómon láncon
Árnyékom cipelem, hangya
Elesett társát
Valamit belém dobnak

Gyűrűzöm, mint a víz
Mint egy bogár idegesítően
Hold mászkál az
Ég celofánján
Sasszézok föl s alá
Számban cigaretta, hónom
Alatt a félelem bibliája
Még nem tudom a szót
Mely utoljára hagyja
El a számat

METSZÓOLLÓ

Szemedbe hulltam, apró bogár
Értem könnyezel, egyetlen
Hajszálon függök, ki ne tépd
Összetákolt ketrec most

Hullok darabokra szét
Emlékszem, nem tudom, mire
Lebetonozva az éj ibolya
Világítja álmaimat be

Rekkenő hőség, a macska
Elpárolog, nyelvem kilóg
Lapulok a ház tövéhez

Nyúlárnyéka van a félelemnek
Redőnyök leeresztve egy
Metszőolló zaja a kertben

Pomázi Adél

EGYÉJSZAKÁS KALAND

*„Csak azért az egyetlen napért érdemes volt megszületnem,
amikor szeretni tudtam, és szeretnek-e, nem kérdeztem.
Csak ennyi történt teljes életemben, egyébkor szakadékba buktam.
Csak azért az egyetlen napért érdemes volt megszületnem.”
(Weöres Sándor: Üdvösség)*

Hogy ismerkedik két sündisznó? Megszúrják egymást.

– A családom – intett Félix a ház népe felé szép metszésű, francia fejével, mikor kijöttünk a nyeles telekről, amelynek a végén húsz éve be nem fejezett, de kedves, kényelmes kis ház áll. Olyan, mint egy nyaraló, amit harminc évig csinosítgatnak. Magunk mögött hagyunk a hosszú, keskeny telken egy fakószőke anyát, aki fogyatékos gyerekekkel dolgozik, egy búzaszőke, nyakigláb kamaszlányt, szabálytalan fogakkal, görkorival, térdvédővel a lábán, egy kék szemű, vörös kismacskát, aki a tenyeremben elfért, mikor megtettem, egy boldogan csóváló kutyát és a ház urát.

Béla vendégül látott minket. A pörkölt finom volt, ezer íz olvadt össze hosszú, vöröses, sűrű szaftjában, a házigazda pedig a legszellemesebb paraszt, akit ismertem. Mindig igazat mond, de másként fejezi ki magát, mint bárki, aki ugyanazt mondaná. Vág az esze, mint a bicskája, ami nem svájci, de jól szuperált a Tiszán, az éjszakai horgászat alatt. Nem fogtunk semmit, csak jó hangulatot.

Béla fejben összeköt távoli, össze nem tartozó dolgokat, szórakoztatva ezzel önmagát és minket. Nyílt tekintete a becsületesség benyomását kelti. Félix pedig replikázik, de értik egymást valami labdázós, könnyed harmóniában.

Béla kényezteti is Félixet. Megtiszteli a figyelmével, mindennel, amije van. Kertje gyümölcsével, friss zöldséggel, étellel, itallal. Ha eszkimó lenne, a feleségét is odaadná. Félix elfogadja. Mint ami jár, úgy fogad mindent, kisherceg a faluban, mintha palást lebegne utána, szemrevételezi őt a falu népe. És én értem őket. Béla bámulja Félixet a legjobban, húsz éve. Vere-

kedtek a kocsmában, de már nem emlékszik senki, miért. Aztán másnap pecázni mentek, s azóta se hagyták abba. Félix vett itt Sólóymhegyen egy parasztházat.

Félix és Béla jó barátok. Tiszta tó, amiben megfürödhettek, így mondja el, ki neki Béla. Ránézésre furcsa barátság ez. Félix háromnyelvű tolmács az európai parlamentben, de plusz még három nyelven beszél: hollandul, angolul, németül, franciául, oroszul. Béla karbantartó a vasútnál. Félix egy hét alatt keres annyit, amiből Béla négytagú családja egész hónapban él. Ezért Béla hangsúlyosan nem kér, sőt, nem fogad el tőle semmit. Mert Félix az egyetlen, aki érti a vicceit, akivel jó pecázni, dumálni, s ha néha lejön ide, magával hozza a nagyvilág levegőjét. Nélküle Béla unná magát ebben az isten háta mögötti kis faluban. Ő tulajdonképpen egy magányos szellemóriás, akinek egyetlen méltó párja az életben Félix, a világpolgár. Szerencsére, vagy, mert Béla ehhez is elég okos, *szeretve él kis családjában*: fiával, lányával, feleségével, kutyával, macskával és a kertje felett folyton károgó varjakkal.

Félixszel kapcsolatban nem beszélhetünk boldog családról. Félix magányos, igaz, nagyvilági módra, vagyis mindig vannak körülötte emberek, vannak estek, vacsorák, találkozók, nők és kocsmák. Ezen a területen, hívjuk elégedettségnek, megnyugvásnak, Béla kenterbe veri Félixet. Messze, magasan. Félix ötvenöt éves világfi. Indonéziában született, Damaszkuszban járt általánosba, Hollandiában egyetemre, Brüsszelben dolgozik, félig él csak Magyarországon. Nem *igazán* magyar, ami használ az image-nek.

Szuperérzékeny, amit leginkább kifinomult mosolya árul el. Mintha egy csomó dolgot tudna, gondolna, érezne, amit nem fog most itt előadni, de belesűríti egy felvillanó, szája szegletén megbújó, izgalmat keltő mosolyba. Aki tudja, olvassa, aki nem, az magára vessen! Ezzel az attrakció számba menő mosollyal arra készíti az embert, engem mindenképpen, hogy állatira figyeljek, nehogy elmulasszak egyet is a hét fátyol mögé rejtett, enigmatikus jelentésből. Szellemes, de szellemével nem kérkedik. Megvillantja ragyogó elméjét néha, rövid kis tagmondatokban, de úgy tűnik, ez pusztán lezserség részéről.

Szép metszésű feje, lankásra hagyott haja őrzi még fiús báját, de már markáns férfiszépség üt át az ifjú bájon. Alkatilag vékony, izmos. Sármőr, egyedi eleganciával. Hangja öblös, mélyen zengő. Azt mondja, ha hazudik is, elhiszik neki tolmácsolás közben. Zsonglörködik ezzel az adottságával is. Amikor halkán beszél, gyengéd erő árad belőle, lefegyverző, mint Alain Delon. Ha hangos, akkor uralkodó.

Mikor beszél, mindig ragyog a szeme, mert Félixet érdekli az élet! Örül neki, mintha csakis az ő személyes szórakoztatására teremtette volna isten ezt a szép, színes golyóbist. Szexis! Ami mindezek titkos keveréke: benne van rosszfiúsága, megfoghatatlansága, magas intelligenciája. Meg persze fesszes, finom kis gyíkhasa.

Művelt, világot látott, diplomatacsaládba született, maga is félig diplomatává vált: legalábbis elsajátított minden mozdulatot, szófordulatot, ami ezt a világot jól láthatóan elkülöníti.

Szerintem tolmácsnak lenni személyzeti kategória a kastélyban, de ő szakembernek hívja magát. Ezen kicsit polemizálunk a kocsiban. Szilárdan hajtogatja: szakember! Én is: személyzet! Na jó, legyél szakember!

Azt mondja, szórakoztatja a jövés-menés, a felvonulás, amit ezek ott Brüsszelben rendeznek. Kívülről nézi, rálát a biliárdasztalra. Lehet. De léte végső soron felolvad abban, hogy háttérrel biztosít a nagyok játéka. Ezért lenne fontos, hogy saját élete legyen. Ez tenné szabaddá. Külön világ, ahol ő az úr. Egy boldog úr. Ezért már megérné lakájt játszani öltönyben, tolmácsfülkében.

Meg is próbál teremteni egy saját világot: birtokot vesz, háromezer négyszetmétert, három házzal, valahol vidéken. Földesúr, mint Pierre Bezuhov a *Háború és béke*-ben. Persze a részleteken múlik minden. És azok nincsenek rendben. Pedig szívesen lennék Natasa mellette.

Kaptam egy butykost, ezüstszínű, lapos kis fémpalack, zsebbe való, teli pálinkával. Kiderült, hogy én kívánom egyedül azt a méregerős barackot, amit Béla *kettőnknek* hozott.

Félixnek és nekem. Ez a fogalom, *ketten*, kevesebb mint huszonnégy órája egzisztál. Beszállunk barátja háza előtt a kétszemélyes úrhajóba, amit Crossfire-nak hívnak, és autó, de úgy suhan, hogy elhagyjuk az aszfaltot, sőt a sztratoszférát is. Félix láthatatlan mozdulatokkal, lazán irányítja. Száználcvannal hajt ez a *Szóke Cigány*, a félig kigombolt ingében, amikor lassan megy. *Ahogy* csinálja, abban benne van minden zsenialitása, finomsága. Gyönyörködöm benne. Nem félek a repüléstől! A haláltól se félnék mellette.

Szégyellem a hatást, amit gyakorol rám. Kiszállunk kávézni a benzin-kútnál, ránk köszön félszegen a szürke overallban álldogáló benzinkutas. Büszkén, félvállról köszönök vissza, alig észlelhető mosollyal. Ahogy a first ladyk szoktak!

A férjem, ha hetvennel megy, halálfélelemmel kapaszkodom az ülésbe. De megy száz hússzal is, ilyenkor görcsösen imádkozom a hátsó ülésen ülő lányom életéért, és a sajátoméért is. Félixnek azért van ilyen autója, hogy a

hozzám hasonló libák benedvesedjenek! Tudom, hogy túsaroknyomokkal van tele a kárpit. De a varázslat működik.

Tíz éve vette a kocsiját, össze vannak növe. Halkan bevallja, úgy félnap két szeretkezés után, szinte a fogai közt szűrve a szavakat, rám se nézve, hogy nem azért akar árnyékban parkolni, hogy ne legyen meleg az autó, amikor visszaülünk. Hanem azért, hogy az ezüst burkolat, a fényezés, ez a kényesen csillogó vakolat, ami oly feltűnően hasonlít az ő finom, lebarnult bőrére, ne fakuljon a perzselő napsütéstől. Árt a forróság ezeknek a kényes jószágoknak!

Negyedszerre találkozunk, én, az öregedő bombázó, egygyermekes, későn szülő anya, státuszom szerint házas, ám férjemtől egy éve külön élő szentendrei anyuka, Rose, és Félix, a bájából még nem veszítő aranyifjú, aki két éve boldogtalan. Közös ismerősünk azt mondta róla, *megrögzött agglegény*, egy *pinabubus*, *de szép férfi*, *az tagadhatatlan*. Nagyjából ez a „kórus”, vagyis a város egybehangzó ítélete róla.

Négy találkozás alatt három találó becenevet ragasztottam rá: *halacska*, mert úgy él, mint hal a vízben, de kisiklik, ha felelősség akad. *Kacorkirály*, mert valahogy úgy úr, kedvesen-játékosan, kivagyi-kandúrosan. *Szőke Cigány*. Mert félig kigombolva hordja az ingeit, látható mellkasának a szőrzete, de nem közönséges, pedig bárki más az volna. A feketébe keveredő ősz hajszálaim dacára a szememet legeltetem rajta. Legjobban a levágott szárú farmer rövidnadrág áll rajta, mert láttatja szép formájú, izmos lábát, amiből következtetni lehet egész izmos, sudár alakjára. Félix laza egzisztencia, összességében olyan, mint egy lord a kimenőjén, kujon kiadásban.

Figyel rám, reflexszerűen: a csajozáshoz ez elengedhetetlen. Soha nem enged ki- vagy beszállni a kocsiba anélkül, hogy kezét nyújtva ne segítene. Elmegy reggel a boltba tejért, elég messzire, mert elfelejtettünk venni a kávéhoz. Pedig lemondok a tejről. Egy keserű kávé ez a férfi megér nekem.

Egy teljes figyelem nézem az arcát, és kezdek rajongani érte. Fotózom a telefonommal, hogy legyen néhány képem róla, amit, ha akarok, kinyomtathatok, és bármeddig nézhetek a metálpiros kenyérpirítónak támasztva, ami van olyan jó, mint a Félix autója.

Autózunk a Tisza partján, kis falvakban. Elé gurul váratlanul háromkerekű biciklivel egy cigány kisfiú, én felszisszenek, de Félix könnyedén megáll. Egy út menti ház betonlépcsőjén ülve fiatal cigány lány borsót pirgál vájlingba, páréves, pucér seggű kölyke a szoknyájába kapaszkodik. Félix épp lassít, így van tíz másodpercünk összemosolyogni a lánnyal. García Lorca elégedett volna mindkettőnkkel. Lovak legelésznek bekerített birtokon,

zöld a határ, összeborulnak fölöttünk az út menti fák. A levelek között átszűrődő fény telepötytyözi előttünk az utat.

Ott jobbra azt a birtokot majdnem megvette, meséli, abban a sarki kocsmában pedig kis híján halálra verték egy barátját. Az a régi disco arról nevezetes, hogy oda járt csajozni mindkettőnk kedvenc Bálintja. Érdekes váltás lehetett a belvárosi zsidó úrinők után, melázok félhangosan. Félix mosolyog.

Sok a közös ismerősünk, ugyanazokra a helyekre jártunk fénykorunkban, ugyanazokat a történeteket meséljük, kicsit máshonnét nézve, sőt, ott lakik, ahol dolgoztam fél évig. Nem létezik, hogy nem láttuk egymást! Emlékszik egy mogyorószínű perzsabundás, hosszú fekete hajú lányra. Azt mondja, ez a kép „megvan” neki. Az én tekintetem viszont biztosan átsiklott az olyan ficsúrokon, mint amilyen ő volt.

Tud a közelben egy kávézót, ami bárhol lehetne Budán vagy egy síparadicsomban vagy egy francia erdő szélén. Óriási adag minden étel, a felszolgálók lelkesek. Az emberek hangosak, az asztaltársaságok nagyok, a rántotta négy tojásból készül, egy adag virsli két párból áll, a jeges kávéhoz pedig három gombóc fagylaltot adnak. Túlás ez a mi diétás ízlésünknek, de élvezzük a bőség látványát. Elfogyasztani persze eszünk ágában sincs.

Bordó ponyva borul fölénk, enyhén átszínezve Félix vonásait. Melegebb árnyalatú amúgy is melegbarna bőre. Meghitt a háttér, mintha szoba ölelne körül. Pedig a terasz zsúfolt, sőt, egy örült kinéz minket, mert *szépek vagyunk*, és packázni próbál velünk. Mindhiába.

Kócos, félhosszú, barna hajam olyan, mintha most bújtam volna ki az ágyból. Fehér, vékony csíkos overall van rajtam, spagettipántokkal. Kissé rugalmas anyaga rásimul alma melleimre, karcsú derekamra, kiszélesedő csípőmre, a nadrág szárai viszont lazán lebegnek bokám körül. Félix azt mondja, ez a kedvence rajtam. Ő nyitott ingben van, levágott szárú farmer rövidnadrággal. Jobban hasonlít, mint valaha arra a francia színészre, aki az *Anthony Zimmer* című filmben Sophie Marceau mellett a férfi főszerepet játssza.

Ülünk Bélánál a lócán, várunk a vaddisznópörköltre, közben puszilgatom Félix vállát. Legszívesebben elcsócsálnám... De nem merem. Még nem tartunk itt. Gondosan társalgok tehát ezekkel a gondolatokkal a fejemben... *Én is hiszek a szeretet gyógyító erejében, csak ebben hiszek*, válaszolom őszintén háziasszonyunknak. Az egész család segít neki néha a munkájában, sütnék óriás pizzát, zenét szolgáltatnak, hogy a gyerekek táncolhassanak. Korán halnak meg. Amíg élnek, örülhessenek.

Béla karbantartóként jól keres. Van egy céges kisbusza, azzal elszáguld, ha meghibásodik egy vonat, váltó, jelzőlámpa, akárhová. Nélkülözhetetlen a maga módján.

Félix portáján egy parasztház áll. Ütött-kopott, repedezett, élt szebb napokat is. Azért jöttem, hogy jól szemügyre vegyem, lenne-e kedvem itt élni a lányommal egy évig. Nem lenne. A szobája a pajtában van. Ott szeretkeztünk. A bogaras és használt ágyneműben, koromsötétben, úgy, hogy még nem ért véget teljesen a ciklusom. Mindez nem vall rám. Mégis, másodpercek alatt elélvezek, mert ez a pasi a pusztá lényével felizgat.

Aludni nem tudtam mellette, a fent említett körülmények, ahogy kijózanodtam, már zavartak. Némi forgolódás után olajra lépek, és a nagyházban kötök ki, na hol, hát az anyja ágyában. Mama hálóinge a párna alatt. Átrakom a fotelbe. A komód tetején találok gyertyát. Meggyújtom őket, a nagycsillár mellé, nem tudom, miért, talán a bogarak ellen. Vagy a szellemek. Nézem a kivilágított szobát, aludni úgyse tudok. Itt ismerős minden!

Abban a szekrényben kell legyen tiszta ágynemű. Kinyitom. Összehajtogatva, halmokban hevernek a ruhák, jobbra fent tiszta lepedő, párnahuzat, paplan. A darabok nem illenek ugyan össze, mármint nem egyformák, de összetaláltatom. Mintha a saját szekrényemet látnám.

Félix panaszkodik reggel, hogy alig aludt, ami nem igaz. Én aludtam alig. Mondom is neki, hogy átaludta az éjszakát, velem ellentétben, aki alig három órát szundítottam. Mióta megcsókolt a Dunánál, nem megy az alvás. Félix hiszi, hogy ő rossz alvó, s ez a boldogtalanságtól van, az meg a magánélettől. Járt szakembernél is, kapott gyógyszert az álmatlanságra.

Az öregedés, a fiam, a nőm meg a politika kikészítettek – mondja hangszúly nélkül. Ha belegondolok, ebből áll az egész élet. Nézem, ahogy pakol. Hullámos hajába ősz szálak keverednek. Századszorra panaszozza, hogy újra el kell mosogatnia mindent, mert kint felejtette a tiszta edényeket, és ráesett a poros, tiszai eső. Egyik pillanatról a másikra nem őt látom pakolni, hanem az apját! Pedig nem ismerem. Világos, hogy őrá hasonlít most, kísértetiesen. Ráugrott tíz-húsz év, és valami bizonytalanság, teszetoszaság, ami a magány és az öregség szívszorító keveréke. Elhessentem a látomást. Jobban esik üdének látni őt, és hinni, hogy *előtte az élet*.

Volt az a spanyol nő, meséli tovább, aki odavolt érte, annyira, hogy akarta a kacorkirályt. Ő engedett. De mivel engedett, és nem ő akarta a nőt, ezért sohasem érezte igazán fontosnak. Azt mondja, olyan volt mellette, mint valami herceg. Elfogadta, ez csak természetes. Rém kellemetlen volt, mikor jött a nő elvált férje a gyerekekért, ő meg, mint valami here, köntösben jött ment a lakásban. Szegény férj! Mivel ezt a szegény férjügyet vagy négyszer meséli el, arra a következtetésre jutok, hogy él benne valamiféle szolidaritás a férjek iránt.

Bejött a nőm a tulajnak, mondja, vagyis legyőzte őt, hisz a nő mellette állt. De ez nem volt elég. Kiemelte a piásüveget a pult mögül, és futottak. Kicsit lett volna csak megverve, de utánament a szekrény-embernek, mikor az már hagyta volna a francba, és tovább hergelte. Így tört el életében először az orra. A második eset tíz évvel később történt. Az orvos kiemelte, majd visszatette az orrát. Kissé pszichedelikus élmény volt, meséli, és én elhiszem.

Ez a nő lesz gyermeke anyja később. Szerelmes voltál belé?, kérdelem. *Persze, amíg terhes nem lett!* A hideg kávé elakad a torkomon, egy hangos „jaj!” kiáltást így sikerül köhögésbe fojtanom. Csóválom a fejem, amikor magamhoz térek, biggyesztgetem az ajkamat. Azt mondja, vegyél le minden sztoriból tíz évet, annyira voltam érett. Diagnózisa pontosnak tűnik.

Hároméves volt a fia, mikor elhagyta őket. Addig bírta. Most viszont a birtokot, amit venni készül, családi birtoknak szánja. Már ha jól rakom össze a mozaikot. Fia anyja fogja vinni lent az RBNB-üzletet, Félix meg lejár hozzá, mint valami hazalátogató földesúr, amikor éppen jólesik neki, és a fiuk kettejükhez jön haza.

A birtokos történet pikantériája, hogy a férjem kívülről-belülről ismeri, a faluval együtt. A népi építészet elismert szakértőjeként, tíz éve őt kérték fel arra, hogy mérje fel a falu összes házát. Így amikor a Félixszel való kapcsolatom hajnalán, baráti alapon elmesélem, hogy megismerkedtem valakivel, aki birtokot vesz itt és ott, ő fejből sorolja a birtokon lévő összes ház paraméterét, sokkal akkurátusabban, mint ahogy a birtokra aspiráló báró egyáltalán elgondolni bír egy házat.

Nincs szigetelve! Mindössze kilenc centi sár van a tető és a kék ég között. A fűtés legpraktikusabb megoldása, ha ipari árammal... Nézze meg az istállónál, hogy van-e, mert a takarmány darálásához valószínűleg azt használták. Mindenki mindenkiről tud, nincs mit titkolni.

Arra, hogy kilenc centi sár van a kék ég és a földem között, Félix azt válaszolja messengeren, hogy ijesztően okos vagyok, és boszorkányos, hogy mindent tudok a birtokról. Hiába mentegetőzöm, hogy a férjem tud mindent. Azt válaszolja, akkor is. Ez boszorkányos! A fekete tyúkjaimra is ezt mondja, mikor elmesélem, hogy tartottam néhányat hobbiból. Holott a férjem választotta az óriási, fekete tyúkokat. Én fehér, törpe tyúkot akartam, kis fehér tojásokkal.

Megkapó hasonlóság van az életformáink között: fia anyjával úgy rendezte be az életét, hogy akkor is van nő körülötte, ha épp nincs nője. Ugyanezt csinálom az urammal. Vele családozom, nyaralgatok, főzünk, étterembe járunk, vásárolunk, hármásban vagyunk, piknikezünk az erdőben, jó minden. Csak szex nincs.

Utolsó szerelmi bánatomat férjem vállán sírtam ki, aki válaszként elvitt feledni a tengerre. Olyan jól sikerült az út, hogy vissza akarunk menni.

Szóval vannak férfiak körülöttem, mindig így volt, gondolom, így is lesz, ilyen-olyan szerepben. Például itt van az új bérlőm, akit Gyuszinak hívnak, orvos, diplomata, de elsősorban katona, mellesleg kém. Félix látta egyszer, és megjegyezte: nem tetszik ez a Gyuszi nekem. Nem csoda. Két méter magas, fél vállán elfér a világ, a szeme kék, és vele nevetek a legnagyobbakat. De úgy, hogy eldőlk a kanapén, lábaim az ég felé kalimpálnak, fáj a hasam a röhögéstől, de nem bírom abbahagyni. Gyuszi humora sziporkázó, egyedi és összehasonlíthatatlan. Tett is egy megjegyzést Félixre. Úgy látszik, hatással voltak egymásra, pedig csak összefutottak a kapumban.

– Nem lennék vele egy lövészárokban! – mondja, miközben mélyen néz a szemembe, kéken, és olyasféleképpen, mintha nekem se kéne egy lövészárokban lennem vele.

– Mi bajod vele? Nem ismered – mondom.

– Nem bízom benne! És te az én falkámhoz tartozol, ő meg nem!

Ahhoz képest, hogy a pinyóban csövezik nálam, az öntudata dicséretesen egészséges. Falkavezér, és ezt szeretem benne!

Szóval akkor jött rá a Kisherceg, hogy a spanyol nő mégiscsak fontos, amikor a csaj elhagyta. Ráébredt hirtelen, hogy ha tökéletesen boldog nem is volt vele, de kerete volt az életnek, kiszámítható, és alapjában véve kellelmes. Elvehettem volna feleségül, mondja. De hát sosem voltál nős, válaszolom meglepődve. Ami késik, nem múlik. Az ember változik! Hm. Perspektivikusan hangzik, de házas vagyok, így engem nem érinthet.

Két napra tettem szabaddá magam. Hét év óta most van először ennyi kimenőm. Szabaddá tettem magam, mert megcsókolt a Duna-parton. Azután történt, hogy lent az öbölben néztük a vizet meg a körülöttünk játszó gyerekeket, és ő arról mesélt, hogy szeret úszkálni, mire halacsának neveztem, ő meg tűzsárkánynak engem.

Nem tetszik a dolog, mert a víz az úr, tudjuk jól, ráadásul kioltja a tüzet.

Egy kisgyerek odajött hozzánk, miközben csókolóztunk, hogy ő tudja, hol a lányom, akinek a keresésére indultunk elvileg, de a mamája elhessegette: ne zavard őket! Az öböl közepén gyökerezünk a homokba, így inkább mi zavarunk másokat. Egymás után kétszer csókolt meg. Mikor visszaérünk a kidőlt fűzfához, rásimulok a hátára. Ő megszorítja a kezem, finoman nekem dől, érzem a súlyát. Megtámasztom, és olyasmit érzek, hogy így kéne leélni az életet. Ebből a perspektívából minden rendben. Erősek vagyunk ketten.

Attól a mozdulattól helyére billent a világegyetem. Ott vagyok, ahol lennem kell. Maja, a lányom odakiált nekünk a kidőlt fűzfa zöld lombjai közül: akartok egy fotót? Akkor döntöttem el, hogy ráérek. Félix viszont megijed attól, hogy ilyen sok időt szánok rá. Két teljes nap! Úristen! De tudja, hogy az esélyét értékelnie kell, és kedvesen megköszöni. Bevallja ugyanakkor, hogy az elmúlt két évben két óránál többet nem töltött egyszerre nővel. Ki tudja, talán igaz. Bár szerintem elképzelhetetlen.

Napozok a kertben, alig van rajtam ruha, nézem a fűből a ház tetejét. Nád a házam teteje, teteje. Ő sziesztázik a pajtában. Nehéz megállnom, hogy ne menjek utána... De inkább nézem a tetőt, a felhőket, és a helyzetemet mérlegelem.

Három óra alvás után becsusszantam mellé az ágyba, simogatni kezdem a hasát... persze hogy rám fordult. Nem tartunk még ott, hogy az ilyesmit félúton abbahagyjuk, abban a kellemes tudatban, hogy jó lesz folytatni később, befejezni pedig ráér éjjel. Nem tartunk itt. Tartott itt valaha? Tudja a vágy elnyújtott örömét beosztani huszonnégy órára?

Reggel, kávé mellett olvasom a *Holdpalotát*. Azt mondja, az anyja ugyanezt csinálta, kávé és könyv egész délelőtt. Hozzáteszi, hogy a férfiaknak az olyan nők tetszenek, akik hasonlítanak valamennyire az anyjukra. Amúgy a könyv a kezemben az anyjáé, aki arra kérte, hogy olvassa el, mert neki is ez az egyik kedvence. Arról szól, hogyan tesz tönkre két ember egy szerelmet. Láthatóan egyikük sem tehet róla, azért nem, mert olyanok, amilyenek. Pedig a kirakós összes darabja ott hever az asztalon, de nem áll össze a kép, a vég pedig szinte csak a véletlenül múlik. Ez a legdurvább.

Utólag azt gondolom, hogy nem kellett volna az ördögöt a tiszai parasztház falára festeni. Minden megidézett történetünk a romlásról szólt, arról, hogy veszett el az, ami szép lehetett volna.

Ha leszakad, hadd szakadjon, sárga lábú cinege, cinege...

Azt kitalálta okosan, hogy második esténket töltsük a városban: elviszlek vacsizni meg konyakozni, mondja. Úgy hangzik, hogy a helyszín Budapest. De mikor fél nap múlva megkérdem, hogy hol vacsorázunk majd, egy szentendrei hajót nevez meg. O-ho-ho-hó! Megváltozott a helyszín. Hogy ne hozzá kelljen felmenni utána. Hogy leléphessen bármikor tőlem...

Három szexparti huszonnégy óra alatt: érdeklődése átmenetileg lanyhult irányomban.

Fiatalabb korában együtt hált nők garmadájaival, mondja, bedőlt bárki mellé, majd kidőlt rövidesen. Ha arra ébredt, hogy zavarja a nő az ágyban, elment sétálni az éjszakába. De ma már kérdés az együtt alvás.

Én azzal alszom, akit szeretek. Mellette nem aludtam. De mintha megjött volna a kedvem.

Mégis, ott a fűben heverve, úgy döntök, hogy kiszállok ebből a történetből. Nem enged be a házába, az életébe! Eszébe se jut, hogy izgatottan, friss ágyneműt húzva hívjon fel magához... Akkor nem csinállok több fotót rólad! Nem bújok mélyebbre a tekintetedbe! Nem érdekel a szépséged, a könnyedséged, az életszereteted, a levágott szárú farmered sem érdekel!

Türelmem veszítem ezen a ponton a tiszai szúnyogokkal szemben. Elviselhetetlenül fájnak a csípések, ráadásul rossz helyen találtak meg, a két combom közt, egész fenn. Sürgetni kezdem a távozást.

Nagyot lubickolt délután, átúszták Bélával a Tiszát. Jól úsznak, szemben az árral. Nem akartam csodálni, hogy úszkál az én ezüsthallacskám, elfordultam hát, hogy női beszélgetést imitáljak táskaszínekről a Béla feleségével. Fél szemem mégis rajta. Kijön a vízből, és panaszkodik, hogy „nem is néztétek hősies férfiteljesítményünket?” Bocs, kagylót gyűjtöttünk, viszem a gyerekeknek, felelem, ami igaz, félig legalább.

Pár perc múlva némán a kezembe nyom egy szép kagylót, sötét színű, nagy, és megvan mindkét fele. Ízig-vérig úr, nem csak úgy tesz.

Elpakolunk, ahogy tudunk a házban mindent. A mosogatást végül nem csinálta meg, de másfél napig készült rá boldogtalanul. Elosztjuk a meg nem főzött spagetti alapanyagait. Annyira szerettem volna, ha főz nekem. Főzni akart. Az ő ötlete volt. De így jött ki a lépés. Indulásra készen állunk, amikor kérek egy szivarkányi időt tőle. Eregetem a füstöt magam elé a teraszon, és tudom, hogy pár óra múlva, mikor kiszállok a kocsijából, nem akarom látni többet. De tulajdonképpen örülök, hogy van még néhány órámmellette.

Alkonyodik, ahogy autózunk visszafelé. Túl gyorsan érünk Budapestre, túl gyors az autód, Félix. Kérni szeretném, hogy menjünk mégis konyakozni. Konyakozni még nem vittek soha! Volt vacsi, buli, színház, fogadás, party, balett, opera, kiskocsmá, azt hittem, minden volt!

Ezúttal azonban nem gondolja meg magát, pedig szokása, így én szólok meg.

– Édes, ma inkább kialudnám magam.

Vagyis nem kérek a szentendrei vacsorából, ami számomra egyet jelent azzal, hogy biztosítja maga számára a menekülőutat. Ha menekülni akar, menjen! Kedvességem szemernyi sem változik az út hátralévő részén, de érzi, mi történik bennem, és elkezd vicces-kedvesen ilyeneket mondani:

– De találkozunk még! Semmi szakítás! Vacsorázzunk együtt!

– Mikor?

– Csütörtök este jövök haza, pénteken?!

Hallgatok. Pénteken Piránban leszek. Férjemmel, gyerekemmel. De nem Piránban akarok lenni, hanem vele! Egyelőre azonban ezt magamnak se vallom be. Hallgatok mélyen. Nézem, melyik sávon hajt át egyik városból a másikba. Macskákról beszélgetünk. Egy fehér macska miatt találkoztunk, illetve kettő miatt. Az egyik az ő háttérképe a FB-on, a másik az én ágyamban alszik. Macskásak vagyunk.

– De te vállalod is! – mondja. Utalva ezzel arra, hogy három macskával élek.

– Ez köztünk a különbség.

– Ne haragudj, nem akartam éles lenni!

– Az életformád, a kétlakiság miatt nem lehet macskád – mentegeitem.

– Az életforma viszont személyiség – jön a pontos válasz.

– Halacska pikkelye sérülékeny, ezért nem bocsátkozik kötelékbe?

– Van benne igazság. Gyenge vagyok! A félelemtől is félek!

– A felelősségtől?

– Igen! Az leház! Óvatos vagyok!

Ezért vagy egyedül. A kapcsolat – döntés. Nekem azt jelenti, hogy nem kell minden alkalommal előlről kezdeni mindent. Birodalmat lehet berendezni kettesben. Le lehetne mondani a nyaralást, a vírus miatt akár az utolsó napig. De a kislányom hetek óta várja a tengert. A tenger jó. Ez most hogy legyen? Sehogy! A lakásába se enged be! Kiszállok, és *nem veszem fel többet a telefont!* Így zárom a vitát a jobb és bal agyféltekém között. Kiszállok az éjszakai utcán a házam előtt a kocsijából. Kisegít, ahogy mindig, kezét nyújtva, majd megszólal.

– *Ha nem veszed fel a telefont,* itt fogok dudálni és kiabálni a ház előtt egész éjszaka: Rooose! Azt ígérted, hogy sushit rendelünk!

Tétova mosollyal válunk el, jólnevelten. Amint leteszem a kis bőröndöm a konyhaajtóban, a kurva könnyek kibuggyannak. Később is. Ébredéskor a legdurvább.

Mélyebbre ment az új kenyér ünnepe, mint terveztem. Azt is ekkor veszem észre, hogy elhagyott nőnek érzem magam. Holott én mondtam nemet. Ha hozzá nem mehetünk, hozzám sem! Hű, jó messzire jutottam az arányérzékekkel. Lefekszem, múltjon el gyorsan ez a kurva szabad nap! Ekkor jön egy üzenet:

„Hülye ötlet volt ez a külön alvás, nem? Jóccakát!”

„De igen, nagyon hülye ötlet volt!” – válaszolom tiszta szívemből, gyorsan.

Egy napba így is beletelt, míg beláttam, hogy nem tudok kiszállni a történetből. Talán nem is kell. Végtére is, nem történt semmi végzetes! Elmaradt egy vacsora. Ettől még bármi megtörténhet.

Hogy benne mi történt, nem tudom, de felhívott másnap este hét órakor, nagyon kedvesen, hogy tervei vannak velem, jó sok! Lelkesen sorolja őket, amivel boldoggá tesz. Menjünk el nyaralni, menjünk Marrakeshbe meg Piranba, az én kedvemért! De előtte kísérjem el Brüsszelbe, már most, két nap múlva.

Azt nem lehet, vallom be kényszeredetten: lefoglalt nyaralás vár Piranban, de ami nagyobb baj, a gyerek hetek óta várja a tengert, részletesen eltervezve, hogyan tanul meg úszni végre a sós habokban... Igen, a férjemmel megyek, bár nincs kedvem!

Sebaj, válaszolja, ez a család, legalább nem kell féltékenykedjek valami új lovag miatt, ez rendben van, és majd írunk egymásnak, meg küldjek képeket a helyekről, ahová együtt megyünk majd vissza, nézzem ki a jó kocsmákat! Menjünk a születésnapomon, pár hét múlva, lelkesedem, és ugye küldhet ő is Brüsszélről fotókat, lelkesedik ő is, és meg akar ott mutatni mindent, ami ugye, tudom, hogy unalmas nélkülem. Mert Brüsszelben őt semmi és senki nem várja!

Nem veszem komolyan, hogy Piranban kis fészket vesz nekünk, de nagyon jólesik, hogy eszébe jut egyáltalán. Szinonimája ez annak, hogy *bármi megtörténhet! A te álmod az én álmom lehet*, és ezzel tökéletesen boldoggá tesz. A pirani kis ház ehhez képest bagatell.

Még háromszor engedélyt kér rá, hogy Brüsszelből fotókat küldjön, mintegy ízelítőül a helyekről, ahová elvisz majd. Persze, persze, válaszolom, küldj csak. Váratlanul randit beszélünk meg másnapra, vasárnap délelőttre. Kényes időpont, de látni akarjuk egymást. Abban maradunk, hogy reggel kilenckor felhív, és iszunk egy kávét valahol.

Az esti telefon előtt annyira nem hittem, látom-e még az életben, hogy uborkasalátába fojtottam a bánatomat, fokhagymás uborkasalátába, amit paprikás krumplihoz készítettem. Na most. Legalább negyvennyolc óra, míg eltűnik a fokhagyma szaga! Mi pedig tizenkét óra múlva találkozunk. Ádáz küzdelembe kezdtem, igazán mindent, de mindent elkövetve, ami emberileg lehetséges, hogy a fokhagyma illata ne űzze el tőlem Félixet. Kávészemet rágtam, petrezselymet, zellerszárat! Kitaláltam közben, milyen ruhában menjek, az időjárásnak és az alkalomnak is megfelelően. Piros ing, sötét nadrág a választás, piros tűsarkúval.

Mikor minden részlet a helyén, várom reggel kilenckor a telefont, de nem hív! Idegességemben elindultam kocsival boltba, hogy csokit vegyek, és fel-

hívtam az autóból a barátnőmet, hogy elsíriam neki a csapást: nem hív a pasi. Míg a barátnőm vigasztal, vagy húsz percen át, Félix hív, de nem jelzi ki a mobil. Mikor befejeztük, akkor vettem csak észre a nem fogadott hívást. Visszahívom.

Ő kissé sértődött hangon mondja a vonal túloldalán, hogy hát hívtalak, de te foglalt voltál, és úgy, de úgy elment az idő! Ajaj, rezeg a lécs, ez mindjárt lemondja!

Nem baj, édes, most viszont itt vagyok, gyere, igyuk meg azt a feketét! Kijön végül, pedig alig maradt időnk, jó, ha háromnegyed óránk lesz.

Ezután jön még a „mikor ér ide, hol parkoljunk, hova ülünk be” para. Felhív, hogy van a kocsija mögött hely, parkoljak át. Leállítom a tizenöt éves Ignisem motorját. Mielőtt kinyitnám az ajtót, Félix már tárja, és a kezét nyújtja, hogy segítsen kiszállni. Annyi grácia és időtlen báj van ebben a mozdulatban... Annyi könnyedség, melegség. *Egy herceg bánik így a hercegnőjével.*

Kedvesen és szabályosan társalgunk a kávé mellett. Óvatosan, mintha tojáson lépdelnénk: nem törhet el egy sem! Mindent, de mindent elkövet, hogy jó legyen nekem. Szabályosan udvarol.

– Jól vezetsz, figyeltem ám!

Viszonozza a bókot, amit két napja kapott tőlem. Dicséri a ruhámat, négy-szer, nagyon jól nézel ki, mondogatja, közben mentegetőzve rángatja magán drapp vászonzakója gallérját, ami alá most sem vett fel semmit... szexis...

– Mindig ez van rajtam, majd felöltözöm ám egyszer rendesen neked.

Hiú vagy, akárcsak én. Pontosan tudod, mi áll jól rajtad, ahogy én. Nem véletlen a zakód, ahogy rajtam sem a mellben feszülő piros ing. Édes. Használunk, és nemcsak a fehér macskák iránti vonzalmunkban! Az csak eszenciája számtalan szimmetriáknak.

– Kicsit más vagy! – folytatja. – Egy kicsit mindig más vagy! Hogy csinálod?! Mint egy ékkő! Ha máshol csiszolod, másként ragyog.

Mutatja is, hogy egy kis ékkövet tart két ujja között, amit nézeget, jobbra-balra forgatva, élénken grimaszol kifejező majomarcával, végül hozzáteszi.

– Nem úgy, mint egy kavics – mondja ajkát lebiggyesztve.

Zöldes fényben ragyog a szeme, olvad a mosolya, visszaragyogok rá. Közben átsuhan egy cikk emléke: holland gyémántkereskedő nyilatkozta, hogy a sérült kövek a legértékesebbek, mert *egyediek*, másként törik a fényt rajtuk. Elmeséli, hogy nem mert pont kilenckor hívni, kivárt, hogy ne zavaron, pedig azt tervezte, hogy hoz cukrászsütit, és azzal állít be, hogy kávézzunk nálam. Sőt, egy barátja ajánlott is egy jó cukrászdát a Komjádínál. De közben eltelt az idő.

- Úgy volt, hogy kilenckor hívsz. Vártam.
- Rosszul emlékeztem, ezt nagyon sajnálom!
- Nem baj. Legyen a mérleg egy kedves ötlet, jó?

Pedig a mérleg egy elmaradt szeretkezés. Biztos, hogy róla ettem volna le a tejszínhabot...

Fintorog, pipa magára. Talán a tejszínhabra gondol ő is. De én meg vagyok hatva, mert látom az elmaradt reggeliből és abból, hogy a barátjával beszélt róla, milyen fontos neki is ez az egész. A reggeli ehhez képest csak hab lett volna a tortán. Mesél a munkájáról, hogy tolmácsokat vizsgáztat, szakmai oldalról ő dönti el, hogy ki kapja meg a hön áhított állást. Kiveszük a témát, részletesen elmond mindent. Minden tetszik: amit mond, ahogy mondja, ahogy néz, ahogy mosolyog, ahogy mozdul, és az is, hogy egy kicsit zavarban van. Érezhető a kávé tétje: *tetszeni akar*. De kemény magával, kritikus. Ez csak rá jellemző. Meg rám.

Nézem, hallgatom. Nem tudok jobbat. Menjünk már szobára! De nem, csak megölel. Szexelt előző este?! Más esetben ezt gondolnám. De... mint ha ezzel is azt mondaná, hogy nemcsak arra kellesz. Mindenre!

Mesél tovább: az apja, az apja háza, az apja naplója meg az apja női...

– Apám, ezzel a három nővel! – grimaszol, hogy ez már neki is sok.

– Csak ne reprodukáld – válaszolom halkán. Elgondolkodva felnevet, lassan, röviden.

– Anyámat mindig el akarta venni újra.

Kirajzolódik lassan egy csajozós apa képe, aki mindig mindent megenyedett magának, amihez kedve volt. Aki nem tűrte, hogy korlátozzák. A saját kis játékaik fontosabbak voltak, mint a fia. Egy apa, aki hiányt hagyott maga után egész életében, mindenkién. Annyira azért jelen volt, hogy a hiánya fennmaradjon. Az imádott apa, még a házat sem a fiára hagyja, pedig Félix vágyik rá! A második feleségé lesz, azé, amelyik szoba sem áll vele a legújabb barátnő miatt. Fáj apám árulása! – vallja be Félix.

Ami a mamát illeti, kétszer házasodott újra Félix apja után, kétszer hozott mostohát a házba. Az elsővel jól kijött Félix, a másodikat nem szívelte. Három apa, hat komoly, őt is érintő kapcsolat a szülők életében. Mára egyikből sem maradt semmi: apja, anyja egyedül él, igaz, az apjának nyolcvanévesen is van barátnője. Csoda-e, hogy nem könnyen vállal felelősséget? Sem nőért, sem gyermekért. Cserébe magányos. Családra vágyott, miközben mindig menekült előle. Ez a kettősség mára kínzó lehet. Egyszerűen *nem tudja, hogyan kell boldog családban élni*. Nem látott olyat. Pedig csinálhatná lazán, nem ortodox módon, mellettem. Unortodoxok vagyunk mind-

ketten. Bár. Ahogy Pierre és Natasa... Két szabálytalan életút, néha összeolvadhat szabályos boldogsággá. Ez a *kegyelem*. A matematikában is létező összefüggés: két mínusz, az egy plusz.

Engem most akar. Megérezte, hogy alkalmasak vagyunk arra a magas feszültségű játékra, ami feltüzel, izgalomban tart, feltölt... ugyanakkor megnyugtat és erőt ad. Ennek ígérete csillog mindkettőnk szemében. Erről szólnak a félrecsúszó gesztusok, az elmaradt reggeli, a suta mondatok a telefonban... Akarjuk egymást.

Hétfőn este autóval indul vissza Brüsszelbe. Tompán tudom, érzem, hogy mellette lenne a helyem, de *elhessegettem a motoszkaló rossz érzést magamtól*, azzal a praktikus megfontolással, hebehurgya hittel, hogy minden rendben lesz.

Felhív a sztrádáról még a határ innenső oldalán.

– Délután lefeküdtem pihenni, de nem volt jó. Olyan mély szomorúság fogott el, hogy megijedtem. Nem tudok mit kezdeni ezzel az egésszel. Azt okoskodtam ki végül, hogy kiveszek egy hét szabit a jövő héten. De nem tudom, sikerül-e.

– De jó lenne! Nem jókor utazol el. Rossz az időzítés. Mire megjövök, vissza kell menned. Két hétig nem látlak, az túl sok! Ki tudja, hogy a vírus miatt haza tudsz-e jönni egyáltalán?!

– Ja, azt megoldom! Ha kell, otthagytok mindent! Ha meg karantén lesz, vennénk sok kaját meg nektek jégkrémet, és elvonulnánk.

– Mért pont jégkrémet?

– Mert szeretitek.

Ezzel kibírhatóvá minősítettem az előttem tornyosuló nyaralást. Hogy a tehetetlen várakozás ne nyírjon ki, megszállottan takarítani kezdem a lakást, hogy amikor megjövök, a tiszta szőnyegen szeretkezhessen velem. Este nyolcra ragyog a lakás, cserébe hullafáradt vagyok, izomlázam van, és még hozzá se fogtam a csomagoláshoz, pedig pár óra múlva indulni kell.

Hajnali háromkor a férjem felébreszt, óvatosan. Le is megy rögtön a konyhába kávé főzni, mint aki fél, hogy baj lesz, ha marad. Lekászálódok, mert érzem a kávé illatát. De mikor óvatosan kikukucskálok szemhéjam alól, és meglátom férjem bárgyú mosolyát, rosszul fog el, és visszamenekülök az emeletre, be az ágyba, ahol a kislányom édesdeden szunyókál. Kitér belőlem a sírás, visszafojthatatlanul. Nem megyek sehova! Sehová, soha, soha többé ezzel az emberrel! Nem tudok elmenni! Belepusztulok, hogy nem Brüsszelben vagyok a hamiskártyás szerelmemmel! Nem akarok a jósa-
gos férjemmel nyaralni! Utálom!

Tíz perc halk zokogás után összeszedtem magam, visszamentem a konyhába, felhörpintettem hideg, kijózanító kávémát, bocsánatot kértem „fáradtságomért”, és fegyelmezetten végigcsináltam az indulást. Csak az útlevelet hagytam otthon. Visszafordulunk érte a város széléről. A férjem türelmének ez meg se kottyant.

A Retró rádió ezen a hajnalon kizárólag szerelmes dalokat ad, hallgatom, kifelé fordulva a kocsiból törölgetem a könnyeim a napszemüveg alatt. Mire leérünk a tengerhez, csitul szívemben a fájdalom, de a migrén nem enged. Mikor engedne, a hullámverés hosszú hallgatása után, ráébredek, hogy nem három éjszakára jöttünk, hanem négyre. Az öt teljes nap. Újabb összeomlás: a férjem kifizette már a számlát. Ha előtte rájövök, kihátráltam volna a negyedik éjszakából, és hazaértünk volna szombat este. Egy teljes napig lehettünk volna Félixszel egy országban.

Depresszióba taszít az előttem tornyosuló öt nap: kibírhatatlan, túlélhetetlen! Ezzel egy időben vérezni kezdtem. Szabálytalanul, cikluson kívül, szinte folyamatosan fájó hassal, annyira erősen, hogy fürdésről szó sem lehetett. Egészségügyi betétért küldöm az uramat az éjjel-nappal nyitva tartó patikába. Ő mindeközben, talán véletlenül, kint hagyja az asztalon a félmillió-s számlát. Válaszul még jobban vérzek. Mi mászt tehet egy nő, ha fáj a szíve?

Szenvedésem dacára szép vagyok és karcsú. Méltóságteljes sápadtság ül ki a vonásaimra, ahogy folyik el a vérem, sápadt szépségem hatása erősödik. Hullámos, sötét hajam, nagy szomorú szemeim vonzzák a tekinteteket. Férfiak, nők, öregek és gyerekek is fürkészik az arcomat, csodálják az alakomat. Még a kutyák is hosszasan belenéznek a szemembe: ugyan mi baja lehet ennek? Férjem is bámul, szokásához híven. Ügyetlenül, *bátulról, hogy ne térhessek ki*, megpuszítja mezítelen vállam a strandon. Ingerülten arrébb húzódok. De ő még egyszer megpuszít ugyanott. Viszolyogva felszisszenek. Béna a szitu. Igaza van, ha próbálkozik. Szeret, akar, elhozott nyaralni a kölykömmel. Én meg félmillióért azt se engedem, hogy a vállamat megpuszítja. Pürrhosz király fájdalmát mélyen átérezve, átfogalmazom aforizmáját: még egy ilyen nyaralást nem bírunk ki!

A kicsi boldog. Férjem és én is vele foglalkozunk, így nem kell egymással. Kutyaúszással lubickol a tengerben, férjem szemében könnyek, ő tanította meg rá. Hasfájásom miatt többször lepihenek egy-egy órára. Óvatosan néha megmártózom a habokban. Kislányom esténként, a szállodánk mellett lévő piactéren játszó zenészek változatos dallamaira ropja a márványasztalok tetején. Egész kis rajongótábora verbuválódik. Öreg hippik, bőrruhában, bekötött fejfel csápolnak hatéves lányom rock ladyket megszégyenítő táncstudományá-

ért lelkesedve. Besöpröm utána a hat év alatt megszokottá váló díjamat: idegenek gratulálnak tüneményes gyermekemhez. De a legjobban azt szeretem, amikor egyedül le tudok menni frissen főzött reggeli kávémmal a partra. Alig vagyunk még páran, egy-egy kutyás, egy-két jó úszó a vízben. Lassan kifejlesztem a módszert, amivel túlélhető az öt nap. Csak közben elvérzek.

Nem tudom megállni, hogy ne írjak neki, pedig nem kéne. Először az indulás éjszakáján:

Én: – Nincs kedvem elindulni. (síró fej)

Ő: – Mindjárt ott a tenger! Meg mindjárt találkozunk!

Én: – Számolom a napokat. Hogy vagy?

Ő: – Megvagyok! Milyen a tenger? Élvezd ki a nyaralást!

Én: – Visszavontam egy üzenetet. Azt, hogy „egyáltalán nem élvezem, veled akarok lenni, nem vagyok a helyemen!”

Helyette ezt küldtem el, mintegy engedelmeskedve a felszólításának, hogy érezzem jól magam, és kicsit szégyenkezve, hogy nem megy:

Én: – Kilenc órát aludtam végre, elfújta a szél a fejfájást és minden borúm! Múltkor is ez volt, meggyógyultam itt egy nap alatt. Tornázom a tengerparton, plank, és két kávé zsinórban! Szép napot neked is! A fényeket meg a hullámverés hangját feladom Neked postán.

Fotót küldtem a kilátásról. Pár óra múlva újabbat, ezzel az aláírással: lazacos szendvics avokádókrémmel reggelire. Utólag vettem csak észre, hogy a férjem térdeit is átküldtem, ahogy ül az asztalnál. Fej nélküli lovag.

Ő: – Húúúú, de szép ott! Örülök, hogy jól vagy és élvezed!

Pár óra múlva a helyi piacról újabb fotót küldtem, egy kistermelő speciális brandyket árult szép üvegekben. A pultot fotóztam le, teljes kínálatával, és átküldtem ezzel a kommenttel:

Én: – Le foglak itatni... Engem már leitattak... Addig kóstoltam... míg vásároltam!

Ő: – Megisszuk!

Pár óra múlva újabb fotót küldtem! Éttermi asztalnál naplóval, a tenger mellett. Utána egy napig nem írtam, mert úgy találtam, túl röviden válaszolgat, *mintha távolítani akarna*. Olyan érzésem támadt, hogy szenved, amiért elutaztam, és csajozással kúrálja magát... A jó öreg kutyaharapást szőrével. *Féltékeny lettem! Ezért féltékennyé kívántam tenni.*

FB-oldalamra kipoztoltam magamról egy fekete-fehér fotót, amin a mezítelen hátam látszik, mögötte a tenger. A lányom vett le, de olyan a kép hangulata, mint egy hatvanas évekbeli olasz filmé, olyan vagyok rajta, mint Sophia Loren. Ennyivel nem értem be. Még egy képet posztoltam: három

papucs a sziklán, a tenger felett. Középpütt gyerekpapucs, kétoldalt egy férfi és egy női. Szép kép. A család szimbóluma.

Megbántam később a posztokat, a sok like ellenére, vagy mert ráébredtem, hogy ütős képek. Félixet valószínűleg kiütötték. Másnap próbáltam jóvátenni bűneim, amiket nem követtem el. Már korán reggel írtam neki.

Én: – Reggelente lejárrok egyedül, szinte még hajnalban egy kávéval a tengerhez. Nézem, és kitölt és meghat a földöntúli erő. Ez a kedvenc időszakom. Ma reggel tüzet kért egy öregúr, helyi lakos. Két kutyával él, mert a feleségét mással találta az ágyban, húsz éve. Nem lőtte le őket, csak majdnem. Szivart cseréltünk. Megadta a számát, hogy hívjam, ha jövök még, szivarozzunk újra a parton. Harminc-harmincötnek nézett Zdenko, néztük a galebeket meg a mavricát... jó volt. A szivarkákat gyakran kell meggyújtani, ezért nála hagytam az öngyújtómat.

Ő: – Egy cseppben a végtelen. Egy pillanatra ott voltam. Köszönöm!

Az az in flagranti kemény lehetett...

Egyébként Zdenkónak elmeséltem az in flagranti történetért cserébe, hogy szeretnék a *szerelmemmel* visszajönni ide. Most a férjemmel jöttem, és kínlódom. Azt hiszem, ekkor neveztem nevén az érzéseimet először. Fotót küldtem megint, tenger a háttérben, én kócosan, a reggeli fejemmel. Csókos smile-t válaszolt rá, pedig egy előnytelen fotót sikerült elküldenem.

Fordítva kellett volna: Félixnek elküldeni a hátam, és a közepes képet posztolni a FB-ra, vagy nem posztolni semmit! Egyébként ezt terveztem. De a kép jó volt, és a férjem készségesen megnyugtató: nincs semmi kihívó a hátadban, megoszthatod nyugodtan.

Összeszedve minden bátorságomat, délután megkérdeztem Félixet: szabad? Úgy éreztem, az életem múlik a válaszában. Ha kapott szabit, meg vagyok mentve! De féltem. Réges-rég, magától kellett volna mondania, hogy otthon lesz, amikor hazaérek! Miért hallgat? Most dolgozom a főnökömön, válaszolta.

Pedig tudtam, hogy nem stimmel a válasz, hisz szombat volt. Azt, hogy vasárnap visszautazik-e, nem most meccselik le. Igyekeztem mégis hinni neki. Áltattam magam: talán azért lebegtet, hogy mikor holnap este hazaérek, meglepetésként megjelenjen a kapumban! Ha nem ezért, akkor viszont játszmázik. Néhány óra múlva, nemes egyszerűséggel, a vihar előtti kék eget fotóztam le, és el is küldtem neki nyomban, kommentelve:

Utolsó estém itt, heverek az ágyban, naplózok, let it be, let it be, there will be the answer... ezt énekelik itt a sötétben csillogó nagy víz mellett. Érezhette, amit éreztem, mert ezt válaszolta: Megszeppentem, olyan szép és komoly.

Másnap este a konyhából írtam: Itthon! Megölt a válasz: Váltjuk egymást, én most indulok. Csütörtök este itthon!!

Először egy smile-t küldtem. De kitöröltem. Annyira összetört, hogy nem akartam mosolyt erőszakolni a FB-re. Aztán véletlenül nyomtam egy like-ot, de azt is kitöröltem. Ő a két törlést látta, és gondolt, amit akart. Három napig nem írtam neki. Ki akartam szállni. Látszott, hogy játszik velem. Ami ahhoz képest, ahogy elváltunk, borzalmas! Nem tudtam mással magyarázni a dolgot, mint azzal, hogy felszedett egy nálam szebbet, fiatalabbat, hozzávalóbbat. De hát olyan nincs!

A barátnőm közben felhívta a figyelmemet arra, hogy a meztelen háts fotóm azt a benyomást kelti a nézőben, mintha egész éjjel szeretkeztem volna, és reggel kilépnék a teraszra felfrissülni. Hát ezért biztatott a férjem, hogy posztoljam! Tudta, hogy arcul csapja majd Félixet. Mégiscsak okos fiú az én uram! Én meg buta liba vagyok.

Elvesztettem az iránytűm. Kihúzták alólam a papírvékony gyékényemet. Bizonytalanul mindenben, küldtem neki a fehér cicámról egy fotót, három nap múlva. Nem reagált, holott eddig azonnal írt, ha jelentkeztem. Ijedtemben felhívtam, mert biztatott erre, még a *régi időszámításunk alatt, amikor a királynője voltam*. Nem vette fel a telefont, másnap sem hívott vissza. Este újra hívtam. Felvette és beleszólt hirtelen, öblösen: Visszahívhatlak félóra múlva?

Tíz perc múlva, kislányom ágyában fekvé, altatás közben belém hasított, hogy nem hív vissza! Tudtam. Úgy éreztem, egy nő mellett van az ágyban, ezért nem beszélt velem.

Éjjel fél háromkor írt rám. „Most értem haza, ne haragudj! Holnap jelelek.” De nem jelelt, és az is nyilvánvaló volt, hogy nem Brüsszelből ért haza éjjel fél háromkor. Ezért kért bocsánatot. Úgy hazudik, ahogy én: nem hazudik.

Ekkor kezdődött a végletes szenvedésem. Magamat hibáztattam mindenért. Én rontottam el! Az életemet, az övét is! A nem létező házasságom miatt veszítem el életem szerelmét! Megszakadt a szívem. Dühömben és fájdalomban két nap leforgása alatt beadtam a válópert, újra. Egy évvel előbb már beadtam egyszer, így csak le kellett másolni az előző évi papírokat. De azért kellett két tanú, mellékletek, illetékbélyeg. Háromszor jártam a bíróságon másfél nap alatt. Ezt ilyen tempóban csak szintisza dühből lehet végigcsinálni. A férjem próbált lassítani, időt húzni. Végző konklúziója: tudom, hogy az akaratoddal szemben nincs esélyem, de nem baj, majd összeházasodunk újra.

Közben írtam egy kétségbeesett e-mailt Félixnek:

„Azt az estét szeretném átélni újra, amikor jöttünk fel a Tiszáról. Ülnék újra az autóban, hallgatnánk a zenét. De átírnám a végét. Budapestre érve, nagyon szerettem volna, ha azt mondod, együnk mégis valamit a városban, majd igyunk nálad valamit... így képzelem a tökéletes estét. Hazavittél, kiszálltam, bementem. Egyedül aludtam el. Nem ez az egyetlen pillanat, amikor elmentünk egymás mellett.

Örülök, ha jól vagy, akkor is, ha ez nem hozzám köthető. A könyved visszaadom egyszer. A brandy bontatlanul a hűtőben. Talán mondanom kellett volna (ó, mennyi apró hiba egyetlen rövid hét alatt, megannyi banánhéj), de azt hittem, tudod, hogy nekünk vettem. (Egyáltalán, hűtőben kell tartani a brandyt?!)

Elválok. Hétfőn bemegyek elintézni a bíróságon, már beszéltem velük telefonon, kedvesek voltak. Ne vedd ezt felelősségnek (!), a döntésem tőled független. De segítség volt a találkozásunk, és az a finom vágy, amit ébresztettél bennem. Örök hála az impulzusért, ami belőled, kettőnkől jött, és amire szükségem volt ahhoz, hogy ezt a lépést megtegyem végre.

Öllelek,

Rose”

Annyira szerettem volna őszinte lenni hozzá, miért nem sikerült? Hogy írhattam le, hogy örülök, ha mással van jól, mikor azt akarom, hogy velem legyen jól?! Mért nem azt írtam, ha már írtam neki, hogy *beléd szerettem, bocsánat, gyere vissza, nagyon várlak?*!

Hogy lett a teljes igenből teljes nem anélkül, hogy találkoztunk volna?! A virtuális térben fordult át minden, miközben nem történt semmi. Hogy képes nem válaszolni erre a suta, de mégiscsak szerelemtől csöpögő levélre?! Utolsó, kétségbeesett próbálkozásom az volt, hogy telefonon el akartam mondani neki mindent. Kértem tőle sms-ben, hogy jelezze, mikor jó neki aznap, két percet kérek. Nem válaszolt. Porig alázott a hallgatása. Beteg lettem.

Ezen a reggelen történt az is, hogy a kislányom utánam szaladt az iskolából, nem ment be az osztályba, ahogy kellett volna, kiabált kétségbeesve, hogy „mama, mama, vigyél haza!” Visszavittem kézen fogva az osztályába, folytak a könnyei. Közben az osztályfőnök és az iskolatitkár közös erővel kitessékel az épületből, mert a vírus miatt nem mehettem volna be, pláne maszk nélkül. Vittem volna haza?! Kérdezem kis híján kiabálva. Hogy hozzam vissza, ha nem jövök be?! A kicsi még jobban sír, ahogy nézi küzdőmem, fogja a kezem, rángat: mama, gyere, gyere, menjünk haza! Legszívesebben haza is vinném, de nem lehet.

Délelőtt rohantam aláíratni egy baráttal a keresetlevelet, történetesen a férjem munkahelyére. Illetékbélyegért a postára. A postáskisasszonnyal elnevetgélünk azon, hogy mennyiért lehet manapság válni. Ő még tizennégyezerért vált, de volt egy update-ebb vásárló a boltban, ő tudta, hogy mai árfolyamon ez harmincezer. Mondom, meghívom rá az uramat! Röhögnek, értik. Van, ami mindent megér! Öt mondatban összefoglaltam nekik az életem és a válásom történetét. Mindent értően néznek rám, melengetnek a tekintetek. Kikíváncozott belőlem, hogy nevetni tudjak azon, ami fáj. A női szolidaritás segít! Kiderül ilyenkor, hogy egyformák vagyunk a fájdalomban, az ezerféle történeteinkben. A női könny az női könny! A Talmud tudja ezt.

Tovább rohantam, hogy beérjek tizenegyig az ügyfélszolgálatra. Belehalok, ha nem adhatom ma le a papírokat! A nő, akinek beadom, az íróasztal mögött ülve azt mondja mosolyogva: mindenki most akar válni! Persze, a pandémia ráébresztette az embereket, hogy élni akarnak. Másként! Bölcselkedem futólag, elégedetten magammal, amiért beértem tíz perccel tizenegy előtt: elválok végre!

Közben egész délelőtt érzem, hogy kislányom szenved, a bőrömon érzem. Mindennek vége!

Lehajolok a cicatálért, hogy friss vizet tegyek bele, de felállni már nem tudok. Beállt az ideg a derekamba, ahogy a köznyelv helyesen mondja. Beszedtem két különböző erős gyógyszert éhgyomorra, és mint utólag kiderült, ezekkel megmérgeztem magam. Napokig rókáztam utána. Kimarták a nyelőcsővem a gyógyszerek. Brutális fizikai és lelkiállapotban voltam. Jajongtam a fájdalomtól. Úgy éreztem, nem tudok többé felkelni az ágyból! Egy teljes hétbe telt, mire lekászálódtam az emeleti hálóból a földszintre.

Körülbelül ekkor válaszolt Félix messengeren, úgy tíz nap múlva.

„Jaj, Rose, megijedtem én ettől a felelősségtől, vagy amit annak vélek. Hogy Te nyaralsz a lányoddal és az így-vagy-úgy férjeddal, és keresitek egymást, és közben én ezt rongálom, pusztá kíváncsi játékból, még ha szenvedély szélén táncol is. Ezt nem lehet. Még a szülinap előtt...”

Pusztá kíváncsi játék, kontra, szenvedély szélén táncol. Akkor most melyik?!

Szülinapomon nem jelentkezett. Másnap, mert provokáltam (ráküldtem egy frissen készült, mezítelen fotómat, rajzos verzióban), igen. Azóta is „jel” néha. Talonban tart. Mert jó a seggem! Azért jó, mert nincs étvágyam, lefogytam.

Félix, szerény becslésem szerint, mára két-három nővel jár arrébb. Nyilván fiatalabbak, szebbek, nem válnak. Ami engem illet, szabadságharcom jegyében áthívtam egy régi szeretőmet, akit mindig is „beugrónak” tartot-

tam. Kedves fiú, szép a teste, izmos, feszes, síoktató, kellemes társaság. Hamvas lelkem útban van ugyan, de kéjsóvár testem szerencsére tudja a dolgát. Igazán jól élvezek, meglepődöm magam is ebbéli lazaságomon. Lám, az élet élni akar.

Érdekesség, hogy szeptember 8-án adtam be a keresetlevelet, és tíz nap múlva történt valami, ami miatt Félix nélkül is egész biztosan elváltam volna. Rádióinterjút hallgattam a Tilosban. Egy pszichológus beszélt, aki Hellinger-féle családállítás-terápiát csinál, de nem családtagokra, hanem szervekre állítanak. Ő fejlesztette ki a módszert, beszél a tapasztalatairól, és egy miómával példálózik. Nyaralásunk után, vérzéses tüneteim miatt (szinte teljesen megszűntek, mikor hazaértünk) nőgyógyáshoz mentem, aki megállapította, hogy egy miómának köszönhetőek a történetek, amit két éve látott már ultrahangon, de bízott benne, hogy elmúlik magától.

A rádiót hallgatva, szabályos „aha-élményben” volt részem. Összeállt bennem a kép. Azóta van miómám, amióta házas vagyok, azaz három éve. Míg a férjem velem élt, tüneteket is produkált, véreztem, fájt a hasam. Nem tudtam a miómától házas életet élni. Ahogy a férjem elköltözött, a tünetek elmúltak. De a jóindulatú daganat megmaradt, ahogy baráti kapcsolatom is, jóindulatú férjemmel. Készenlétben tartottam a miómát: a férjem időről időre próbálkozott. A tengernél jöttek vissza a tünetek.

Olyan volt ez az interjú, mintha villám hasított volna a sötét éjszakába, és a fényénél hirtelen megláttam azt, ami a szemem előtt volt végig: csináltam magamnak egy betegséget, hogy távol tartsam magamtól az uramat. Nem volt kedvem szeretkezni vele, és ezért folyamatos lelkiismeret-furdalást éreztem, ami amúgy életem egyik fő motívuma.

Megrázó felismerés volt. Ijedtemben kaptam a kocsikulcsot, és bementem a férjem munkahelyére. Várom kellett rá, így hát közeli kolléganőjének, Annának háttal állva, az ablakon kifelé bámulva, elmesélem egész házasságunkat. Sorolom a szürke képeket, hétköznapijaink pillanatfelvételeit, szigorúan leltározva a múltat, nem kímélve magamat, és őt sem. Keményen koppannak a szavak az ablakon, mögötte lekopaszodott fák állnak reményvesztve, alig látom őket, mert leköt az igazságos számadás, amire a félelem készítet.

Anna cserébe bevallotta, hogy a főnöke, vagyis a férjem miatt hagyja itt a céget, nem a kevés fizetés miatt. Nem bírja a hangulatot, amit maga körül teremt. Ő amolyan szivacsember, mondja magáról, aki beszívja a környezet energiáit. Belebetegszik abba, amit itt művel körülötte, akkor is, ha nem ve-

le hepciáskodik, ezért inkább elmegy. Nem tudja, hová, nem tudja, mi lesz vele, talán bolti eladónak áll építész létére. De ebből elég!

Halkan beszélgetünk, a vallomások tompított hangszínével, amikor belép a férjem. Összerezzenünk, ahogy kivágja az ajtót, dúvad módjára berobban, dühöngve hadonászik valami tervrajzzal. Rám támad, kiabálva, hogy egy rendezvényszervezőtől kapta a rossz rajzokat, és régen, évekkel ezelőtt én is az voltam.

Kilépek vele a folyosóra.

– Kérem a kulcsomat!

– Nem adom!

– Azonnal ideadod!!!

Hangom, a magam számára is váratlanul, egy oktávot felugrott.

Kiderült, hogy a kocsijában van a kulcs, de a kocsit leadta szervizbe egy hétre. A lakáskulcsommal! Az otthonom kulcsa idegeneknél?! Mikor a sajátodat kivetted a kocsiból, az enyémet miért nem vetted ki, bazmeg?!

Na, ez az a mondat, amit nem mondtam ki, és nem fogok soha. Elég volt, hogy magamban megtettem. Megerősített abban, hogy beteges helyzetben élek, egy számomra lehetetlen alakkal!

Levittem a szervizbe. Remegő kézzel keresem táskámban az autókulcsot, ő háttal nekem a fő-főnökkel tárgyal, aki előbukkant a semmiből. Olyan halk lett hirtelen az én uram, ahogy meghunyászkodva a főnökével tárgyal, hogy nem hallok a hangját. Percekig nincs meg a kulcs, másik rekeszbe tettem, nem a szokott helyére. De mire végeznek egymással, már indítom hűségese kisautómat. Néma csendben autózunk át a városon, majd vissza a munkahelyére. Sűrű a levegő a kocsiban, érzem, pedig nem akarom, izgatott szívdobogását. Ha az autója ott parkol a munkahelyén, mint rendesen, ez az egész két perc lett volna. Így negyven. Visszafelé mehetett volna taxival. Elvégre mégiscsak arról van szó, hogy a felesége elveszi tőle azonnali hatállyal a lakáskulcsát!

Létem ha végleg lemerül, ki rettentí a keselyűt?

Félix. Szerelmem. Eltelt egy hónap.

Randizni kezdek másokkal. Felmentem egy társkeresőre, naponta százan írnak. A nagy számok törvénye alapján előbb-utóbb elkelek. Igaz, megműtöttek, három hétig most nem szeretkezhetek. De utána! Ahogy Ludas Matyi mondja, mikor huszonöt bot után lekászálódik a deresről:

„Én uram, a tanítást köszönöm. Ha Isten erőt ad, meg is szolgálom! De jól jegyezze meg azt az úr, írja fel a kapufélfájára, hogy háromszor veri ezt kenden Ludas Matyi vissza!”

Egyelőre azonban – a fotók tehetnek róla, amiket készítettem, látom magam előtt az arcát – éjjelenként *szenvedélyes fantáziáimban vele szeretkezem... jaj, annyiféleképpen!* Pedig egyéjszakás kaland volt.

Mielőtt elutaztam, *volt ott egy időkapu*, amin ha belépünk akkor, kézenfogva. Ha vele utazom Brüsszelbe. Vagy csak megvárom itthon, és együtt vacsorázunk. Az maga lett volna a kegyelem. Az élethosszig tartó boldogságból visszatekintve, minden hiba, amiből volt bőven, értelmet és feloldozást nyert volna, hisz ide vezetett: egymáshoz!

Rend lett volna a káoszból. Mondhattuk volna, hogy nem bánok semmit, mert ahhoz, hogy most itt legyél velem, így kellett történnie mindenkinek! Mint Pierre és Natasa. Vagy Juliette Binoche és Johnny Depp a *Csokoládé* végén. Vagy Félix és Rose.

Ő lett volna a feloldozás, a megváltás, ahogy neki én. De elutaztam. Az időkapu becsukódott. Folytatódnak a hétköznapiak. Vagy ő kezeli helyén? Nem történt semmi? Eggyel több csaj megy a levesbe?

Egyéjszakás kaland. Nevetséges vagyok! Azon agonizálok, hogy mi lett volna, ha. Mert ha azon a pénteken, amikor Piranban egy hotelszobában az ágyon fekvé hallgattam a dalt, amit a tengeri szél sodort felém: „When I find myself in times of trouble... in my hour of darkness... let it be...” Ha akkor vele lehettem volna...

Kisiklott a sorsom abban a szobában. Ő érezte! Azért volt annyira szomorú az alatt a délutáni szieszta alatt. Valami tudta benne, hogy baj lesz.

Szólongattam a hotelszobában félhangosan. Képtelenség, hogy nem halott! Néha még most is mormolom a nevét magam elé, vagy elmondok neki mindent, szép sorban.

Másként vezetek azóta. Jobban! Mert láttam, ő hogyan csinálja.

Ha el tudsz engedni, elengedlek én is! Menj utadra, te hamiskártyás, te szőke cigány, te sármos gazember! Megváltozott volna mindkettőnk élete, ha nem vagy gyáva! De te eljátszottad inkább, hogy ha házas vagyok, az a baj, ha pedig nem, akkor az!

Ki viszi át, fogában tartva, a szerelmet a túlsó partra? Egyetlenem. Áldjon meg az Isten! Vale dulcis amice! Vale dulcis anima! Vale dulcis amica! *

(Folytatása következik)

* Latin: Éljen boldogul, édes barátom! Éljen boldogul, édes lelkem! Éljen boldogul, édes szerelmem!

———— Balázs Imre József

ÉJSZAKÁK A ZENBEN

(KIAPADÁS)

tavasszal az erdő mélyebb részein a vizet néztük kerestük lakóit
hogya megmozdultak föl kavartuk a vizet
tavasszal a víz alól néztük az eget néha eltakarta valami néha föl-
kavarodott a víz és menekültünk
nyáron járva az erdőt eltűnt vizek helyén árnyékosabb maradt
még kicsit a föld az avar beszédesebb

(NE TÉRJ LE)

táblák mutatták az utat mindkét irányba a távolodását s a köze-
ledését
egy teljes évszakon vezetett át az útvonal s a vándor otthon ma-
radókra gondolt délben arra ahogy esznek este arra ahogy alsza-
nak éjszaka megálmodta álmukat
teljes öltözetnyi ruhákat hízott ki útközben ott voltak benne az
otthoni dolgok képek érzések az úton hozzá csatlakozottakba
pakoltan

(KÉPESSÉG)

hegytől hegyig jutni felhőként alakot váltva gomolygó anyagként
megtanulni az ütközés képességét legyél olyan felhő akibe bele-
ütközhetsz a homlokoddal
hegytől hegyig gondolkodni csak onnan tervezni tovább ahol
megnyílik sok kép fonákja
eltévedni nem lehet hegytől hegyhez haladva beleszédülni csak a
feltáruló látványba ahol eltűnik a között

(ANYA)

valahol távol anyák emléke változtatja színeit fények villannak
fel s alszanak ki az anyaemlékekben
a szobában ülők fele kimegy a konyhába és krumplit pucol
a szobában ülők másik fele elalszik és álmot lát amelyben tűzifát
halmoz a szoba sarkába karjában hordja be a fenyőillatú csutakokat
ott hever a szobák sarkában az illat és a mozdulat emléke ahogy
a sorban kézről kézre járnak a hasábok s minden fában ott az érintés
a növekedés lassú nyoma

MÉG HOGYAN HALHATOTT VOLNA MEG JÓZSEF ATTILA?

1 *Vagy hogyan nem:*
Flóra Szárszón

Nem táviratozott. Fölbukkant csak
egyszer, magával hozva
a novemberi napsütés
vízszintes fényét, és a Szabad ötletek
jegyzékét, amit a kertben,
szerelmük jelképeként
elégettek. A hamut Attila
elásta egy bokor alá, ehhez
ragaszkodott, és közben
ez a sor formálódott fejében:
Íme, hát megelétem hazámat.

2
Budapest ostroma

A pincébe nem nagyon akart
lemenni – de nem is érte találat
a házat. Megpofozott egy nyilast –
de végül ők kértek bocsánatot
tőle, senki nem értette, mért. A Magyar
Csillag szerkesztője volt már,
na de akkor is. Éljenezve fogadta
a szovjetek érkezését –
a kisnyilas házmester vállon
veregette, és rákacsintott.

3

A tisztviselő

Mint kommunista szimpatizáns állást
kap Rajk belügyminisztériumában.
Egyszer az asztalán találják a következő verset:

Rákosi

*Ő nem magyar, de kelta már,
a jóságából rég szerep lett,
hé, emberek, én nem felejték,
pedig nem is vagyok tanár,*

*és azt hiszem, hogy ő nem hagyta,
most verset írni se jut sok időm,
de röhögők a rengeteg hívón,
ha bokáját előtte összecsapja.*

*A jó embereket hiába várja Vác,
mindannyian látjuk, hogy mit csinálsz,
börtönbe juttatod az ártatlanokat.*

*Befonod az országot, gonosz pók,
téged nem jósolt meg horoszkóp.
Most miért nincs bennem semmi indulat?*

3

Forradalom

Csak 1956 nyarán szabadult.
A forradalom alatt a háborús
házmestere, kezében most is
puskával, meglátta, ez ávós,
kiabálta Attilára mutogatva,
egy közelben álló tizenöt éves
legényke azonnal rájuk lőtt, talán

véletlenül, talán szándékosan,
a házmestert találta el.

4

József Attila 60 éves!

A rehabilitációja a 60. születésnapjára
rendezett ünnepségekkel lett
teljes. Mivel 9 évvel
korábban győzött a forradalom,
méltatói elsősorban istenes
verseinek jelentőségét hangsúlyozták,
egyedül a kopasz, rövid
ősz szakállt viselő Radnóti emelte ki
forradalmiságát az alakomra írott
Tizenhetedik eclogában.

5

Hatvannyolc

Az egyetemisták elfoglalták
a Pázmány Péter Tudományegyetem
épületét. József Attilát,
aki a balatonfüredi szanatóriumban
tartózkodott, küldöttség látogatta
meg. Szegeden a Horger Antalé
helyett a nagybeteg költő nevét
adták a bölcsészkarnek.

A forradalmi diákújság
leköszölte a régóta nem író mester
egy kiadatlan versét:

*Íme, hát elvesztem hazámat,
a zöldet, ahol lehetek
még én is szellemi kínálat,
s nem életemben eltemet.*

*E zöld befogad, mint az álom,
mely szexfilmhez hasonlatos,
tudatalattim szublimálom,
hol néma, hol nagyon zajos.*

*Egyedül voltam én örökké.
És elmentek tőlem sokan.
Így hullt az élet vérrögökké,
az aortámban annyi van!*

*Nem éltem, ám voltam hiába,
megröntgenezhetem magam.
Hogy a bajt meglássam, kizárva!
A hosszú élet hasztalan.*

*Túl sokat éltem végveszélyben,
és túl keveset csendesen.
Nagy veszteség, hogy nem beszéltem,
csak a vers beszélt énvelem.*

*A vers beszélt belőlem késve,
a szép szó, meg az új világ,
és úgy néznek rám, mint a késre,
mely mindenki mást összevág.*

*Szép a grimasz és szép a ránc is,
de szebb a sikoly, hogyha félsz
attól, ki lakhelyet, kabátot
egyedül magának remél.*

SÉTATÉR

„A KÖZÖS NYELV NEM ADOTT, DE HELYZETENKÉNT MEGKERESHETŐ”

CODÁU ANNAMÁRIA BESZÉLGETÉSE
ANDRÉ FERENCCEL

2020 őszén megjelent a *címtelen föld. fiatal erdélyi metamodern líra* című, huszonhat alkotó írásait tartalmazó antológia André Ferenc és Horváth Benji szerkesztésében, mely fontos és izgalmas metszete a kortárs irodalmi szcénának. Ennek kapcsán beszélgetve a metamodernizmus kulturális logikájáról, a fiatal erdélyi költészetről és az egyén közérzetéről az is kiderül, hogy a vers, a fordítás, illetve az unalom és az áradó figyelem miként működhetnek válaszként a válságban, a fragmentálódott valóságunkban, netán a(z ön)kizsákmányolás ellen.

Codău Annamária: Nem pusztán összegyűjtötték a „fiatal erdélyi költőket”, hanem támpontokat is kínáltak egy újfajta érzékenységértéséhez. Az identitás (térbeli és időbeli tényezői) és egy elméleti-kultúratudományos megközelítés (a *metamodernizmus* Timotheus Vermeulen és Robin van den Akker holland kultúratudósok adta meghatározása) köré terelték ezt a nagyon gazdag költészeti anyagot. Tudtátok-e előre, mit kerestek a versekben, amikor nekifogtatok a válogatásnak? Hogyan hatottak egymásra a saját koncepciótok alakulásában a metamodernizmus teoretizálására irányuló különféle, általatos is idézett szándékok és az, amit ti egészen közelről ismertetek már a kortársaitok munkáiból?

André Ferenc: A metamodernizmus javasolataival 2013–2014 környékén találkoztam, Selyem Zsuzsa hívta fel rá a figyelmem. Van den Akker és Vermeulen *Notes on Metamodernism* című esszéjükben olyan jelenségekre, közös tapasztalatokra mutattak rá, amelyeket én magam is átéreztem és észleltem már akkor kortársaim munkáiban. És mivel Benjivel körülbelül ebben az időben kezdtünk együtt dolgozni – és barátkozni is –, ezért óha-

tatlanul is hatott ránk, ahogy mi is egymásra. Mivel azóta folyamatosan tájékozódtam a metamodernizmus kérdéskörében és a kortárs irodalomban is, nehéz volna meghatározni, hogy oda-vissza mennyire befolyásolt maga az elméleti tudás. Félve saccolnám meg azt is, hogy mekkora lenyomata van az elméleti tudásomnak az írásaimban – eleve nem szeretem a „mi lett volna, ha” spekulációkat. Az antológia már egypár éve csírázni kezdett, szóval nagyon megérett az idő, hogy kézzelfoghatóvá tegyük. Ha nem mi, akkor hamarosan megcsinálta volna más. Benne volt a levegőben.

A válogatás során nem azt néztük, hogy ki mennyire „metamodernista”, nem a tudatos, programszerű elköteleződést kerestük, hanem inkább fordítva: a fókuszváltás, a poétikai változások egyre látványosabbak voltak az erdélyi lírában, ezekre pedig, úgy éreztük, magyarázattal szolgál a holland szerzőpáros által felvázolt elmélet. De nem hisszük, hogy az antológiába bekerült szerzőket az motiválná írásaikban, hogy ők „metamodernisták” lehessenek. A programköltészet mindig gyanús.

CA: A bevezetőben hivatkoztok a román kortárs fiatal költészet tendenciáira is. Hogy látod – mint a román költők kitűnő és kitartó fordítója is –, kölcsönhatásban van-e a fiatal erdélyi magyar metamodern líra és a fiatal román metamodern líra valamilyen szegmense, vagy inkább párhuzamosságokról beszélhetünk?

AF: Én nem ismerem, csupán ismergetem a román lírát: néha szemelgetek belőle, ha valami megtetszik, azt igyekszem elérhetővé tenni a magyar közönség számára is. Éppen ezért nem bocsátkoznék mindent átfogó fejtegetésekbe. Viszont azért az világos, hogy több erdélyi szerző olvassa, néhányan fordítják is a kortárs román lírát (Gothár Tamás, Sánta Miriám, Kemenes Henriette, Győrfi Kata stb.), ennek pedig mindenképp van hatása. És aki nem is aktív olvasója a kortárs román irodalomnak, annak is egy olyan kulturális masszában kell tapicskolnia, amely óhatatlanul nyomokat hagy gondolkodásában, írásmódjában. Az túlzás volna, hogy nagyon erős párbeszéd volna a két irodalom között, viszont mindenképp működőképesebbnek tűnik a dialógus, mint ezelőtt mondjuk tíz évvel. A 2014-es *liniște, pace, perversiuni, bepiend* című, erdélyi fiatal magyar költők román nyelvű antológiája egy jó kezdeményezés volt – ami Ștefan Baghiu szervezői munkájának köszönhető, és Claudiu Komartin révén jelenhetett meg, s abszolút pozitív fogadtatásban részesült. Ráadásul tervezzük mi is román líra-antológiát a közeljövőben. De például Mihók Tamás ezelőtt néhány évvel kiadott *A kétezres nemzedék – kortárs román költészet* című antológiája fölöött durván átsiklott a figyelem – viszont ez szerintem inkább tudható be

a kiadói kommunikáció teljes hiányának, mivel olvasók részéről érzékelem a kíváncsiságot a román irodalom iránt. Ugyanakkor Mihók épp egy, magyarországi szerzők műveiből készült román válogatáson dolgozik – ami roppant izgalmas anyagnak ígérkezik, és szintén Komartin a kiadója –, szóval azért onnan is érezhető a nyitottság. Továbbá személyközi párbeszéddek is bőven akadnak, úgyhogy engem nem emészt a keserűség.

CA: Visszatérve a metamodernre, Selyem Zsuzsa írja Luke Turner *Metamodernista kiáltványának* Horváth Benji készítette magyar fordítása elé: „A metamodernizmus viszont nemcsak oszcillálás, mint e kiáltványban oly őszintén és ironikusan áll, hanem félelem és reszketés is, mert nem hajlandó elfogadni a számára felkínált tudatmódosító műsort, és látja a bajba jutott analóg világot. A metamodernizmus talán az utolsó esztétikai sárkány, vagy az utolsó etikai esély, hogy formát adjunk a tiltakozásnak, és tétet a formának.” Válságreakció a metamodernista érzelmi struktúra és kulturális logika?

AF: Mindenképp az, az irónia és a kapitalizmusba vetett vak hitnek a válsága. Eddig elhittük, hogy a piac megszabadít, a termelés segít a boldogsághoz, de azon kaptuk magunkat, hogy műanyag hegyek lakják be a Földet, és maguk alá temetik a teljes élővilágot, velünk együtt. A hatalmi struktúrák arroganciáját szépen leleplezte a posztmodern irónia, viszont a felelősségre vonás kevésbé történt meg. Ráadásul időközben az egyén ki kellett bújjon az individualizmus kényelméből, mert a globális válságok és az információ felgyorsulása által rá kellett döbbernünk: mi is felelősek vagyunk, nem háríthatunk mindent a hatalomra – ez is milyen absztrakt, felelősségváró fogalom. Pontosabban rájöttünk arra, hogy nálunk is van ebből a hatalomból, bennünk is van cselekvő erő, de ez felelősséget, kötelességeket is testál ránk, ezért muszáj hinnünk a pillangóeffektusban, abban, hogy tényleg képesek vagyunk valami változást elérni ebben a rohadó világban, mert különben csak tétlen, szarkasztikus lemondással fulladunk bele a saját szennyünkbe.

Ez a lírában ott nyilvánul meg, hogy a különböző attitűdök, jellemvonások, jelenségek paródiája már nem elegendő: nem nevezhetem ki a másikat abban bízva, hogy ha nevetségessé teszem, akkor delegitimálok, megszűnik a problémás helyzet. A kritika (sőt, a metakritika) szükséges, de nem elegendő: alternatívára van szükség, miközben tudatában kell lenni a kritikának. Elfogadni a tökéletlenséget, viszont mindenképp küzdeni és megpróbálni. A szélmalmokat nem óriásoknak nézzük, tudjuk, hogy szélmal-

mok, de muszáj nekirontanunk, hogy a kizsákmányoló túltermelést ha meg nem is állítjuk, de legalább felhívjuk rá a figyelmet.

Van egy könnyed sorozat, a *The Good Place*, amely a túlvilágon játszódik. Spoiler alert: egyik epizódban kiderül, hogy a középkor óta kb. senki sem jutott a mennybe, mert valahogy mindenki vétkezett. Akármilyen jó emberként próbáljuk élni az életünk, valahol mégis ellehetetlenülünk: nem győződhetek meg, hogy a telefonom, az ennivalóm, a ruhám mind biztonságos, környezettudatos, emberséges munkakörülmények közül került ki, mert ha visszavezetek mindent a forrásokig, kiderül, hogy valahol valami úgyis hibádzik. Hiába veszek natúr áfonyalevet, ha kiderül, hogy a tulajdonos, tegyük fel, homofób. Akkor ezzel a homofóbiát támogatom? A mértéktelen mennyiségű információ olyan komplex etikai hálót hozott létre, amelybe csak beleragadni lehet, és előbb-utóbb felzabál a morál fekete özege. Ha a posztmodern metakritikai figyelemmel próbálom élni az életem, akkor megbénulok – és a bénulásban is vétkes maradok.

A metamodern azt mondja: igen, ezeket tudomásul kell venni, törekedni a fennálló problémák megszüntetésére, de mindent csak sorjában, egyével, mindenki a saját részét. Nem vállalhatok mindenért és mindenkiért felelősséget, de amikor elköteleződöm, azt vegyem komolyan, és támogassam a másik elköteleződését is. És ez az attitűd fel-felbukkan a lírában is. Persze, sok minden más nyoma is van a metamodern érzékenységnek és figyelemnek, mint például az identitáskérdések, a figyelem fragmentációja, a közösségi médiához való viszonyulás lehetősége, a cancel culture stb., amikről szívesen, hosszan elbeszélgetnék, de már így is túl terjedelmesre sikeredett a válaszom.

CA: A metamodernizmusban a mozgás, az oszcilláció kulcsszónak tűnik. Nincs megállás?

AF: Soha nem is volt megállás. A gondolkodásban, érzékelésben a megállás a halál. Viszont az tény, hogy egy impulzusokkal túlfeszített társadalomban kell túlélni, egyre több mindenki érzi a megállás, pihenés – vagy valami hasonló élmény, a *log off*– szükségességét. Egyszerűen ez a folyamatos figyelmi állapot kisüti az agyat, nincs idő elmélyülni az érzelmekben és gondolatokban, minden mellékprojekt „munkává” lesz, amelyet monetizálni akarunk. Mégis, ez az oszcilláció hoz létre termékeny egymásra tevődéseket, szubverzív olvasatokat, melyek egyszerre több síkon érvényesülnek. Szükség van megtanulni unatkozni: nem elvárni, hogy szórakoztasson a környezet, szippantson magába a szimulákrum, hanem engedni az elmét kalandozni, céltalanul, önkényesen, nem kényszeríteni folyamatos jelenlétre.

Az elme nem haszonállat, de ha az is volna, azoknak is jár a pihenés, mert a kizsákmányolt jószág hamar munkaképtelenné válik, az meg az egyénnek és a piacnak is káros – ha már a piaci logika mentén érvelgetek.

CA: És a költészetben van-e „elidőzés”, „lassítás”, vagy teljesen más funkciókkal rendelkezik már a korábbiakhoz képest?

AF: Maga a költészet lassítás. Pontosabban: az olvasás. Gyakran, ha elkezdek olvasni, az agyam hisztizni kezd, hogy valami gyors történet áldja őt meg: öt perc után a telefonomhoz nyúlok, várom a szövegtől, hogy történjen valami lélegzetelállító. Pedig tudom, hogy ostobaság ez, mégis tudatos munkával kell tennem ellene: kikapcsolni a telefont és szándékosan mélyebbre úszni a szövegben, *csakazértis* lassabban olvasni, ízlelni a szavakat. Eleinte még kell vacakoljak, de aztán – ha jó a szöveg – bevisz a világába, és ott kell tovább létezni. Ez a „mindent is” attitűd a kiegészítés katalizátora. Egyre többen vágyakoznak kilépni a digitális hajszából és elvonulni egy hegyi házba élni, egyedül lenni. Talán ez a baj: szinte alig vagyunk egyedül. Ezalatt pedig nem a más emberektől való elzártságot értem, hanem olyan állapotot, amikor nem hagyjuk magunkat mások gondolatai által befolyásolni: nem nézünk tévét, híreket, nem beszélgetünk, nem hallgatunk rádiót, podcasteket, és nem, nem is olvasni kell ilyenkor. Csak létezni a saját fejünkben, magunkkal. Leülni egy kávéra a démonjainkkal, ahelyett, hogy elnyomjuk őket a túlfeszített zajjal.

Ez a modernizmus hozadéka: a bombasztikum. A romantika művésze a realizmus reprezentációját kereste, az érzelmi áradások bemutatását, alárendelni magad a természet megfigyelésének, beledolgozni magad a környezetedbe, hogy a zúgó éji bogár koppanását is észrevedd a falon. Ehhez képest a modernizmus a meghökkentést hozta magával: minél lenyűgözőbb költői képek, szürreál alkotások, a lélegzet elállítása a meglepetés által, egészen az abszurdig. És ezt csavarta tovább a posztmodern, ennek a lenyűgözési kényszernek a gyorsuló körhintáján kell kapaszkodni a mai napig. Lenyűgözni: nyűgöt kötni rá, lebilincselni. Annyira hatékonyan szórakoztatni, hogy mozdulatlaná legyen tőle az alany (lásd a *Végtelen tréfában* a folyamatos élvezetet biztosító filmpatront). Ez látszik az irodalmon is: ha nem hökkent meg, akkor gyanús – ezért kerültek háttérbe a leíró költemények, manapság egy *Körúti hajnal* vagy *A Tiszánál* patetikusnak hat, ezért félünk tőle. Ez a social media-féle figyelem: ha első pillantásra képtelen beszírpantani, akkor otthagynom; nem adom meg az időt a lassú kibontakozásra. Nem is veszem észre a gyorsforgalmi út mentén Derrida összegömbölyödött sünét, pláne nem állok meg, hogy visszaforduljak hozzá, pláne nem töltöm

el az időt, hogy lassan, közös beleegyezéssel, érzékeny figyelemmel hagyjam kitárulkozni anélkül, hogy megsebesítenénk egymást. Ez egy ördögi kör: bizonyos értelemben még a meditáció, kontempláció, bármiféle elmélyülés is azért fontos, hogy az ember jobb viszonyba kerüljön saját magával, oldódjon a stressz, ezáltal pedig növekedjen a produktivitása, amivel a kapitalizmus stadionjába önti a vasbetont. Azért sportol, hogy jobb legyen a teljesítőképesége, azért ír, hogy „íródjon”, azaz legyen rutinban, legyen jobb, legyen mű, legyen termelés. De ezáltal – ahogy Byung-Chul Han is mondja – saját magunkat zsákmányoljuk ki. Nincs szükség a nagy multicégre, amely túlhajszol, saját magunk urai lettünk – de ezért forradalmat is csak saját magunk ellen indíthatunk. Ezért van szükség az ünnepre, a „más időre”, amikor nem azért csinálunk bármit is, hogy hasznot termeljen, hanem egy kimozdult időben, más állapotban engedjük elkalandozni a figyelmet. Jóváhagyjuk magunk számára az unatkozást. És innen pedig a költészet is ünnep: hagyni a figyelmet elkalandozni, de nem valami instant kapaszkodót keresni számára; engedni, hogy magának találjon utat, saját medrét mossa. Ezen áradó figyelemnek megtanulásában, kialakításában segíthet a költészet mint ünnep.

CA: Nincs általános műveltség, hanem komplex műveltség-halmazok – hangsúlyozzatok szintén a metamodern antológia bevezetőjében. És vannak magánmitológiák, hiperreflektáltságok, szociális érzékenységek, dekonstrukció utáni rekonstrukciók – hozzátehetnénk még sok mindent. Felszabadító a többes szám, hogy minden megfér egymás mellett. De vajon hol lehetnek a metszéspontok ebben a kulturális logikában, hol lehet egy minimális közös referenciakészlet, nyelv, amelynek alapján valahogy érteni is tudhatjuk egymást, és amelynek köszönhetően nemcsak egymás mellett létezzünk?

AF: A figyelem és a fordítás. Az, hogy nem az én igazamat szajkózom, hanem megfigyelem a másik mondanivalóját, szemszögét, majd megteszek mindent, hogy azt lefordítsam magamnak, megértsem, és úgy mondjam el neki a saját világomat, olyan nyelven, hogy azt ő is megértse. Világos, hogy nem igazság, hanem igazságok vannak. Ezért kiemelkedően fontos, hogy elsődleges szándékom ne a saját céljaim és igazságom érvényesítése, hanem a másik igazának megismerése, megértése és a közös metszéspontok kialakítása legyen. Mert az igazság racionális, a racionalitás pedig pusztán matematika, abban pedig az ember képtelen megélni a maga emocionális kátyújával. Az ilyen görcsös igazságérvényesítések túlkapásokat okoznak, mint például az Amanda Gorman versének holland fordítása körül kiala-

kult vita. Az igazság szép idea, de mérhetetlenül destruktív lehet, ha elfelejtjük partikularitásában szemlélni.

Ugyanakkor: nincs egy általános műveltség, de sok a metszéspont, analógia. A netes mémek eleve az analogikus gondolkodást erősítik, akár az allegória, metafora, hasonlat. Van egy szöveg egy élményről, gondolatról, alatta egy dekontextualizált kép, de mégis összekötöm a kettőt, és megértem a közös pontot. Közös a közérzet, közös a bolygó, amit kiesznek a kapitalizmus nyüvei alólunk, közösek a válságaink, de közösek az örömeink, mindenki szívesen megnéz egy csinos naplementét, örülni tudunk egy koalának, és a szeretet is azért legtöbbünkben ott van. Csupán megértésből és megbocsátásból kéne egy kicsit többet termelni, ha már kulturális ipar. A közös nyelv nem adott, de helyzetenként megkereshető. Már csak az a kérdés, hogy van-e szándék.

CA: Epifánia és érvényesség – ismét egy Selyem Zsuzsa-írásra utalok („Az igazság megszabadít. De csak miután végzett veled.” *Metamodern regényekben az epifánia*). Találkozunk epifániával a *címtelen föld*ben is?

AF: Szubjektív epifániával mindenképp. Jobban mondva, az epifánia eleve szubjektív: csak annak teljesül be, aki hisz benne. Ahogy – ha a szó keresztény jelentését vesszük – Krisztus is csak azok számára jelent meg, akik hittek benne. Profán (vagy pszeudotranszcendens?) epifánia pedig akkor képződhet meg, ha helyet hagyunk magunkban a felismerésnek, ha elfogadjuk, hogy még nem tudunk mindent, ha kíváncsisággal fordulunk oda a másikhöz, és hagyjuk, hogy felvilágosítson. Számomra mindenképp voltak ilyen élmények az antológia több szövegével is, sőt, vannak olyan versek, amelyek első olvasásra nem rezonáltak, aztán egyszer csak olyan szögből esett rájuk a fény, mintha angyal szárnyáról tört volna. Nagyképűség volna azt állítanom, hogy a könyv minden verse remekmű, de azért szerintem van pár olyan írás, amely – minimum – irodalomtörténeti jelentőségű.

CA: Végezetül arra lennék kíváncsi, mire vállalkoztok a *Hervay Könyvek* című sorozat szerkesztésével, amelyet a *címtelen föld*del indítottatok el?

AF: A „nagy” kiadók előnyösek, mert az ott megjelent könyvek startból nagyobb médiavisszhangot kapnak, viszont ott jelennek meg a „nagy” szerzők is, akik – legalábbis a kiadói kommunikációban – beárnyékolják a pályakezdőket. Amúgy a képlet egyszerű: a Hervay Könyvek sorozatban olyan köteteket tervezünk kiadni fiatal (de hát mi számít fiatalnak?) szerzőktől, akiknek szeretjük az írásait. Olyan nagyokat nem mondanánk, hogy minden kötet időtálló és mértékadó lesz, de azért ebben bízunk. Vers, próza, antológiák, esszé- és tanulmánykötetek egyaránt, többnyire, de nem kizár-

rólag erdélyi szerzőktől. Nincs fix programunk, hogy pontosan milyen kritériumok mentén tervezünk dönteni, bízunk az ízlésünkben – de az meg folyton alakul. Mindenképp fontos, hogy legyen egy stabil hazai bázis, mert a 2010-es években érezhető volt, hogy az erdélyi szerzők magyarországi kiadókhoz pártolnak, különben az irodalmi élet pofátlanul mellőzi őket. Visky Zsolt, Kali Ágnes, Kemenes Henriette, Ozsváth Zsuzsa, Győrfi Kata, Székely Örs mind kizárólag magyarországi kiadóknál jelentek meg, valamiért nem bíztak eléggé az erdélyi kiadókkal. Ez rendkívül bonyolult, hogy miért nem, megérne egy külön misét, semmiképp sem az erdélyi kiadókat szeretném vesézni, sőt, rengeteg izgalmas könyv jelenik itt meg, amelyekre a magyarországi piac teljesen vak. Viszont szeretnénk újra bizalmat kiépíteni, hiszen 2021-ben nem olyan lehetetlen egy erdélyi könyvet eljuttatni, tegyük azt, Szabadkára, Ungvárra, Pécsre vagy Dunaszerdahelyre. Persze, megkönnyíti a dolgunkat, hogy a sorozat darabjai az Erdélyi Híradó Kiadó és a Fiatal Írók Szövetségének közös kiadásában jelennek meg, de azért még így is nehéz az ottani olvasóközönséggel kapcsolatot kialakítani. Én szeretném elérni azt, hogy ha Serestély Zsolt, Varga László Edgár, Borcsa Imola, Sánta Miriám, Ádám Szilamér, György Alida vagy Kemenes Heni nevét említem egy irodalmi esten, ne kelljen odatennem, hogy „erdélyi szerző”, hanem ugyanúgy magától értetődő legyen, hogy kik ők, mint amikor Ferencz Mónika, Seres Lili Hanna, Tolvaj Zoltán, Szabó Marcell, Vida Kamilla, Vajna Ádám, Biró Krisztián vagy Deres Kornélia munkásságáról beszélek. Hogyha már Trianon 101, akkor ne kelljen még mindig elszakadva lenni – és itt bocsi, de Magyarország van leszakadva a határon túliakról. Mert a határon túliak mindig tudják, mi történik épp Budapesten, viszont fordítva ez ritkábban valósul meg, szóval technikailag a „túliak” kényszerülnek arra, hogy tájékozottabbak legyenek. Hogy amíg az összmagyarság kb. 20 százaléka határon túli, addig az irodalmi fesztiválok meghívottjai, díjak esélyesei, zsűrijei, antológiák résztvevői nem mindig tükrözik ezt az arányt. Persze, lehetne vitatkozni, hogy akkor melyik kisebbség hogyan, milyen mértékben kéne jelen legyen, kezdve a roma közösség, a szexuális kisebbségek vagy akár a női szerzők arányával, de most megint belebonyolodtam egy irodalomszociológiai kérdésbe, ami szintén megérne egy külön beszélgetést. A lényeg: problémák vannak és lesznek (de még mennyi!), de szerencsére elég sok oldalról látok szándékot, nyitást ezek orvosolására, úgyhogy mégiscsak van bennem remény – hisz anélkül milyen unalmas volna már!

Novák Ildikó

REFLEXIÓK, SZABADON

MÉSZÖLY NYOMÁBAN, BELSŐ TEREKEN

„Ha az ember kisebb-nagyobb atomfelhők alatt üldögél, mint ahogy tesszük, magának hazudna, ha nem igyekezne addig a határig merészkedni, ahol az értelem és ráció már felmondja a szolgálatot. És tulajdonképpen ezen a határon dől el igazán nemcsak a hitnek a kérdése, hanem az is, hogy a kodifikált hittel vagy hit nélkül egyáltalán hogyan vagyunk, illetve leszünk képesek emberszabásúan élni az életet, illetve csinálni a történelmet.”¹

Ma már csak a szöveget faggatjuk. Próbálgatjuk, óvatosan közelítünk, vajon megszólít-e? Otthonosan beburkol vagy idegenül eltaszít? A szöveg, a szó elandalít, vagy nyugtalanná tesz, még akkor is, ha küzdünk ellene. Mert mágia, mert hatalmába kerít, hiszen vágyunk rá, szomjazzuk a bűvöletét, mert hiszünk abban, hogy útbaigazít...

Posztmodern észlelésünk már tiltakozik a szerző személyes élete ellen, nem érdekelt, hogy ki az, aki leírta a ránk ható, andalító vagy félelmet, nyugtalanságot keltő (varázs)szavakat... nem vagyunk kíváncsiak, hogy mikor és honnan jön, mikor távozik, vagy mennyit marad közöttünk. Hiszen kit érdekel, hogy ki és mikor, ha egészen biztosan „mind elmegyünk”, mint Weöres mondja.

Nézem a felvételen Mészöly Miklós szikár, férfias arcát. A tündöklő szemek nem árulnak el semmit arról az emberről, akit végigvezettek a világ titkos, mások számára érthetetlen, felfoghatatlan szövevényein keresztül, hogy megmutassák neki a lényegét, a szavak bűvöletét, a csendet, a mágikus hatalmat, amivel látni és láttatni tud.

Mészöly Miklós (szül. Molnár) író hosszú karrierje alatt sok műfajban kipróbálta magát. Volt bábszínházi dramaturg, meseíró, próza- és esszéíró, költő, jelentős (személyes) levelezését is olvashatjuk már. Egy olyan alkotó, akiről monográfia is született, de még mindig túl közel van a mához, hogy

végérvényesen kategorizálható lehessen. Vannak életrajzi pontok, amelyek bizonyíthatóan befolyásolták írói látásmódját, de ami valóban lényeges, az a belőle fakadt szöveg, amely a sajátos technikával kikísérletezett szűrőn keresztül tényyszerűen, szépítés nélkül, lényegi vonalaira csupaszítva tükrözi a körülöttünk zajló világot. Ez a mészölyi reflexió egy grafikához hasonlítható leginkább. Mélyfűrást végez a nyelv segítségével, és akár a bábszínházi műfaj, előszeretettel használja ebben a nyelvben az ősi mágikus rétegeket is. Nyelve zavarba ejtően otthonos és univerzálisan szárnyaló, akár álmaink tájain tett látogatásainkban, minden összefüggő és logikus, ugyanakkor a szavakkal egyenrangúan jelenik meg benne a csend, a hangutánzó, a kitalált és idegen szavak, mintha belső csendünkbe burkolózva haladnánk valamerre.

De milyen is lehetett a szavak mágusa, aki a kiegyensúlyozott arc mögött figyel, lát, és pontosan, tömören meg is fogalmazza, amit felismer? Az író Mészöly mély, sebzett, kristálytiszt logikával építkező, jég- és lánglelkű alkotó. Milyen lehetett, aki – bár „botcsinálta meseírónak”² tartotta magát –, valahányszor elutasították egy novelláját, megírt egy mesét?

Csak a szöveg számít, amit az írónak – akarja, nem akarja³ – meg kell írnia, át kell örökítenie, vagy mégiscsak fontos az is, hogy életének milyen körülményei, milyen állomásai befolyásolják a mondandóját? Lényeges életrajzi adalék, hogy a fiatal jogász frontszolgálatba került, majd hadifogságba, aztán a háborúban elszenvedett károk után olyan életkörülmények között élt, amelyek megnehezítették a kibontakozását. Mert felmerülhet bennünk az is, hogy hogyan módosult volna az író stílusa, világlátása, ha nem kellett volna megélnie, túlélnie egy háborút, egy forradalmat, ha egyből elindul az írói pályán, kiugrik és egyenesen ível felfelé, ha nem kénytelen mások neve alatt munkát vállalni, nem kerül az Állami Bábszínház kötelékébe, ha nem Polcz Alaine társa – nos, akkor valószínűleg sem a mesékkal való találkozás, sem a bábjáték nem alakítja nézőpontját olyan hangsúllyal, ahogyan ez valójában megtörtént.

Persze, ha mérlegre tesszük, hogy mennyire tartja fontosnak az irodalomtörténet ezt a kis kitérőt, nem találunk figyelemre méltó hangsúlyokat. De nem is célunk Mészöly életművét értékelni, akár a találkozásból adódó metszéspontok alapján sem, hiszen ami az emlékezésben igazán számít, az maga a szikáran, töredékesen, a mozdulatlanságig kimerevített mozdulatra fókuszáló szöveg, ami függetlenül a műfajától úgy szól hozzám, az olvasóhoz, hogy érezzem: én is a mindenség része vagyok. Ehhez mérten minden más megfogalmazási kísérlet csak lábjegyzet lehet, törékeny kísérlet a behatárolásra.

Mégis kíváncsi vagyok, hogy az író hogyan gondolkodik. Hogyan éri el, hogy ne zökkenjek ki a történetből? Amíg olvasom, minden apróság lényeges. Fontos minden részlet, ami olvasás közben a retinámra kivetül. Ez esetben megszületik a kérdés, hogy miért tud elvarázsolni engem a szöveg? Milyen jelentéseket tár fel, mit hoz ki belőlem, milyen érzések törnek felszínre bennem? Milyen látószögéből mutatja meg a világot nekem, aki benne élek? Mit tudok meg a szöveg által a világról? Magamról? Másokról?

Az olvasmány befogadása során megfigyelhető az a valóságélmény, ami az író különleges látószögének pontos leírása által valósul meg. A korábbi történetmeséléshez képest újszerű látásmód, amit Mészöly a következőképpen fogalmazott meg:

„A legnagyobb gondot, sőt, kint az okozza nekem, hogy érzem, ezek a történetek a maguk hatásfokát csak úgy tudják elérni, ha a valóságos és valóságból szedett anyaghoz egy megfelelően megbillentett látószöveget és egy olyan stílárís textúrát tudok hozzáadni, amely megmenti és irodalommá teszi.”⁴

Mészöly meséi és a bábjáték

„Számomra a mese végül is több lett, megszerettem a műfajt, rendkívüli felelősségteljességgel írtam, amit írtam. Rengeteg olyan mondanivaló, lírai feszültség és egyéb szorult bele a mesémbe, ami más körülmények között nyilván novellákban vagy regényekben íródott volna meg, de egy pillanatig nem bánom, hogy ezen az iskolán át kellett mennem. Egyrészt a gyermekeknek tudtam valamit adni, gyermektelen lévén ez még külön öröm is számomra, és a mesét örök és nemes műfajnak érzem.”⁵

Mészöly meséiről nem készült nagyszámú elemzés, mégis indokolt, hogy kitérjünk röviden rájuk, hiszen épp olyan fontos és lényeges alkotófolyamat eredményeként születtek, mint a korpusz más anyagai. Maga Mészöly fogalmazza meg egy beszélgetésben, hogy: „... minden írónak van – gondolom – egy-két meséje, ami egyenértékű tud lenni egyéb irodalmi alkotásával.”⁶

A hagyományos meseszövegek mellett a 20. század második felétől kezdtek lassan megjelenni a jelen problematikáját megjelenítő, tematizáló szövegek is. Ilyen például Ottlik Géza 1945-ben íródott *Utolsó mese* című írása is, amely a mese vége utáni történésekre kérdez rá, mi történik a királyfival és a királykisasszonnyal, miután megmentette a hétfejű sárkány fogságából? A rövid mese tanulsága egyértelmű: a dolgok nem mindig azt jelentik nekünk, amit elvárunk tőlük. A véghezvitt tetteket nem lehet *meg-nemtörténtté* tenni. Mészöly meséi is hasonló vonalat követnek.

Olyan világot jelenítenek meg, amelyben a nyelvi miliő igazi mesés tájakat teremt, minden mesebeli, csak a történet kicsit más. A királyok és királynék mellett állatok, tárgyak, gyerekek a főszereplők, vagy éppenséggel ügyefogyott bohócfigurák, és miért ne, füstben lakó vénasszonyok. A történetekben szereplő alakok világhoz való viszonyát a másság jellemzi, a *megbillentett* nézőpont, de ahogy a mesékben mindig lenni szokott, megtörténik a kísérlet a dolgok helyreállítására. Persze, a kortárs, feje tetején álló világban ez már nem megy könnyen. Felhozhatjuk példaként a meghökkentő cím alá sorolandó történetet, a *Király, akinek nem volt mestersége* című mesét is.

„Élt egyszer egy király, nem volt se népe, se országa, még mestersége se volt – afféle bolondos királynak csúfolták. Járt a világot, s úgy látszott, hogy ez a járkálás ritka haszontalan dolog, nem lesz tőle senki gazdagabb, se kövérebb, se soványabb. A mi királyunk se ilyen, se olyan nem volt, csak az ég tudja, milyen volt. Kirítt mindenünnen, de ezt is olyan szerényen csinálta, hogy csak akkor vették észre, mikor belebotlottak.”⁷

Ekképpen kezdődik el a történet, és máris odavonzza a figyelmet, kíváncsi vagyok, hogy milyen ez a szerény, nem elvárások szerint élő uralkodó. Aztán ahogy vándorol, összetalálkozik az üstfoltozó vándorcigányokkal, akik táncolni hívják, majd ügyetlensége láttán mesterséget tanulni, de amikor próbálkozik, hogy a kalapácsnak nyelet faragjon, elégedettségüket fokozandó, a kalapács nyele mellé odaadja a karját is. A karjával együtt átadott kalapácsnyél nem nyeri meg az öreg mesterember tetszését, a kalapácsot elrejt, őt meg továbbküldi. Sokáig vándorol messzi tájakon, amíg összetalálkozik egy hosszú menettel, amelynek feje fölött cifra aranyos zászló lobog. Beáll a menetbe:

„... de hamar csatlódott. A sok összeverődött ember egyik éneket nyújtotta bele a másikba, nem is ügyeltek egymásra. Elszánt igyekezettel mind a zászlóra meresztették a szemüket, s még azzal sem törődtek, hogy kinek a lábát, kinek az apró gyermekét tapossák el közben.”

A király észreveszi, hogy a cifra zászló mind gyakrabban bicsaklik meg, s pillanatokra el is tűnik. Előre furakodik, és látja, hogy a zászlót egy „kerves arcú, görcs emberke viszi”, akinek a fél karja is hiányzik. Szó nélkül odamegy mellé, és ráakasztja a maga megmaradt fél karját. De az indulatosan rázza le magáról. A király elmarad a menettől, és most már kar nélkül, könnyedén, jókedvűen járkal tovább a világban, miközben mind bolondabbnak csúfolják. A sok vándorlástól már rogyadozik, és vádolja magát, hogy valamit nem csinál jól, tépelődik, hogy talán azért nem veszik észre, mert csak darabokat osztogat magából?

„... egyszerre kell mindent odakínálni, akkor biztos jobban észreveszik.”

Elhatározza, hogy elmegy egy piacra, és addig kínálja magát, míg egészében el nem viszi őt valaki. De aztán másként történik. Egy mocsár melletti pusztaságon vaddisznót kergetnek a vadászok, és halálosan megsebesítik, majd a porban hagyják. A király odamegy a vadkan mellé, és a halódó állatnak adja a testrészeit. A vad lassan magához tér, és a király lábain kezd el járni, az ő fejével néz szét a sörtés testen. Az első lépéseivel belegurítja a csonkot (ami a királyból megmaradt) a szomszédos mocsárba, és elindul a város felé. Ünneppon érkezik a városba, ahová a király is igyekezett. Az emberek összefutnak, nem győzik csodálni, és csodálatuk hódolattá változik. „Királyi trónra ültették, és megtépték a ruhájukat előtte.”

A szimbolikus történetben Mészöly az egyén és közösség viszonyát tárgyalja. A parabola segítségével felnagyítja az alkotó ember önpusztító útkeresését, és azt, hogy mennyire egyedül van az, aki nem az elvárások, megrogzött minták alapján szeretne élni egy közösségben.

Ez a tematika megjelenik *Az atléta halálában* is, amelynek kapcsán Mészöly a Szörényi Lászlóval készült beszélgetésben a következőképpen fogalmaz:

„Eléggé megcsúfolódik az egyéni helytállásnak az érvénye és haszna, de a kollektív lendület és mámor is gödrökben bukácsoltatja az embert. A történelem egyáltalán nem kegyes, nem simára döngölt füves futópálya.”⁸

A szomjas rocska című mesében a hübrisz témáját dolgozza fel, autentikus népnyelvet használva, a tárgyak sajátos életének felmutatásával teremti meg a mese autonóm világát. Arról szól, hogy a kis rocska, aki túl jónak tartja magát a környezetéhez, hogyan jár pórul és elégszik meg végül azzal, ahová gőgje miatt kerülnie kell. Helyükre kerülnek a dolgok, igazság szolgáltatik. Vagy a *Hovámégy* mese kisfiúja, aki a kíváncsisága miatt összevissza nyargal a világban, és nyugalomra nem lel, mert minduntalan valami újat talál, amivel még nem találkozott. Bizton állíthatjuk, hogy szegényebbek volnánk a *Kökény kisasszony*, az *Elvarázsolt tűzoltózenekar* poézisa, varázslatos, mágikus atmoszférája nélkül. Az *Elvarázsolt tűzoltózenekar*, de a *Virágok beszélgetése* esetében is kiemelkedő jelentőségű a szinte mágikus hangzású varázsszavakra hasonlító névhasználat: Vak Fördös, Szép Suli, Kukumus vagy Jeszenák Kránicz. Idézzük meg a kezdő hangulatot:

„Aki akar, emlékezhet rá, a falu közepén trónolt a beszálló vendéglő, komoly, fehérre meszelt épület, az udvarán tágas levelesszín, ott muzsikált vasárnaponként a tűzoltózenekar. Aki látta, hallotta, sohasem felejtheti el, hogyan játszott Vak Fördös; egyik kezével verte a taktust, a másikkal a bil-

lentyűket nyomorgatta – bizony, csuda volt az! Azóta sincs, aki különkül fújná, pedig – halljátok – mindig fél kézzel fogta a csillogó szerszámot. Szép öblös trombitája volt, rézből, s kifogyhatatlanul kacskaringóztak belőle a finom dallamok. Egyszer még a levelesszín teteje is szárnyra kapott; hogyan, hová, azt már nehéz volna kikutatni, mi se firtassuk”

Csodálatos lírai történettel találkozhatunk Szép Suli (aki se szép, se nő, hanem kanász) szemszögén keresztül ábrázolt világban, ahol a gonosz megjelenését, a tüzet – csodával határos módon oltja el a mágikus zene.

Tovább szaporítja a szívünkbe zárható szereplők sorát Gyigymóka, a falu éjjeliőrének kisleánya, akinek teljesen egyedül kell megállnia a talpán, mivel édesapja, a részeges bakter éjjel dolgozik, és nappal alszik, éjjelente elhangzó dalaiban beszél a fiáról, dicsekszik vele az alvó falu lakói előtt, de fiát tulajdonképpen sohasem látja, semmit nem tud róla. De Gyigymóka ügyesen cseperedik, mindenben segít a falu lakóinak, mígnem az általa örökbe fogadott tengelice el nem alszik: végérvényesen. Akkor a fiú díszes ládát farag a tengelice tetemének, és lefekszik, hogy majd reggel eltemeti. A felébredő apa megtalálja a díszes dobozt, és pálinkáért eladja a kocsmárosnak. Gyigymóka egy idő után elvándorol a faluból, hátha megtalálja a kis tengelicét.

Az apja meg anélkül, hogy észrevenné a fia hiányát, változatlanul alszik nappal, éjjel bakterkedik, és azt hiszi, hogy ha abbahagyja a szolgálatot, boldogan élnek majd a fiával. Tehát az *élet-hazugság* fogalma is megjelenik a mesében a kortárs világ tematizálása során. Feltehetjük a kérdést, vajon korhoz köthető-e a mesék hallgatása, olvasása? Persze, az is felmerül, hogy mennyire kényelmes az olvasónak szembesülni ezekkel a tényekkel. Nem biztos, hogy jól viseljük az igazsággal való kíméletlen találkozást.

Természetesen említést érdemelne még sok mese, de legfőképpen a mi, az olvasók figyelmét hívnánk fel az (újra)olvasásra. Ezek közé tartozna a *Jégvirág* is, amely egy olyan mutatóvázról szól, akinek három bábuja kívül semmije sem volt. Így el is jutottunk a mesék révén a bábos műfajhoz.

A bábbal való találkozás annak lehet tanulságos, aki maga is kicsit másként tekint a világra. Képes meglátni a dolgok mögöttes arcát, túllépni a konkrét jelentéseken. Kicsit koncentráltabban, kicsit más szemszögből rácsodálkozni a dolgok természetére, felismerni a bennük rejtőzködő összefüggéseket, látni – és a mozgás meg az anyag segítségével –, megmutatni, felmutatni azokat. Az anyagban való gondolkodás kissé távolabb esik a szavak világától, elemelkedik a csend, a mozdulat egyetemessége felé. Ha olvassuk Mészöly szövegeit, teljesen nyilvánvalóvá válik a műfajhoz való von-

zódásának oka, hiszen ahogyan ő is olyan író, aki az elődeihez képest más-ként mesél, ez a műfaj úgy mond el villámgyorsan megérthető dolgokat, világít meg alapvető összefüggéseket, hogy közben alig vagy egyáltalán nem beszél, és ha igen, akkor is stilizáltan. A mozdulat és az anyag, a zene és az emberi energia keverékéből egy olyan kommunikációs csatorna jön létre, amely radikálisan különbözik a szavakétól.

Mészöly stiláris kísérletei, fogékonysága a bábművészet iránt sok tekintetben javára vált a bábos műfajnak is, hiszen a nyelvet magas fokon birtokló, jó tollú író lényeges műfaji törvényszerűségeket fogalmazott meg a rövid bábszínházi kitérője során, amelynek a kialakuló szakma és hiányzó szakirodalom nagy hasznát vette a későbbiekben.

Ha későre is, születtek már Mészöly bábjátékos munkásságával foglalkozó elemző tanulmányok. Idézzük az egyik összefoglaló, értékelő gondolatot erről a kitérőjéről:

*A bábjátékirás mészölyi formái a vásári bohózáttól, a népmese és a néphagyomány folytonos szemmel tartása mellett, a mesefeldolgozásokon át a sajátos műfaj, a mese-groteszk kihordásáig terjednek, ahol a végpont a források és hagyományok másképp összegzett változataként is értelmezhető.*¹⁰

Nem célunk ezeket a munkákat itt elemezni, csupán kiemelni néhány olyan jellegzetességet, amely személyes olvasmányélményként szólíthatja meg a belső terekre tévedt énünket. Az elemző tanulmányokból megtudhatjuk, hogy Mészöly 1950–1952 között dolgozott dramaturgként a budapesti Állami Bábszínházban Bod László igazgatása alatt. Ekkor még hagyományos módszerrel végezte a meseátdolgozásokat, az akkor érvényben levő szovjet darabok színpadra alkalmazásait. Később feleségével, Polcz Alainnal közösen is írt bábdarabot (Molnár Ilona álnéven), mint például a *Hamupipőke, vagy Árgyilus királyfi*¹¹. Az ő nevéhez fűződik a *Misi mókus kalandjai*, a híres, gyerekeknek szóló bábfilm szövegkönyve is, amelyet folytatásokban láthattak a nézők a tévé gyermekműsoraiban¹². Kovács Ildikóval, a kolozsvári bábrendezővel való ismeretsége, későbbi baráti viszonya alapján írta meg felkérésre az *Emberke, óh* című nonverbális kézfajáték forgatókönyvét, amelyet 1958-ban, nem teljességében,¹³ *Moment!* címmel a bukaresti Unima Nemzetközi Fesztiválon mutatott be (a már említett Kovács Ildikó rendezésében) a kolozsvári Állami Bábszínház magyar társulata. Ez a barátság Mészöly élete végéig fennmaradt.

Később meg Kós Lajos, a pécsi Bóbita Bábegyüttes – akkor még amatőr – társulatával mutatta be a teljes darabot. Rövid ideig az író Hollós Róbert-nével közösen szerkesztette a bábszínházi színpadi szövegeket és szakiro-

dalmat tartalmazó kiadványokat is (*Bábjátékos kiskönyvtár, Bábszínpad*), amelyekben a korszak más íróinak munkáit is megtaláljuk (többek között Tamási Áron, Weöres Sándor, Csorba Győző, Szentkuthy Miklós, Tarbay Ede, Pákolitz István műveit).¹⁴

Kísérletező kedve jóvoltából született meg egyik hibrid darabja, az *Emide és Amoda*, amely akár Godot-parafrazisként is értelmezhető, vásári elemeket tartalmazó játék.¹⁵ Műfajelmélettel foglalkozó munkájából érdemes idézni, ahogyan igazi lelkesedéssel ír a *Bábjátékról* című írásában – az amatőr és dilettáns fogalmakat tisztázandó – egy erdélyi látogatása során látott bábszínházi előadásról:

„Egyik felejthetetlen bábélményem az az előadás volt, amelyet egy Kolozsvár melletti kis faluban láttam, egy fészerben, néhány tízéves, falubeli fiú és leány előadásában. Műkedvelők voltak, de az ösztönös ízlés, mérték-tartás és őszinte beleélés áhítatos művészetével. Az ő játékuk nyomán éltem át először hitelesen, mit jelent egyetlen kisegérnek lenni a világon – miután az összes többi megette a macska. Az az egy kis egér, a lópokróccal helyettesített paraván mögött; a sírós-cincogó lányka-hang: igazi varázslat volt – szándéktalanul és műkedvelő módon. Őszinteségükkel feledtették a hiányzó technikát.”¹⁶

Említett tanulmányában pontosan megfogalmazza a bábjáték stiláris, műfaji sajátosságait, valamint a mese és a bábjáték közötti párhuzamot is megvilágítja:

„A mese időszerűbb, mint valaha, mert anélkül, hogy sajátos formanyelvéről le kéne mondani, olyan új tartalmak kifejezésére is alkalmas lehet, amilyenek eddig idegenek voltak tőle. A bábművészet pedig azért időszerű fokozottabban, mert sajátos ábrázolás- és látásmódja éppen a jelzésekkel, absztrakciókkal dolgozó embertípus számára nyújthat nagyon is aktuális művészi élményt.”¹⁷

Sokat lehetne és érdemes is gondolkodni a mészölyi szövegek hatásmechanizmusáról, hogy mennyire időszerű a mából való olvasatuk, mennyire érvényes az az időkezelés, a látószög, ahonnan figyel és megmutat a világból dolgokat, felfed rejtett árnyékokat, vagy belső fényével megvilágít nyilvánvaló összefüggéseket. Mészöly *újra*olvasása közben sokszor gondoltam arra, hogy engem kíváncsivá tett a szöveg a mögötte rejtőzködő író alkotófolyamataira. Megtisztelőnek éreztem a bizalmát, ahogyan betekintést engedett a gondolataiba. A személyes életében azonban – a levelezéseit olvasva – betolakodónak éreztem magam. A bensőséges életrésztletek talán nem mindig tartoznak rám. Persze, ez is személyes döntésen múlik. Ami

lényeges, az a szó. A gondosan megválasztott és leírt szó, ez esetben. Mert Sylvia Plath megfogalmazását parafrázálva, az irodalom a hétköznapiak fölé emelt nyelvhasználat nyomán születik. Mészöly nyelve meg a hétköznapiak nyelvének hangzását kölcsönző megszerkesztett, hétköznapi feletti nyelv.

Lenyűgöző az a kitartóan kísérletező szemlélet, amely a mészölyi életmű egyik fő jellemvonása, és az a leleményesség, ahogyan a kint és a bent, az otthon és az itthon, a fent és a lent egymásba kapaszkodnak a szövegekben. A megrajzolt világ nem realista ábrázolása, hanem a realitás érzetét felkeltő absztrahálása a valóságnak. Ahogyan Mészöly fogalmaz: „Nem ellentmondás, hogy megtervezett spontaneitás, megszerkesztett pillanatnyiség.”¹⁸ Mindebben pedig a nyelvi bravúr olyan magaslatokba való emelése, ahonnan otthonosan siklik a lélek, nem érezve a vidéki táj szorítását, ahol a „banalitás harsányan fölhabál mindent”.¹⁹ A világ laza birtokbavétele történik meg, amikor a „kisnépek” (Illyés) is nagynépnek érezhetik magukat, hiszen a szó egyet jelent Budapesten és Kolozsváron, Párizsban és Szentkeresztbányán, egyetlen közös kultúra birtokosaiként fogalmazódik meg az egyetemes emberi lét problematikája.

JEGYZETEK

¹ Mészöly Miklós: Alakulások. Mészöly Miklós műhelyében. Szörényi László beszélgetése. *Jelenkor*, 2017. január-június, 2. sz., 230.

² Mészöly Miklós: *Érintések. A mese korszerű.* https://reader.dia.hu/document/Meszoly_Miklos-Erintések-246.

³ „Akarom, nem akarom: a művészet gesztusaival, reflexeivel tudok csak elviselhetően és értelmesen élni.” (Mészöly Miklós: Realizmus – nem-realizmus. Régi jegyzetek egy előregedett vitához. = Uő: *A pille magánya*. Jelenkor, Pécs, 1989, 71.)

⁴ Mészöly Miklós: Megszerkesztett spontaneitás. Beládi Miklós beszélgetése. *Jelenkor*. 2018. január-június. 1. sz., 60.

⁵ Mészöly Miklós: *Alakulások. Mészöly Miklós műhelyében. Szörényi László beszélgetése. Jelenkor*, 2017. január-június, 227.

⁶ Uo.

⁷ Mészöly Miklós: *Mesék*. L. https://reader.dia.hu/document/Meszoly_Miklos-Mesék-805.

⁸ Mészöly Miklós: Alakulások. Mészöly Miklós műhelyében. Szörényi László beszélgetése. *Jelenkor*, 2017. január-június, 228.

⁹ Mészöly Miklós: *Mesék*. L. https://reader.dia.hu/document/Meszoly_Miklos-Mesek-805.

¹⁰ Urbanik Tímea: A vásári bohózatától a mese-groteszkig. Mészöly Miklós bábos kapcsolódási pontjai. *Art Limes*, 2007/4. sz., 41.

¹¹ Darida Veronika: *Filozófusok bábszínháza*. Budapest, Kijárat Kiadó, 2020, 138.

¹² Urbanik Tímea: *i. m.* 38.

¹³ A korabeli román szakmai cenzúra (Margareta Niculescu személyében) csak bizonyos részletek bemutatását engedélyezte.

¹⁴ Urbanik Tímea: *i. m.* 37.

¹⁵ Darida Veronika: *Filozófusok bábszínháza*. Budapest, Kijárat Kiadó, 2020.

¹⁶ Mészöly Miklós: A bábjátékról. = Tarbay Ede (szerk.): *Bábesztétikai szöveggyűjtemény*. Népművelési Propaganda Iroda, é. n., 38–40., 38.

¹⁷ *I. m.* 40.

¹⁸ Mészöly Miklós: Megszerkesztett spontaneitás. Beládi Miklós beszélgetése. *Jelenkor*, 2017. január-június, 57.

¹⁹ Mészöly Miklós: *Párbeszédkísérlet*. L. https://reader.dia.hu/document/Meszoly_Miklos-Parbeszedkiserlet-34398.

Borsodi L. László

A NYOMTALANSÁG
ÖSVÉNYEINKARÁCSONYI ZSOLT: *FÜGGŐLEGES ÁLLAT. VERSEK.*ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ – SZÉPIRODALMI FIGYELŐ ALAPÍTVÁNY,
KOLOZSVÁR – BUDAPEST, 2020.

Karácsonyi Zsolt könyve nem könnyű olvasmány. Szikár, intellektuális líra, amely feltételezi, elvárja, hogy van értő, tájékozott olvasó(ja). Természetesen nem valamiféle *magas költészet* elitizmusáról van szó, hanem arról, hogy az olvasó ismeri azt a műveltség- és háttéranyagot, amelyet felvonultatnak a versek. De lehet, a *felvonultatás* szó nem pontos, mert önmagáért valónak mutatja ezt az alkotói gesztust. Márpedig Karácsonyi a verseiben – ahogy előző köteteiben, az *Igazi nyárban*, az *Ússz, Fauszt, ússz!*-ban vagy *A Krímben* megszokhattuk – különböző mitológiákból, filozófiákból, nyelvekből, kulturális kódokból építkezik. Ahogy azonban már az *Igazi nyárban* megbizonyosodhatott arról az olvasó, ez nem azért történik, hogy érvénytelennek nyilvánítva minden korábbi (költői) hagyományt, saját mitológiát teremtsen, hanem eleve a nyelv természetéből adódik, abból, hogy nem tudja, nem akarja kiküszöbölni azt. A négy ciklusból álló (*A módszerről; Az idő Babadagban; Előhívás; Levél Efezusból*) *Függőleges állat* mint az eddig létrehozott életmű keresztmetszete, összegzése is, azt mutatja, hogy ez a nyelvfelfogás és kultúraszemlélet immár védjegye Karácsonyi poétikájának, amelyben a hétköznapi tapasztalatai mitikus távlatba kerülnek úgy, hogy a világ profán aspektusai nem hajtanak végre semmiféle demitizálást, hanem a mítosz emeli el a köznapit, egy olyan közeg felé mutatva, ami azt sejteti: talán még létezik valahol, valamikor valamilyen teljesség. Ezek a versek éppen ezért szólnak a keveseknek: azoknak, akik képesek a mitológiai–filozófiai dimenziókat megteremtő és azok által teremthető (vers)nyelvben felszín és mélység, idő és időtlenség, emlékezés és felejtés, álom és ébrenlét kettős-

ségébe– köztességébe látni, abba az *érdektelen*, igaz, a labirintus sajátosságait mutató, de mindenképpen egy (a tapasztalatin és az erkölcsin) túli közegbe, ahová csak a költészet képes elérni és eljuttatni az arra érdemeseket: „Az erdő mélyén nincsen alázat, / nincsen reménység, nincs harag. / Ösvények égnek egy kéziratban, / szavak közt megpillantalak.” (*Az erdő. Mélyén delfinek*)

Azt gondolom, hogy ebben a kötetben (és költészetben) ezért a szavak közötti résben való megpillantásért, kegyelmi pillanatért folyik a küzdelem. Ezzel magyarázható, hogy a levéltől a kiáltványig, a klasszikus időmértékes formáktól a szimultán verselésen át a szabadversig terjedő és változatos szerepcserékben létesülő megszólalások fókuszában maga a vers, a versben való létezés, a költőlet áll. Karácsonyinnál nem válik szét ugyanis költészet és lét, hanem a költészet maga a lét: ezzel az esztétikai igénnyel és szemlélettel tekint szét a világban, értelmezi a világot, és teremődik általa a vers. Csak annak van érvényessége, ami verssé írható. A versről tud ugyanis a legtöbbet, ezért a vers lehet az, ami által a lehető legtöbbet megtudhat vagy megsejthet arról a túli világról, ami iránt nosztalgiazik, amit megragadni, megérteni, megtapasztalni igyekszik. Ezért értekezik *A módszerről* című első ciklusban az írásról – az első versben, a *Kijáratban* a világ artikulálására, nyelv általi teremtésére való önfelszólítás, a kezdet gesztusaira való reflektálás fogalmazódik meg: „tanulj meg újra járni / tanulj beszélni írni”. Az írás feltétele pedig a befelé figyelés, tétje a láthatatlan, belső szépség megérintése: „az egész meztelenséged éppen ott él jól, benn: a szépben.” (*Akt*) A vers által való létezés azonban tele van olyan labirintus- és tüköreffektusokkal („Kibillant fény lettem, / tükör előtti.”; „Nézem tűhegyre feszített céljaimat” – *Nem voltam jó természetrajzból*), amelyek megzavarják a költői látásmódot, eltérítik a lényegről a figyelmet, szövevényessé teszik az ahhoz való eljutást. Egyik ilyen akadály a (nyelvi) biztos fogódzónak, olyan rendezőelvnek a hiánya, ami kiszámíthatóvá tehetné a keresés irányát: az emberben levő, a teljességre való törekvést eltompító önös érdek, az értékviszonylagosság, amely benne és körülötte van. Ennek lehet szimbóluma a kötet címadó versének központi képe: „A függőleges állat / vékony damilszálon lóg. // (...) // Csak a szél erejétől függ, / mikor fog elszakadni.” (*A függőleges állat*) A másik akadály a fölöslegesre, a felszínre való emlékezés, amiből a felejtés vezethetne ki (*Pajzánul konkrét vers. Levél a Radonnak*). Ezzel szemben viszont a módszerre való emlékezés az én kötelessége lenne, ami feltétele annak, hogy ha nem is színről színre, de a kép eltávolítottságában, közvettségében tárgyiasulva önmagát szemlélhesse (*A módszerről. Kép*), megpillantsa

a gravitáció ellenében „a túli fák között” (*A módszerről. Ablak*), Prágában, Berlinben vagy Firenzében, a pillanatnyiban az időtlent, a lokálisban az egyetemet. A triptichont átszövő refrén azonban („Ha nem felejtet el a módszert”) jócskán elbizonytalanítja az olvasót abban a tekintetben, hogy van-e értelme az (önmegszólító) intelemnek, visz-e valamerre, ha az én kiléte is kérdéses, és nem világos az sem, hogy mi lenne a megfelelő módszer az emlékezésre, hiszen nem áll össze a vers szövetében az intelmek sora, tehát nem jön létre az a kép sem, amely a túlsó partra jutás katartikus élményét nyújtana. Ezért a triptichon harmadik szövegében, *A módszerről. Adott keretben* már (ön)ironikusan hat a feltételes módú, refrénnel bevezetett mondat: „Ha nem felejtet el a módszert, ajándék vár a túlsó parton.” Kétséges, hogy valamilyen többlettudás birtokában volna a beszélő, sokkal inkább úgy tűnik, a szkepticizmusa állandósul a versnyelvben, s az írás lehet az egyetlen módszer, amely életben tartja.

Nem csoda hát, hogy a kötet költeményei nagyon gyakran magát a teljesség iránti vágyat megszólaltató, a nyelven inneniből a nyelven túlra átvzetni kívánó verset teszik mérlegre, alkotó, mű és olvasó viszonyát. Egyrészt azzal szembesít a második, *Az idő Babadagban* című ciklus, hogy a vers (és általában a nyelv) nemcsak arra képes, hogy megteremtse azt, ami a nyelven kívüli, úgynevezett valóságban nincs, hanem arra is, hogy hiányként beszélje el a teljességet, azt, ami létre szeretne jönni, de nem tud, csak a hozzá vezető, elképzelt-megálmodott (belső) út körvonalai sejthetők a kimondás révén. A ciklus címadó versének tanúsága szerint Babadag, oxymoronnal élve, a téren-időn kívüliség, a nyomtalanság helye, akárcsak Nakonxipán Kormos István *Nakonxipánban hull a hó* című versében. Esetleges megtagasztalására azonban – schopenhaueri fogalommal élve – az esztétikai magatartásig eljutó zseni vagy szent képes: „Felejtsd el a kívánságod. / Ha így cselekszel, senki sem fogja tudni: / Babadagban jártál te is.” Babadag tehát a keveseké, a kiválasztottaké, ha egyáltalán vannak ilyenek, ha el lehet indulni feléje a lírai én *idegenvezetése* alapján. Másrészt viszont azzal szembesít – és ez az előbb kifejtetteket illetően is újragondolásra késztet –, hogy a szó lehetséges jelentésszintjei, a kimondás rétegzettsége, anyaga hiúsítja meg a teljességhez való eljutást: „már hámlik is le bőre derűsre írt szavaknak.” (*Június*) S bár a szó megérinti a megvillanó végtelent a mulandóban („a perc esője mögött felserceg az / öröklétek hullámszó, visszajelző adása”), kiderül, derűje, ereje a felhámja, csupán a nyárral metaforizált felszíni ráakódás, amit a szenvedés, a mulandóság lefejt róla. Így lesz a költői szó kimondása passió, a jelentéshez nem jutó létezés kifejezője („És ottmaradt

minden a régiben.” – *A Jósda meglátogatása*), a nyelv pedig nem maga a világegész, a befejezett mindenség, hanem (önmaga) visszhang(ja), és nem jut el a teljességig, annak megnevezéséig. Ennek a vers létmódját is érintő visszhangnak a lírai dramaturgiája *A vak lovag és fegyverhordozója* című költemény, amely vissza- és előremutatva a kötetben érzékelteti (amit *Az erdő. Mélyén delfinek* tételesen is megfogalmaz: „és aki voltam: elszaladt”), hogy a nyelv által teremthető én is, elveszítve önmagát, csakis szerepekben konsztituálódhat.

Ilyen (kötetbeli) *előzmények* nyomán érthető hát, hogy a könyv utolsó két ciklusában, az *Előhívás* és a *Levél Efezusból* címűekben a változatos megszólalásokban megragadható én – ha már kudarcot vallottak a nyelv általi teljességbe való eljutásért vívott költői küzdelmek – saját mulandóságának tudatában egyre gyakrabban kifejezi egyetlen kincsébe, a vers megtartó erejébe („sűrítve egyetlen tollvonásba, / jól látható, hogy múlt por vagyok.” – *Ereskigál*), ars poeticaként vallva meg a költőség létmódját, tehát az alkotói identitás megőrzését jelentő szó metafizikai kiterjedésébe vetett hitét. Ez fejeződik ki a *Levelek, odaát* című, költőtársaknak (Mózes Attilának, Mikó Andrásnak és Egyed Péternek) emléket állító hommage-versben és a *Nem apokrif. Nem háború* című műben: „Aki él még: támadjon fel. Aki él már: támadjon fel.” A feltámadás metaforájában már a versben való megszólalás új, a létehetőségeire való nyitás, a változtatni, megváltozni akarás szándéka is benne van. Értelmezésemben ennek az újratemethetőségnek a címben jelölt apokrif tagadása ellenére nem a kanonizált szövegek hagyományából, nem is egy nyelven, kánonon kívüli vagy a kanonizálásig el sem jutó nyelvből kell(ene) bekövetkeznie, amelyben csődöt mondanak az opozícióban elgondolt, bináris értékeket jelölő fogalmak jelentései, hanem a szó elemi erejéig való visszabontás, a pusztá artikuláció, a nyelvnek az artikuláció előtti állapotába való visszajutás felől, ami akár önmagának szabott új költői feladat, ambíció is lehet Karácsonyi Zsolt számára. Talán ennek előzményeit térképezi fel az *Ő, aki egyedül van, levelet ír, beszél* című vers is, amely szerint a fehér lap, a semmiig való eljutás kezeskedhetne azért, hogy megszülessen a szavakon túli szó, legyen a neve (nem bibliai, szakrális értelemben vett) Ige. A figyelem részsútjain, mellékszövegében ezért kellene eljutni a papír fehérségéig („Ő, aki egyedül van, egy írásjelben / lakozik, a kettőspont két pontja között.”), ahogy Pilinszky János fogalmaz, a semmit sem tudásig.

Úgy tűnik azonban, ez az út is járhatatlan. A költői elme szó és csend, álom és ébrenlét, látható és láthatatlan peremvidékén jár. Visszatérő és egy-

mással összefüggő motívumok a kötetben az út, a peremvidék, a sáv, s ami mindezeket össze szeretné kötni: a híd (mint szó): „hangom leengedem hídnak”. Mondhatni ez a tevé a tű fokán költészeti projekt, amelyben folyton azzal szembesül, hogy ami szóvá teremthető, megnevezhető, teljesnek hitt, az „hiba a mindenség testén”, és ami megnevezhetetlen, mert láthatatlan, annak van köze a túlihoz: „Ami van, azt előhívom. / Ami nem látható, mégis ott táncol a papíron.” (*Előhívás*) Azért költői feladat tehát megírni, ami előhívható (a versforma, mitológiai hagyomány stb. összefüggésében), hogy láthatatlansága révén jelenvalóvá legyen az, ami örök(nek) (hitt). A járhatatlannak tűnő út végigszenvédeése tehát olyan szükségszerűség, ami visszamenőleg értelmet nyer.

A határvidéken való járás azonban mindig fenyegető, rettegéssel tölti el a beszélőt, mert nem tudni, melyik az igazibb létezés, az álom vagy az ébrenlét, s ez viszonylagossá teszi azt is, hogy a versnek melyik közegben kell(ene) mozognia, merre kellene elmozdulnia, hogy tovább- és/vagy újraépüljön. Az én törekvései és azok ellehetetlenülésének mélyén mindenképpen ott kísért a halálos álomként metaforizált démon. S mivel „a halálos álom az álom / halála is...”, felszámolhatja az álmodót, az álom önmagát, tehát felszámolódhat maga a vers, amelyet megszólaltat, vagy amelyen megszólal. Az ébredés sem megnyugtató alternatíva, inkább egy belső vitában felmerülő lehetőség („Mit írnak még neked? Ébredj fel. Mondd.” – *Levél az álomhoz*), vagy a *Levél Efezusból* című ciklusban olvasható *Holdárnyék, dzsungel* szerint az se: „Nincs, aki téged ébrenlétbe segít.” Érzékelteti, hogy neki magának kell megteremtenie az új megszólalási módot, annak feltételeit, aminek az elmaradása a költészet halálát is jelentheti. (Ugyanez a gondolat merül fel ugyanebben a ciklusban a *Cantus firmus* című versben is.)

A mulandóságnak és annak a tudatában, hogy a szó csak megsejtetheti a láthatatlant (ez sem kinyilatkoztatásként tekinthető egyértelmű vigasz), de képtelen áttörni a lét falán a léten túli létbe, csak arra alkalmas, hogy megfogalmazza a könnyörgést a fényre jutás és a fény visszasugárzásának a kegyelméért („A játék egyszer véget ér, a fény a rejtett képhez ér” – *Belső háború. Részlet*), illetve arra, hogy tudatosítsa: az ember soha nem éri el a múlt időben a múltatlant, csak útban lehet feléje (*A tavasz ébredése*).

Efezusból nem érkezhethet hát Szent Pál-i vigasz. Ehelyett több versben is a szóval való számvetés, leszámolás, a verstől való búcsú fogalmazódik meg. A *Haikuban* a szót megkerülő, kiiktató csend töri a lét falait, a költői szóba vetett hit rendül meg: „Nem kell már ide szó sem, tűnnek a vén panelek.”; „Rezdül a szó is.” A bejárt út után is szó által a homályban tapogat

(„[még takarásban] várnak a tiszták, égi színészek” – *Séta*), és azért szenved, mert érzi, sejti, tudomása van a fényről („jelenléte feldúl” – a *Kitérő. Levél a homálybogozóknak*), de nem elég sem a költői szó emlékezete, hagyomány általi megszólalása, sem a műzsával, a Mnemoszünével való szövetség, mert aki/ami a szón túl van, rejtve marad (*Éjféli*). Így lesz a *Szórás* („Tűnik mind, ami vers még”; „Ritmus sincs, a felejtés / fénye világít”) és a *Holdárnyék, dzsungel* („elhal a szó, amivel titkaidat kitakartad”) a költészettől való búcsú, a kötet pedig a költészettel való számvetés, költői testamentum, aminek része annak a reménynek nevezhető spirituális tapasztalatnak a rögzítése is, ami a művészi alkotást, a verset nem a transzcendens, a teljesség leképeződésének, leírhatóságaként, hanem az arra való nyitottságként rögzíti, s ami Karácsonyi ars poeticájaként is felfogható: „Mert ezt a dallamot nem a füleddel hallod, nem a bőröddel / érzed (...). Akár a hősök, önmagát / felejt minden kitervelt mozdulatban, hatyúfény a magasban. / Elkezdődhet, mert nem uralja / már befejezés.” (*A reneszánsz dallam*) A mű, a vers lényegi része tehát nem az azt létrehozó járulékos eszközökben, körülményekben, a mesterségbeli tudás kizárólagosságában ragadható meg, hanem a keletkezésének a pillanatában, amely az alkotó kezén önmagát alakítva szerzői testamentumként, költészeti hagyatékként, magáról a költői szóról is végrendelkezve megteremti és megőrzi önmaga nyelviségében a nyelven túlira, egy másik, transzcendens létmód felé való nyitottságát.

Bonyolult, a költészet létmódját és a költészetet mint létmódot érintő nyelvfilozófiai, ismeretelméleti kérdések képezik Karácsonyi Zsolt legújabb kötetét. Ennek megfelelően versnyelve gondolati, változatos (egyes szám első személyű, harmadik személyű, megszólító és önmegszólító stb.) megszólalásaiban pontosságra törekszik. Ez a pontosságra való törekvés, a nyelvtől a nyelven túli pereméig, az ébrenléttől az álomig, a tisztán látástól a tükör általi homályosság megtapasztalásáig, szótól a csendig, az emlékezéstől a felejtésig, a hétköznapiától a mitológiai távlatokig oda-vissza bejárt út annak ellenére, hogy többször is a képben keresi és jelöli meg a megismerhetőség határait (*Élni a képben; A módszerről*), megítélésem szerint a versek nyelvét a gondolati elvontság határozza meg. Ez nem azt jelenti, hogy nem volnának képek a költeményekben, hanem azt, hogy a képi megjelenítés alárendelődik a filozofikus kódoltságú versbeszédnek. A képeknek annyiban van relevanciájuk, amennyiben ezt a szerepüket betöltik, és úgy töltik be, hogy nem közelebb hozzák, nem magyarázzák, netán bagatellizálják az elvontról való beszédet, hanem a költői nyelv újabb és újabb távlatait nyitják meg, amelyekben érzékenyen körvonalazódni látszanak nyelven inne-

ninek és túlinak azok a határai, amelyeknek megteremtésében *részt vesznek*. Csak néha-néha fárad el, tűnik erőltetettnek képnak és gondolatiságnak ez az egymásrautaltsága, szimbiózisa, de olyannyira nem számottevők az ilyen döccenő sorok, szókapcsolatok, mondatok („A kérdés után mégis erősebben lángol a hamu” – *Élni a képben*; „amíg a létre kívánt / moccanatlan derűpont a belső térbe olvad” – *Június*), hogy leszögezhetjük, Karácsonyi versnyelve sikeresen küzd meg azért, hogy a türelmes és elmélkedésre hajlandó olvasó a kevesek kiváltságának érezze: borzongva ugyan, de olyan peremvidéken járt, ami a mulandóság gyötrelmét a Széppel köti össze, megerősítve abban a hitében, hogy van fény a szó falán túl.

Nagy Zalán

TÁRSADALMI TAGSÁGDÍJ

MÁRCUJÓ-RÁCZ DÓRA: *MÁR MINDEN NŐ HAZAMENT.*

ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ – FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, 2020.

A 2008-as gazdasági válság és a 21. századi digitális forradalom hatására a 2010-es évektől újabb feminista mozgalmak alakultak ki. A feminizmus negyedik hullámának nevezett szervezkedés baloldali rendszerkritikával lép fel a nők elnyomása ellen. Két fő célja a fizikai és az anyagi biztonság megteremtése (pl. Isztambuli egyezmény törvénybe iktatása). Utóbbihoz a kapitalizmus bírálataival viszonyul, a neoliberális gazdasági rendszer kizsákmányoló működésére hívja fel a figyelmet. Olyan politikai programot követel, melynek lényeges pontjai a piac korlátozása, a hitelelengedés, a munkaidő csökkentése, a tőzsde felülvizsgálata, egy újfajta adórendszer bevezetése stb. A negyedik hullám egyik fontos terepe az online tér, a szociális médián számos közösségi szervezkedés és kommunikáció figyelhető meg, központba helyezve olyan problémákat, mint a nemi erőszak, az utcai zaklatás, az aldozathibáztatás, a szexizmus.

Ennek a társadalmi kontextusnak a leképeződése első látásra Mărcuțiu-Rácz Dóra első verseskötete, azonban a fent említett ideológia érvényesítése helyett a mindennapi tapasztalatok felől alakítja ki nézeteit. A versek nem feminista versek, nem a mozgalmon belül helyezkednek el, inkább párhuzamosan haladnak az áramlattal egy átlagos nő gyakorlati síkján. A *már minden nő hazament* a Fiatal Írók Szövetsége és az Erdélyi Híradó közös gondozásában jelent meg a *hervay könyvek* második darabjaként. A 2020 őszen indult könyvsorozat első darabja egy erdélyi metamodern költészeti antológia, a sorozat szerkesztői André Ferenc és Horváth Benji. Az antológia szerzői között szintén helyet kap Mărcuțiu-Rácz Dóra, így kézenfekvő és érdemes új kötetében a metamodernizmusnak nevezett érzelmi struktúra jellemzői mentén is tájékozódni.

A *már minden nő hazament*, akárcsak a fent említett negyedik hullám, két gondolkodási sémát kapcsol össze: egy identitáspolitikait és egy gazdaságpolitikait. A kötetnek tehát két fő témája van: a női nem és a szegénység. Mindkettő hátrányos helyzetből indul ki, és elnyomást tapasztal, előbbi a zaklatás, szexuális erőszak problémáit boncolgatja. Az *egy rossz hírű park utcáin* című vers az elnyomás elleni „védekezési mechanizmusokat” sorolja fel: „ne keressék fényfoltokat a betonon, biztonsági öröket”; „ne azért igyak vizet, hogy utána könnyebben tudjak kiabálni”; „ne töröljem le a rúzsom, ha nem kell, azért járjak futócipőben, mert kényelmes”. A hétköznapi dolgok átértelmeződnek az erőszaktól való félelem kontextusában, ahogy ezt legjobban a vers zárata szemlélteti: „azért hívjam fel anyámat, mert valóban hiányzott a hangja, ne azért, mert szégyellem bevallani magunknak, hogy még mindig félek a sötétben”. A kötet tele van hasonlóan automatikus, gép-szerű mozdulatokkal, gesztusokkal. Ezek az ösztönökre emlékeztető, cselekvésre késztető erők bizonyítékkul szolgálnak arra, hogy valódi problémákról és alárendeltségről van szó. Így a versek helyenként tanulmányokhoz, esszékhöz hasonlóan működnek egy önmegfigyelési rendszerben. Az explicit versnyelv és pontos mondatszerkesztés is ehhez járul hozzá, ugyanakkor a fájdalmak, traumák nem válnak érvekké, statisztikákká, a szöveget végigkíséri egyfajta természetes érzékenység. A versek univerzalizásra törekkenek, hangjai (és persze témái) a tömegeket megszólító slam poetry-t juttatják az olvasó eszébe. Maga a szerző is arról nyilatkozott egy interjúban, hogy „a felolvasásokon slam poetry-szerű” hatásai vannak a szövegeknek. Ez magyarázható a metamodernizmusban új erőre kapott vallomásos, őszinte, hiteles megszólalásmóddal, amely jelen esetben is fokozottan személyes, de mégis közösségeket megszólító.

Fontos leszögezni, hogy az említett áldozatiság nem fordul önsajnálatba, ennek egyik oka a képek árnyalása. A *nem megoldás* című versben egy moldvai lány eltörte az őt tapogató férfi állkapcsát („az agresszió nem megoldás”), a *location service* egy olyan férfi elutasításáról számol be, akinek talán „csak tejporra lett volna szüksége”. A másik (és fontosabb) ok pedig a teljes kötetben végigvonuló társadalmi felelősségtudat, a kötet mottója ezt az alaphelyzetet teremti meg. A metamodernizmusban már megszokott eljárás kiemelni a popkultúrából egy idézetet, és azt mottóvá avatni, jelen esetben a grandson nevű zenész egyik sora tölti be ezt a szerepet: „what’s your alibi?” A versekben kulcsszavakká válnak az alibihez hasonló fogalmak, mint például az ürügy, mentség, kifogás. Az olvasó úgy érzi magát, mint amikor régen a tanító néni sorra kérdezte az osztályt, hogy te és te miért nem készültél mára a leckéből, senkinek nincs épkézláb magyarázata, mindenki kínosan érzi magát, viszont pontosan ez a közösségi szégyenérzet az, ami reményt ad, hogy a jövő órára mindenki tanulni fog. A versek tehát az elkeseredettség ellenére hisznek egyfajta fejlődésben, előremozdulásban. Ez a hit egyaránt jelen van a másik fő témánál, amely a szegénységről közvetít benyomásokat. Ennek problémáit leginkább a fogyasztói társadalom számlájára rója fel, melynek tagjaként a versbeszélő többes szám első személyben szólal meg: „a statisztikák szerint túltermelünk: 1,6 tonna ennivaló végzi a kukában évente” (*túltermelés*). Az egyén és a társadalom között azonban megfigyelhető egy különbség: előbbi folyamatosan felelősséget próbál vállalni, valamint szégyent, bűntudatot érez. A *nagytakarítás* című versben a gyerekkor az erre vonatkozó empátia eltörlésének a terepe, ahol a felnőttek, a „kifejlett” polgárok magyarázkodni kezdenek egy halálra fagyott kóbor macska láttán. A macska egy hajléktalan metaforájává válik. A kötetben a macskák és kutyák lépten-nyomon felbukkannak, azok jelentős és kevésbé jelentős szerepei az otthoni, hétköznapi környezetet idézik meg, hangsúlyozva a versbeszélő társadalmi tagságát.

A két fő téma (identitás és gazdaság) sokszor összefonódik egymással. A *copie după buletin* az anyagilag hátrányos helyzetű nőkhöz viszonyul: „de majd egyszer megkeresem én is az összes olyan lányt (...) akik olyan helyen laknak ahová nem jár ki vonat ahol félnek aszfaltot kenni az útra”. Az *amikor el akartam adni* egy egyszerűnek tűnő üzlet nehézségeit mutatja be a férfi fölérendeltségében: „miért reszketek, amikor most kerestem száz lejt a régi telefonomon.” Persze más témák is megjelennek, mint például a család (*katonadolog*), a járványhelyzet (*the unexpected joy of missing out*), a párkapcsolat (*lakáskereső*). Viszont ezek a(z al)témák leginkább az említett

identitás- és/vagy gazdaságtémához kapcsolódnak, sokszor azok kontextusában értelmeződnek. Így bontakozik ki akár a *nu cunosc*, ahol a női nem, a felnövés és a család metszéspontjában válik főszereplővé a nagymama.

Mărcuțiu-Răcz Dóra költészete nem politikai költészet, hanem a fülszöveg pontos definíciója szerint: „vérbeli szociólíra”. Ez a kettősség szervezi a teljes kötetet, versnyelvben és témában egyszerre személyes és közösségi, ösztönös és tudatos. Bár az identitás- és gazdaságpolitika problémáit tematizálja, elhatárolódik a közéleti diskurzusoktól, ahogy ezt a kötet záróverse ki is jelenti: „nem vagy feminista, épp ezt szeretik benned, mégis úgy vitatkozol, mintha az lennél”. Mărcuțiu-Răcz Dóra verseskötete nem elméleten alapszik, épp a gyakorlatiassága a vonzó, mégis úgy képes gondolkodni, hogy a tapasztalatokhoz téteket rendel egy olajozottan működő eszmerendszerben.

Amik Annamária – György Andrea

HAGIOGRÁFIA HIPSZTEREKNEK

FERENCZY NOÉMI: *EGY KÖZÜLÜNK. KERESZTÉNY VÉRTANÚKRÓL
FIATALOKNAK. KOINÓNIA, KOLOZSVÁR, 2021.*

György Andrea: Szikszai György, a felvilágosodás évszázadának tudós teológusa szembement a korabeli trendekkel, amikor református lelkész létére éppen a racionalizmus évszázadában dolgozta fel és pontosan a francia forradalom évében adta ki a protestáns egyházak érdeklődésének közép-pontjából kiesett ókeresztény vértanúk történeteit. Kétszáz évvel később, 1996-ban a Harmat–Koinónia gondozásában látott újra napvilágot a maga idejében „korszerűtlen” mű, a *Mártírok oszlopa*, amelyet a Koinónia Kiadó ma is aktuálisnak tart. Ebből a gyűjteményből Ferenczy Noémi tizennégy történetet választott ki és formálta őket a fiatalokhoz szóló élvezetes, izgalmas, igényesen megírt elbeszélésekké.

Amik Annamária: Igen változatos szereplői gárdát toborzott. Egyes vértanúk kevésbé ismertek, másokról pedig már a Bibliában is olvashatunk. Ismertebb női szentek is feltűnnek a kötet lapjain, például Szent Teodóra vagy az apostolokkal egyenrangúnak tekintett Tekla.

GyA: A véres vértanú-történetek „leporolása” egyáltalán nem könnyű vállalkozás. Érdekelt, hogy vajon sikerül-e a szerzőnek időszerűvé tenni, maivá szelídíteni a távoli időben és térben lejátszódó, brutális mozzanatokban bővelkedő, az olvasó kedélyét céltudatosan borzongató legendákat anélkül, hogy didaktikussá válna? De a leginkább mégis arra voltam kíváncsi, hogy mit kezd ennek a műfajnak a kötelező elemével, a csodával? Nekem úgy tűnik, hogy sem a borzalmas kínzások leírásában, sem pedig a csodás elemekben nem kíván tobzódni, de nem is vonja ki ezeket a történetből, ugyanakkor a csodát nem próbálja racionalizálni. Te hogy látod?

AA: A csoda itt sem a hívőknek szól, hiszen számukra magától értetődő a „másfajta” valóság. A vértanúság missziós erejének hangsúlyozását szol-

gálja, hogy leggyakrabban a szentek környezetében élők szemszögéből halljuk újra a történeteket. Erőteljesen érezhető a lelki nevelési célzat, amelynek hatásos, sőt elengedhetetlen eszköze az edényéül választott irodalom. A művészet mint a megragadás közege jelenik meg abban a fejezetben, amelyről sejtem, hogy egyik kedvenced volt: a színészek védőszentjeként tisztelt Genéziusz történetében, akit már Diocletianus korától kezdve egészen napjainkig mások is követtek a színpadon végbemenő megtérésben.

GyA: Az átírás során óhatatlanul eltűnt a szövegeknek az a nyelvújítás előtti archaikus zamata, amely nagyon mélyen belém itta magát. Nyilván azoknál, akik nem ismerik a legendák Szikszai-féle tolmácsolását, a nosztalgia nem jelentkezik. E veszteség azonban eltörpül amellel a nyereség mellett, amelyet az új köntösbe bújtatott történetek jelentenek. Ferenczy Noémi gyakorló magyartanárként jól tudja, hogy a régi történetek aktualizálása nem csupán nyelvi kérdés.

AA: Azért nem semmi az a könnyedség sem, amellyel a nyelvi akadályt vette. Hasonlatai, szóhasználata modernnek: a tanítványok úgy kérdezik a Mestert „mint a gyerekek a másnapi kirándulás részleteit az apjuktól”; „fil-lérekel” kell betömni az anyagi hiányokat. Játékos aforizmákkal fűszerezi az elbeszélést: „Isten tenyeréről semerre sem lehet leesni, ha a lélek nem szédül”. Külön ínyencség volt számomra a filozófus-vértanú Jusztinusz beszéde, aki a középplatonizmus sajátos kifejezéseivel megspékelt bizonyágtételt mond művelt vallatója előtt. A szerző gondosan kidolgozott leírásokkal eleveníti fel a helyszíneket a még korábbi időkből származó romokkal együtt: „csonka kőfalakat, oroszlános reliefszek, csúcsos, szarvas süvegű istenségeket”. Ez is a címadó „egy közölünk” paradigmát támogatja: az előttünk járók éppúgy elgondolkodtak elődeiken, mint mi azokon, akiknek életéről itt olvasunk.

GyA: Nem egyszerűen átülteti mai nyelvre, hanem újraértelmezi a nyersanyagként kezelt alapszöveget, amelyhez tisztelettel, de nem mereven ragaszkodik.

AA: Számomra a legizgalmasabban ez akkor érhető tetten, amikor közismert bibliai alakokról mesél. Az üzletemberként gondolkodó, de szellemi táplálékra éhező Máté Lévi portréjában egybeolvad a példázatbeli vámszedő és a tanítvánnyá lett adószedő karaktere. A kreatív értelmezés másik példája, ahogyan Péter álmába szövi bele a neki átadott képletes kulcsokat, vagy ahogyan a tetterre kész Péter önmagára érti a rettenetes ítéletet, miszerint jobb lett volna meg sem születnie.

GyA: A klasszikus értelemben vett parafrázist műveli, alapvetően változtatlanul hagyja a legendák által elbeszélte történet magját, de nem azok betűjét, hanem inkább szellemét követi.

AA: A püspök kínzása közben kedvese leveleiről álmodozó római bírójának képe minden bizonnyal élénkebben megmarad az olvasóban, mint a szinaxarion életrajzi adatai, amelyek gyakran több változatban is fennmaradtak. Nincs jelentősége, hogy Marciánusz és Nikander, a császári hadsereg tisztjei Diocletianus vagy pedig, másik forrás szerint, Maximinus alatt szenvedtek kínhalált, hogy a kard vagy a börtönben az éhhalál végzett velük. A legenda műfaji jellemzése visszhangzik az egyik főhősről írt sorokban: „az emlékei még elevenen éltek. Már nem tudta, melyik esemény hol esett meg, a nevek és a helyszínek egybemosódtak”. Ferenczy Noémi, ahogy az utószóban is megerősíti, az adatszerűség korlátain túlmutató igazságtartalmat vizsgálja.

GyA: Kiderül, hogy kiváló történetmesélő, aki Szikszainál változatosabb narrátori eszközökkel él, például új nézőpontokat hoz be az elbeszélésbe. Marciánusz és Nikander történetét (*Csak egy szóval mondd*) retrospektív bontakoztatja ki az eredeti legendában csupán mellékszereplőként megjelenő özvegyeik párbeszédéből, úgy, hogy közben finoman kirajzolódik a két asszony teljesen eltérő jelleme és életútja.

AA: Nem melleleg a kortárs világirodalomban is divik, hogy a férfiak köré írt hőstörténeteket a női szemszög érvényesítésével mesélik újra, így tesz például Pat Barker vagy Madeline Miller, amikor a görög mítoszokat dolgozza fel. Ám ennél jóval többel gazdagít bennünket Ferenczy Noémi. Nincs okunk feltételezni, hogy a vértanú Marciánusz felesége léha asszony volt, így azt gondolom, inkább azért írja Flávia rovására a samáriai asszony életére emlékeztető kicsapongásokat, hogy ezáltal valószínűsítse: Flávia hozzá hasonlóan átélte a megbocsátást is.

GyA: A szerzőnek egyértelmű erőssége a jellemábrázolás. Kifejezetten az a célja, hogy olyan hétköznapi léptékű, esendő hősöket teremtsen, akik rendkívüli tetteket hajtanak végre. Ez sikerül is neki, így az olvasó észrevétlenül azonosul a vértanúkkal, ezekkel a mindig korszerűtlen emberekkel, akik a még a legnehezebb pillanatokban sem veszítik el a humorukat. Genézius mellett a másik kedvencem Lőrinc (*A nagyban is hű*), akiről például humorán és bátorságán túl az is kiderül, hogy kiválóan ért utcaszínházi tömegjelenetek rendezéséhez. Amikor a római keresztény gyülekezet összes kincsét és vagyonát követelik tőle a császár nevében, akkor felsorakoztatja a rongyos koldusokat és utcagyerekeket, a lelki és testi fogyatékosokat: a sán-

tákat és a vakokat, egyszóval a nagyváros összes nyomorultját. Ugyancsak Lőrinc, miközben vasrostélyon sütögetik, a következő kéréssel fordul kínzó-jához: „A jobb oldalam már porhanyós, nem akarsz végre a balra fordítani?” Pengeéles mondatok.

AA: És nem ez az egyetlen előfordulása annak, hogy a kivégzőiket szelíden vagy humorosan bátorítják-segítik az áldozataik. A szerzőt nyilván a legnagyobb drámai potenciállal rendelkező történetek ragadták meg, ezeket válogatta be a fiataloknak átírt legendák közé úgy, hogy a szereplők lelkiállapotára figyel. Életre kelti az utolsó vacsora egyszerre túlfűtött és kellemesen eltompult hangulatát. Mindig is fúrta az oldalamat, hogy miért nem léptek fel a tanítványok Júdás ellen, amikor egyértelművé lett, mire készül. Hát ezért.

GyA: Szikszai végig a főhősre koncentrál, nála a mellékszereplők csak vázlatosan kidolgozott karakterek. Ferenczy Noémi más módszerrel dolgozik. Úgy teszi izgalmassá a narrációt, hogy a protagonista mellett részletesen kidolgozza az antagonistá jellemét is, így kiválóan érzékelteti a homlok-egyenest ellentétes értékek ütközését. Ezért van az, hogy nem a mártírok neve szerepel címként, hanem egy olyan kifejezés, szókapcsolat, esetleg mondat, amelyet az utána következő bibliai mottó ihletett, és amely a történet summájaként is értelmezhető.

AA: A történetek elejére mottóként helyezett igeversek megadnak egyfajta értelmezési keretet, azonban a történetek ezen túl is gazdag értelmezési lehetőségeket kínálnak, és a pedagógiai célzat ellenére sem rágják szájba a következtetéseket, inkább beszélgetésre invitálnak. A fejezetek végén közölt érdekességek további támpontokat nyújtanak a keresztény legendák történeti-kulturális betájolásához.

GyA: A diákok többsége kilencedik osztályban, a középkori legenda műfajával ismerkedve hall első ízben a keresztény mártírokról feljegyzett történetekről. A középkori irodalom tanításával küszködő mártír, elnézést, tanár számára kiváló didaktikai eszköz lehet ez a szerény kivitelezésű könyvecske, amelyet bátran ajánlhat olvasásra és közös megbeszélésre tanítványainak.

TALÁLT VERSEK

Charles Baudelaire

(1821 – 1867)

AZ ÖRVÉNY

Pascal mélységben élt, mely együtt jár vele.
– Óh jaj, minden gödör! – a vágy, a szó, a Törvény
s a Tett is! S hajamon, mely feláll, égre törvén,
úgy érzem, átszalad a félelem szele.

Fenn és lenn, mindenütt a szakadék, az örvény,
kietlen némaság megejtő, vad tere;
éjjeleim vásznát az Úr himzé tele:
bámulok bölcs keze sok lázas, tarka szörnyén.

Az álom úgy ijeszt, mint egy nagy szörnyü Lyuk,
hol lelkünk mélybe hull s ki tudja, hova jut?
Végtelen les felém minden ablaknyíláson.

És szellemem, melyet vak szédülés kísért,
kíntalanságodat irigyli, semmiség!
– Óh csak a Számok és Lények honát ne lássam!

Babits Mihály fordítása

HIMNUSZ

Aki legdrágább, aki legszebb,
aki fény bennem, ragyogó,
az örök bálványnak, a szentnek:
üdvözlét, örökkévaló!

Ugy árad szét az életemben,
mint sóval átjárt levegő,
ő az öröklét vágya bennem,
kiolthatatlan szomjam ő.

Örökfriss illatpárna, melytől
édesül egy drága szoba,
felejtett tömjénkupa, melyből
fűszer száll egész éjszaka:

hogyan fejezzem ki szavakban,
romolthatatlan szerelem,
öröklétben láthatatlan
pihenő gazdag ámbra-szem?!

Aki legdrágább, aki legszebb,
aki fény bennem, ragyogó,
az örök bálvány, a szentnek:
üdvözlét, örökkévaló!

Szabó Lőrinc fordítása

ÁHITAT

Én drága Bánatom, légy jó, nyugton maradj ma.
Az Alkonyt hívtad, ím leszállt, itt van, fogadd:
setét legét a halk városnak leplül adja
és békét hint emitt, amott meg gondokat.

Most, míg a csőcselék szívét kinnal maratja
a mord hóhér, a Kéj s vad ostort bontogat,
s rossz dáridón a nép az únt csömört aratja,
add, Bánatom, kezed: hagyd a bolondokat.

Jer! Nézd, lehajlanak holt éveink az égi
erkélyekről, fakó ruhájuk selyme régi;
mély habból mosolyos Megbánás ring ma fel;

egy vén híd-ív alá a Nap holtan zuhan már,
s Keletre hömpölyög hatalmas gyászlepel:
ott – hallod, édesem? – a csendes Éj suhan már...

Tóth Árpád fordítása

NÉVJEGY

Nincs izgalmasabb a valóságban.
Ha megírom, mégis szépen kiíródik
az éltél nél és a való élet igazsága.
Minden gondban megvalósított kifejezés,
a mondatok sorrendje, az elbeszélői
szándék képes más figyelmest
megmutatni az éltél valóban, a képzelt
segit a konkrét egyből formálni,
elősteri az eseményt, és eléri a
valóságot. Ez az írás mindenkor tétje,
miközben minden egyes leírt szó
pillanatnyilag tesz, ugyanakkor önmaguként
is rendelkezik a szöveggel.
Ettől egyszerre szép és legyetlen az a
fogalmazás.

Tóth Marci

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982